

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

NEDL TRANSFER
HN 3Q44 Y
KD 21709

QUESTIONS IN SANSKRIT

SET AT THE

MATRICULATION EXAMINATION

OF THE

UNIVERSITY OF BOMBAY

WITH ANSWERS.

(1862-1881.)

NIRNAYA-SÂGARA PRESS

BOMBAY.

1882.

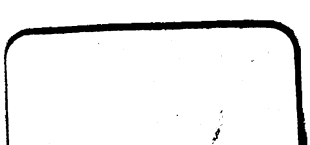
Price One Rupee.

Digitized by Google

KD21709

HARVARD
UNIVERSITY
LIBRARY
41X36

Digitized by Google

GRAMMAR, IDIOM AND ETYMOLOGY.

1862.

1. What is meant by *guṇa, vṛiddhi,* and *ji* or *samprasâraṇa?* Illustrate the answer by examples.

1. The change of इ, उ, ऋ short or long, and of ऌ to ए, ओ, अर् and अल् respectively is called *Guṇa.* Ex :— इ-एति; नी-नयति; बुध्-बोधति; भू-भवति; सृ-सरति; तॄ-तरति; कॢप्-कल्पते.

The change of अ, of इ, उ, ऋ short or long, and of ऌ to आ, ऐ, औ, आर् and आल् respectively is called *Vṛiddhi.* Ex :— वद्-अवादीत्; जि-अजैषीत्; नी-अनैषीत्; स्तु-स्तौति; लू-अलावीत्; कृ-अकार्षीत्; कॄ-अकारीत्.

The change of य्, व्, र् or (ल्) to इ, उ, ऋ, (ऌ) respectively is called *Samprasâraṇa.* Ex :— यज्-इष्ट; वप्-उप्त; ग्रह्-गृहीत.

2. Write the following sentence in the Roman characters, putting a diacritical mark over the long vowels:—

ग्रासादपि तदर्धं च कस्मान्नो दीयतेऽर्थिषु ।
इच्छानुरूपो विभवः कदा कस्य भविष्यति ॥

2. Grâsâdapi tadardham cha kasmânno dîyaterthishu,
Ichchhânurûpo vibhavah kadâ kasya bhavishyati.

3. What are the rules for the gender of nouns which are founded on their terminations?

3. Nouns formed from verbs by the addition of the termination अ, those formed from दा and धा (and other roots assuming those forms) by the addition of the termination इ, also those formed from adj. by इमन् are *Masculine.*

Those formed from verbs by the addition of अनि, ऊ, मि, नि, ति, ई or ऊ, those formed from nouns or adj. by the addition of ता and those formed by the addition of fem. suffixes (from mas.) are *Feminine.*

Digitized by Google

Those formed from verbs by the addition of न, अन त, and those formed from nouns or adj. by the addition of त्व, य are *Neuter*.*

4. Decline the pronouns अदस् and इदम् in the singular, dual, and plural.

4. अदस्.

	Masculine.			Feminine.		
	S.	*D.*	*Pl.*	*S.*	*D.*	*Pl.*
Nom.	असौ	अमू	अमी	असौ	अमू	अमूः
Acc.	अमुम्	,,	अमून्	अमूम्	,,	,,
Instr.	अमुना	अमूभ्याम्	अमीभिः	अमुया	अमूभ्याम्	अमूभिः
Dat.	अमुष्मै	,,	अमीभ्यः	अमुष्यै	,,	अमूभ्यः
Abl.	अमुष्मात्	,,	,,	अमुष्याः	,,	,,
Gen.	अमुष्य	अमुयोः	अमीषाम्	,,	अमुयोः	अमूषाम्
Loc.	अमुष्मिन्	,,	अमीषु	अमुष्याम्	,,	अमूषु

Neuter.

	S.	*D.*	*Pl.*	
Nom.	अदः	अमू	अमूनि	The rest like the corresponding masculine.
Acc.	,,	,,	,,	

इदम्.

	Masculine.			Feminine.		
	S.	*D.*	*Pl.*	*S.*	*D.*	*Pl.*
Nom.	अयम्	इमौ	इमे	इयम्	इमे	इमाः
Acc.	इमम्-एनम्	इमौ-एनौ	इमान्-एनान्	इमाम्-एनाम्	इमे-एने	इमाः-एनाः
Instr.	अनेन-एनेन	आभ्याम्	एभिः	अनया-एनया	आभ्याम्	आभिः
Dat.	अस्मै	,,	एभ्यः	अस्यै	,,	आभ्यः
Abl.	अस्मात्	,,	,,	अस्याः	,,	,,
Gen.	अस्य	अनयोः	एषाम्	,,	अनयोः	आसाम्
Loc.	अस्मिन्	,,	एषु	अस्याम्	,,	आसु

* There are nouns ending in अक or तृ which are both masc. and neut. Nouns ending in त्री, अका and इका are fem.

Digitized by Google

Neuter.

	S.	*D.*	*Pl.*	
Nom.	इदम्	इमे	इमानि	The rest like the corresponding masculine.
Acc.	इदम्-एनत्	इमे-एने	इमानि-एनानि	

5. Give a list of the prefixes or prepositions which are chiefly used in combination with simple verbs, subjoining their meaning, and illustrating it by an example.

5. The following are the principal prepositions prefixed to verbs with examples:—

अति—Beyond. अतिक्राम्यति.
अधि—Over, above. अधिगच्छति.
अनु—After, like. अनुसरति.
अप—Away. अपकर्षति.
अभि—To, unto. अभियाति.
अव—Down, off. अवतरति.
आ—Bounding &c. आरोहति.
उत्—Up, above. उत्पतति.
उप—Near, less. उपकरोति.
नि—In, down. निषीदति.
निस्—In, down. निश्चिनोति.
परा—Opposite. पराजयते.
प्र—Forth, above. प्रभवति.
प्रति—Reverted, again. प्रतिभाषते.
वि—Apart, away. विश्रिष्यति.
सम्—Conjoined with. संवदति.

6. What is the difference between the Âtmanepada and the Parasmaipada? Give two or three illustrative examples, with translations.

6. The Parasmaipada is a pada for another, that is, it is to be used when the fruit of the action is enjoyed by another than the agent. The Âtmanepada is similarly a pada for self. It is used when the fruit of the action is to be enjoyed by the agent himself. Ex:— पुष्पमित्रो यजति (for another), यजते (for himself); करोति, (for another), कुरुते (for oneself).

7. Translate the following sentences into Sanskrit:—

I This guru(1) asks(2) his(3) pupils(4) to read(5) good(6) books,(7) but filled with folly(8) they spend(9) their time(10) in play.(11)

Digitized by Google

II Woe to those(1) who are evil-doers;(2) they incur(3) the displeasure(4) of God.

III That leaf(1) will fall from the tree(2) if you touch it.

IV Life is as unstable as the water that trembles on the leaf of the lotus.

V It is while the body is in health, and death is yet far distant, that a man should look after the interests of his soul. What can he do at the last hour?

7. I. (1) गुरु, 'उपाध्यायोऽध्यापकोऽथ' (2) कथ्, आदिश् or उपदिश्, चक्ष् (3) स्व (4) 'छात्रान्तेवासिनौ शिष्ये' (5) पठ्, वाच्, अधि+इ (6) साधु, प्रशस्त, निर्दोष, योग्य, उपयुक्त (7) ग्रन्थ, पुस्तक (8) अज्ञानावृत, मौर्ख्यपूर्ण (9) नी, caus. of वह् (10) 'कालो दिष्टोऽप्यनेहापि समयः' (11) क्रीडा, खेलनम्.

II. (1) धिक् तान्(2) दुष्कर्मकारिन्, दुष्कर्मनिरत, दुराचार(3) Lit: आप्(4) क्रोध, अवकृपा, अप्रीति. The whole however should be translated अवकृपापात्रं भवन्ति, अप्रीतिमर्हन्ति &c..

III. (1) 'पत्रं पलाशं छदनं दलं पर्ण छदः पुमान्'।

(2) 'वृक्षो महीरुहः शाखी विटपी पादपस्तरुः।
अनोकहः कुटः शालः पलाशी द्रुद्रुमागमाः' ॥

IV. 'नलिनीदलगतजलमतितरलं तद्वज्जीवनमतिशयचपलम्'।

V. 'यावत्स्वस्थो ह्ययं देहो यावन्मृत्युश्च दूरतः।
तावदात्महितं कुर्यात्प्राणान्ते किं करिष्यति' ॥

8. Translate and parse the following sentence :—

*गुणा गुणज्ञेषु गुणा भवन्ति ते निर्गुणं(1) प्राप्य भवन्ति दोषाः।
आस्वाद्यतोयाः(2) प्रभवन्ति(3) नद्यः समुद्रमासाद्य(4) भवन्त्यपेयाः(5) ॥

* In the original the reading is गुणागुणज्ञा गुणिनो which makes no sense.

Digitized by Google

8. (1) An unmeritorious [man]. (2) Whose waters [are] palatable. (3) Become. (4) Having reached. (5) Undrinkable.

गुणाः—Nom. plu. masc. gend. Subj. of भवन्ति.

गुणज्ञेषु—Loc. plu. masc. gend. of गुणज्ञ.

गुणाः—Same as above; but this word is used predicatively.

भवन्ति—Third pers. plu. pres. tense Par. of भू. agreeing with its subj. गुणाः.

ते—A pron. mas. gend. nom. plu. Subj. of भवन्ति.

निर्गुणम्—Acc. sing. masc. gend. of निर्गुण Obj. of प्राप्य.

प्राप्य—Ind. past part. of आप् with प्र.

भवन्ति—Same as above, agreeing with ते.

दोषाः—Nom. plu. masc. gend. used predicatively with भवन्ति.

आस्वाद्यतोयाः—An adj. fem. gend. nom. plu. qualifying नद्यः used predicatively.

प्रभवन्ति—The same as भवन्ति with the prefix प्र, agreeing with its subj. नद्यः.

नद्यः—Nom. plu. fem. gend. of नदी.

समुद्रम्—Acc. sing. mas. gend. Obj. of आसाद्य.

आसाद्य—Ind. past part. of सद् caus. with आ.

भवन्ति—Same as above; agreeing with नद्यः.

अपेयाः—Adj. fem. gend. nom. plu. qualifying नद्यः used predicatively.

9. Write out the benedictive or optative mood of the verb भू; the first preterite indicative of the verb भावि; the imperative of the verb जि; the potential mood of the verb दिव्; and the first personal singular of each of the tenses of the verb चुर्.

9.

	भू.			भावि.		
	Sing.	*Du.*	*Plu.*	*Sing.*	*Du.*	*Plu.*
I	भूयासम्	भूयास्व	भूयास्म	अभावयम्	अभावयाव	अभावयाम
II	भूयाः	भूयास्तम्	भूयास्त	अभावयः	अभावयतम्	अभावयत
III	भूयात्	भूयास्ताम्	भूयासुः	अभावयत्	अभावयताम्	अभावयन्

Digitized by Google

	जि·			दिव्·		
	Sing.	*Du.*	*Plu.*	*Sing.*	*Du.*	*Plu.*
I	जयानि	जयाव	जयाम	दीव्येयम्	दीव्येव	दीव्येम
II	जय	जयतम्	जयत	दीव्येः	दीव्येतम्	दीव्येत
III	जयतु	जयताम्	जयन्तु	दीव्येत्	दीव्येताम्	दीव्येयुः

चोरयामि, अचोरयम्, चोरयाणि, चोरयेयम्, चोरयांचकार-कर, चोरयितास्मि, चोरयिष्यामि, अचोरयिष्यम्, चोर्यासम्, अचूचुरम्. (Conj. in Âtm. also).

10. Give a few examples of (1) nouns derived from verbs, and of (2) verbs derived from nouns.

10. (1) भूति, भूमि, ग्लानि, कार्य, क्रीडा, स्पर्धा, पीडा, &c.

(2) पुत्रीयते, चित्रीयते, प्रमाणयति, अभिषेणयति, &c.

1863.

1. State the *Sandhi* of the following words, prepositions, and affixes:—**दुह् + स्व; दुह् + ति; जाग्रह् + ति; मधुलिह् + सु; एक + ऋचा; त्रि + ऋच; अभि + सिञ्चति; प्र + अनिति.**

1. धुक्ष्व; दोग्धि; जाग्राढि; मधुलिट्सु-ट्त्सु; एकर्चा; तृच; अभिषिञ्चाति; प्राणिति.

2. Decline the words **श्वन्** a dog, and **अनड्वह्** an ox.

2.

	श्वन्·			अनड्वह्·		
	S.	*D.*	*Pl.*	*S.*	*D.*	*Pl.*
Nom.	श्वा	श्वानौ	श्वानः	अनड्वान्	अनड्वाहौ	अनड्वाहः
Acc.	श्वानम्	,,	शुनः	अनड्वाहम्	,,	अनड्वहः
Instr.	शुना	श्वभ्याम्	श्वभिः	अनड्वहा	अनड्वद्भ्याम्	अनड्वद्भिः
Dat.	शुने	,,	श्वभ्यः	अनड्वहे	,,	अनड्वद्भ्यः
Abl.	शुनः	,,	,,	अनड्वहः	,,	,,
Gen.	,,	शुनोः	शुनाम्	,,	अनड्वहोः	अनड्वहाम्
Loc.	शुनि	,,	श्वसु	अनड्वहि	,,	अनड्त्सु
Voc.	श्वन्	श्वानौ	श्वानः	अनड्वन्	अनड्वाहौ	अनड्वाहः

Digitized by Google

3. State the present tense in the Parasmaipada of the following verbal roots:—**स्वप्** to sleep; **स्तु** to praise; **हन्** to kill; **दंश्** to bite; **ग्रह्** to seize.

3.

	स्वप्.			हन्.	
Sing.	*Du.*	*Plu.*	*Sing.*	*Du.*	*Plu.*
I स्वपिमि	स्वपिवः	स्वपिमः	हन्मि	हन्वः	हन्मः
II स्वपिषि	स्वपिथः	स्वपिथ	हंसि	हथः	हथ
III स्वपिति	स्वपितः	स्वपन्ति	हन्ति	हतः	घ्नन्ति

स्तु.

Sing.	*Du.*	*Plu.*
I स्तौमि-स्तवीमि	स्तुवः-स्तुवीवः	स्तुमः-स्तुवीमः
II स्तौषि-स्तवीषि	स्तुथः-स्तुवीथः	स्तुथ-स्तुवीध
III स्तौति-स्तवीति	स्तुतः-स्तुवीतः	स्तुवन्ति

	दंश्.			ग्रह्.	
S.	*D.*	*Pl.*	*S.*	*D.*	*Pl.*
I दशामि	दशावः	दशामः	गृह्णामि	गृह्णीवः	गृह्णीमः
II दशसि	दशथः	दशथ	गृह्णासि	गृह्णीथः	गृह्णीथ
III दशति	दशतः	दशन्ति	गृह्णाति	गृह्णीतः	गृह्णन्ति

4. State the Perfect tense (**लिट्**) both in the Parasmaipada and Âtmanepada of the following roots:— **तन्** to stretch; **दा** to give; **हन्** to kill.

4.

तन्.

	Par.			Âtm.	
Sing.	*Du.*	*Plu.*	*Sing.*	*Du.*	*Plu.*
I ततान-ततन	तेनिव	तेनिम	तेने	तेनिवहे	तेनिमहे
II तेनिथ	तेनथुः	तेन	तेनिषे	तेनाथे	तेनिध्वे
III ततान	तेनतुः	तेनुः	तेने	तेनाते	तेनिरे

Digitized by Google

दा.

	S.	D.	Pl.	S.	D.	Pl.
I	ददौ	ददिव	ददिम	ददे	ददिवहे	ददिमहे
II	ददिथ-ददाथ	ददथुः	दद	ददिषे	ददाथे	ददिध्वे
III	ददौ	ददतुः	ददुः	ददे	ददाते	ददिरे

हन्.

I	जघान-जघन	जघ्निव	जघ्निम	आजघ्ने	आजघ्निवहे	आजघ्निमहे
II	जघनिथ-जघन्थ	जघ्नथुः	जघ्न	आजघ्निषे	आजघ्नाथे	आजघ्निध्वे
III	जघान	जघ्नतुः	जघ्नुः	आजघ्ने	आजघ्नाते	आजघ्निरे

5. How many past tenses are there in Sanskrit? Describe briefly the general rules for their formation, to be illustrated by some instances.

5. There are three past tenses in Sanskrit:—(1) The imperfect or first preterite. (2) The perfect or second preterite. (3) The aorist or third preterite.

(1) The imperfect is formed by adding the conjugational sign to the root and making the neccessary vowel changes consequent thereon, prefixing the augment अ and then appending the terminations of the tense. Ex :—अगच्छत्, अयात्, अबिभेत्, अदीव्यत्, आप्नवम्, अतुदः, अभिनत्, अकरोत्, अक्रीणात्, अचोरयत्.

(2) First of all a root is reduplicated according to the general rules of reduplication and making certain vowel changes (Vide Sanskrit Second Book pp. 57,58 Rule 2 and pp. 71 Rules 7-9). To the base so prepared are added the terminations of the tense. Ex :—जगाम, पस्पर्श, चकार, चकर्थ, दिद्वेष, ईयतुः.

(3) According as a root takes the several varieties or any of them the base is prepared and then are added the termi-

Digitized by Google

nations of the imperfect. अ is prefixed as in the imperfect. Ex :—अदात्, अगमत्, अशिश्रियत्, अस्मार्षम्, अवादीत्, अपासीत्, अविश्वत्.

6. Describe the Tatapurusha class of compound words.

6. A compound of the Tatpurusha class consists of two members, the first of which determines the sense of the other, or is attributive to it. When the attributive member has the meaning of a case it is called an Inflectional Tatpurusha and when the attributive member is used in apposition to the other it is called an Appositional Tatpurusha.

7. Give a definition of (1)धातु, (2)प्रत्यय, and (3)प्रातिपदिक. Into how many classes are the प्रत्यय divided ?

7. (1) Those words that denote action are called *Dhâtu*. (2) Those that are added on to verbs and nouns, (to show which person, which time or which relation &c. is meant) are called *Pratyaya*. (3) That form (crude) of a noun to which case-terminations are applied is called *Prâtipadika*.

The *Pratyayas* are divided into (*a*) कृत् or तद्धित; (*b*) विभक्ति-प्रत्यय (सुबन्त) or धातुप्रत्यय (तिङन्त).

8. What consonants correspond to the Sanskrit च, ज, and श in Latin, Greek, and the Teutonic languages? What consonants in Zend and Greek correspond to the Sanskrit स ? Adduce instances of these consonantal changes.

8. The consonants corresponding to the Sanskrit च्, ज्, श् are as follows :—

च्—Latin, qu. or x Greek t Teutonic. k or ch.

ज्—	c.	k	j
श्—	g.	y	c, ch or sh

Digitized by Google

The consonants corresponding to स are :—

	Zend h	Greek h		
Sanskrit	Latin	Greek	Teutonic.	Zend.
चतुर्	quatuor	tessares	————	——
जानामि	nosco	gignosko	————	——
दशन्	decem	deka	————	——
सप्तन्	——	hepta	————	hăptan

9. Translate the following sentences into idiomatical Sanskrit :—

(*a*) How many days ago did he arrive in this city ?

(*b*) I prefer(1) the study of Sanskrit to that of any other dead(2) language.

(*c*) Here are two editions(1) of the famous Indian drama S'âkuntala ? Which of these do you prefer ?

(*d*) Had I seen(1) my friend yesterday evening, I should have told him to attend(2) this meeting.(3)

9. (*a*) तस्यैतन्नगरं प्राप्तस्य कत्यहानि जातानि.

(*b*) (1) वरमिति मन्ये, रोचते; (2) प्राचीन, अनुक्त, अव्यवहत.

(*c*) (1) पुस्तके.

(*d*) (1) Use conditional, (2) गम् with आ. (3) सभा, परिषद्.

10. Translate the following sentences into English :—

(*a*) **किमनेन संततिरस्ति नास्तीति.**

(*b*) **कस्मैचिदस्मै नमः.**

(*c*) **तदत्र केनापि कारणेन भवितव्यम्.**

(*d*) **इदानीमेव धर्मासनादुत्थितस्य पुनरुपरोधकारि(1) कण्वशिष्यागमनमस्मै नोत्सहे निवेदितुम् । अथवा अविश्रामो(2)ऽयं लोकतन्त्राधिकारः.(3)**

10. (*c*) (1) There must be some cause &c.

(*d*) (1) Detention, trouble, inconvenience (2) Knowing no rest. (3) The duty that devolves upon a man at the helm of public affairs.

Digitized by Google

1864.

1. How many kinds of affixes (Pratyayas) are there in Sanskrit? Give instances of each class.

1. Vide Question 7. for 1863;

तद्धित—पटुत्व, पाटव, गाङ्गेय, स्त्रैण.
कृत्—कृति, कार्य, कर्तव्य, कारक.

Instances of सुबन्त (Declensions) and तिङन्त (Conjugations) may be given by the student.

2. Give the accusative and instrumental cases of **इदम्, अदस्, तद्, अहम्** and **त्वम्**, in the three numbers.

	Acc.			Instr.		
2	*Sing.*	*Du.*	*Plu.*	*Sing.*	*Du.*	*Plu.*
m.	इमम्-एनम्	इमौ-एनौ	इमान्-एनान्	अनेन-एनेन	आभ्याम्	एभिः
f.	इमाम्-एनाम्	इमे-एने	इमाः-एनाः	अनया-एनया	,,	आभिः
n.	इदम्	इमे	इमानि	Same as masculine.		
m.	अमुम्	अमू	अमून्	अमुना	अमूभ्याम्	अमीभिः
f.	अमूम्	,,	अमूः	अमुया	,,	अमूभिः
n.	अदः	,,	अमूनि	Same as masculine.		
m.	तम्	तौ	तान्	तेन	ताभ्याम्	तैः
f.	ताम्	ते	ताः	तया	,,	ताभिः
n.	तत्	,,	तानि	Same as masculine.		
m. f. n.	माम्-मा	आवाम्-नौ	अस्मान्-नः	मया	आवाभ्याम्	अस्माभिः
m. f. n.	त्वाम्-त्वा	युवाम्-वाम्	युष्मान्-वः	त्वया	युवाभ्याम्	युष्माभिः

3. Translate into English:—

(*a*) **पाप मां मा(1) स्पाक्षीः।**

(*b*) **अलं तया(1)। गच्छाम्यहम्।**

(*c*) **स केनचित्कुलीरेण(1) दृष्टः पृष्टश्च। किमिति भवानत्राहारत्यागेन तिष्ठति। बकेनोक्तम्। मत्स्या मम जीवनहेतव(2)स्ते कैवर्ते(3)रागत्य व्यापादयितव्या(4) इति वार्ता नगरोपान्ते(5) मया श्रुता॥**

Digitized by Google

3. (*a*) (1) The aorist with मा has the sense of the imperative.

(*b*) (1) Enough with her (waiting for her &c.)

(*c*) (1) By a crab. (2) Source of living. (3) By fishermen. (4) Are to be killed. (5) Near.

4. Write out the following passage, correcting the faults against the Sandhi rules:—**ततः मया उक्तम् यदि वचनमात्रेण एव अधिपत्यम् सिध्यति तदा जम्बुद्वीपे आपे अस्मद् प्रभोः हिरण्यगर्भस्य स्वाम्यं अस्ति शुकः ब्रूते कथं अत्र निर्णयः मया उक्तम् संग्रामे एव राज्ञा विहस्य उक्तम् स्व *स्वामिनम् गत्वा सज्जीकुरु ।**

4. ततो मयोक्तम् । यदि वचनमात्रेणैवाधिपत्यं सिध्यति तदा जम्बुद्वीपेऽप्यस्मत्प्रभोर्हिरण्यगर्भस्य स्वाम्यमस्ति । शुको ब्रूते । कथमत्र निर्णयः । मयोक्तम् । संग्राम ए(ये)व । राज्ञा विहस्योक्तम् । स्वस्वामिनं गत्वा सज्जीकुरु ।

5. Conjugate the verbs इष्, इ, यु, ब्रू in the present indicative (लट्).

इष् (to wish) 6th Conj. इष् (to go) 4th Conj.

5.	*Sing.*	*Du.*	*Plu.*	*Sing.*	*Du.*	*Plu.*
I	इच्छामि	इच्छावः	इच्छामः	इष्यामि	इष्यावः	इष्यामः
II	इच्छसि	इच्छथः	इच्छथ	इष्यसि	इष्यथः	इष्यथ
III	इच्छति	इच्छतः	इच्छन्ति	इष्यति	इष्यतः	इष्यन्ति

इष् (to repeat) 9th Conj.

I	इष्णामि	इष्णीवः	इष्णीमः
II	इष्णासि	इष्णीथः	इष्णीथ
III	इष्णाति	इष्णीतः	इष्णन्ति

इ (to go)

	2nd Conj.			1st Conj.	
I	एमि	इवः	इमः	अयामि	अयावः	अयामः
II	एषि	इथः	इथ	अयसि	अयथः	अयथ
III	एति	इतः	यन्ति	अयति	अयतः	अयन्ति

* The original reads स्वामितम् गता which is a misprint.

Digitized by Google

यु (to fasten) 9th Conj. यु (to mix or separate) 2nd Conj.

	Sing.	*Du.*	*Plu.*	*Sing.*	*Du.*	*Plu.*
I	युनामि	युनीवः	युनीमः	यौमि	युवः	युमः
II	युनासि	युनीथः	युनीथ	यौषि	युथः	युथ
III	युनाति	युनीतः	युनन्ति	यौति	युतः	युवन्ति

	Âtam.			यु (to censure)		
I	युने	युनीवहे	युनीमहे	यावयामि	यावयावः	यावयामः
II	युनीषे	युनाथे	युनीध्वे	यावयसि	यावयथः	यावयथ
III	युनीते	युनाते	युनते	यावयति	यावयतः	यावयन्ति

ब्रू

	Âtm.			Par.		
I	ब्रुवे	ब्रूवहे	ब्रूमहे	ब्रवीमि	ब्रूवः	ब्रूमः
II	ब्रूषे	ब्रुवाथे	ब्रूध्वे	ब्रवीषि	ब्रूथः	ब्रूथ
III	ब्रूते	ब्रूवाते	ब्रुवते	ब्रवीति	ब्रूतः	ब्रुवन्ति

6. Decline **पञ्चन्**, **गो**, **सेदिवस्**, and **श्री**.

6	पञ्चन्. *Plu.*	*Sing.*	गो *Du.*	*Plu.*	श्री. *Sing.*	*Du.*	*Plu.*
Nom.	पञ्च	गौः	गावौ	गावः	श्रीः	श्रियौ	श्रियः
Acc.	,,	गाम्	,,	गाः	श्रियम्	,,	,,
Instr.	पञ्चभिः	गवा	गोभ्याम्	गोभिः	श्रिया	श्रीभ्याम्	श्रीभिः
Dat.	पञ्चभ्यः	गवे	,,	गोभ्यः	श्रियै-श्रिये	,,	श्रीभ्यः
Abl.	,,	गोः	,,	,,	श्रियाः-श्रियः	,,	,,
Gen.	पञ्चानाम्	,,	गवोः	गवाम्	,,	श्रियोः	श्रियाम्-श्रीणाम्
Loc.	पञ्चसु	गवि	,,	गोषु	श्रियाम्-श्रिये	,,	श्रीषु

Digitized by Google

सेदिवस्.

	Masc.			Fem.		
	Sing.	*Du.*	*Plu.*	*Sing.*	*Du.*	*Plu.*
Nom.	सेदिवान्	सेदिवांसौ	सेदिवांसः	सेदुषी	सेदुष्यौ	सेदुष्यः
Acc.	सेदिवांसम्	,,	सेदुषः	सेदुषीम्	,,	सेदुषीः
Instr.	सेदुषा	सेदिवद्भ्याम्	सेदिवद्भिः	सेदुष्या	सेदुषीभ्याम्	सेदुषीभिः
Dat.	सेदुषे	,,	सेदिवद्भ्यः	सेदुष्यै	,,	सेदुषीभ्यः
Abl.	सेदुषः	,,	,,	सेदुष्याः	,,	,,
Gen.	,,	सेदुषोः	सेदुषाम्	,,	सेदुष्योः	सेदुषीणाम्
Loc.	सेदुषि	,,	सेदिवत्सु	सेदुष्याम्	,,	सेदुषीषु
Voc.	सेदिवन्	सेदिवांसौ	सेदिवांसः	सेदुषि	सेदुष्यौ	सेदुष्यः

Neut.

Sing.	*Du.*	*Plu.*	
Nom. Acc. Voc. सेदिवत्	सेदुषी	सेदिवांसि	The rest like the corresponding masculine.

7. Translate into idiomatic Sanskrit :—

(*a*) Has he come ?

(*b*) Has he not come ?

(*c*) The gratification(1) of our desires(2) and the fulfilment(3) of duty(4) are often(5) incompatible.(6)

(*d*) Which (1) of the two ought we to prefer ?(2)

(*e*) Between the Vindhya and the Himavat lies the country called Âryávarta, stretching from the eastern to the western ocean.

7. (*c*) (1) तर्पण, तृप्ति, पूर्ति. (2) काम. (3) सिद्धि.(4) कर्तव्य, धर्म.(5) प्रायः (6) विरुद्ध. The whole may be translated धर्मकामौ प्रायो विरुद्धौ.

(*d*) (1) कतरत्. (2) ग्राह्य, स्वीकार्य.

(*e*) प्राक्प्रतीचीभुवोः सिन्ध्वोर्हिमवद्विन्ध्यशैलयोः ।
अन्तरावस्थितो देश आर्यावर्तः स उच्यते ॥

Digitized by Google

8. Dissolve the following compounds, and state to which class each belongs :— **आकाशवर्त्म**; **स्वल्पबलः**; **कीर्तिप्रतापसहितम्**; **सशिष्यः**; **अतिहरिः**; **यथाधर्मम्**; **स्नातानुलिप्तः**; **हस्तपादम्**; **श्वेतवर्णः**.

8. आकाश एव वर्त्म (Karmadhâraya.)
स्वल्पं बलं यस्य सः (Bahuvrîhi.)
कीर्तिश्च प्रतापश्च कीर्तिप्रतापौ (Dvandva.) कीर्तिप्रतापाभ्यां सहितम् (Tatpurusha.)
शिष्येण-ष्याभ्याम्-ष्यैः सहितः (Bahuvrîhi.)
हरिमतिक्रान्तः अतिहरिः (Tatpurusha.)
धर्ममनतिक्रम्य यथा वर्तत इति (Avyayîbhâva.)
आदौ स्नातः पश्चादनुलिप्तः (Karmadhâraya.)
हस्तौ पादौ च एषां समाहारः (Samâhâradvandva.)
श्वेतश्चासौ वर्णश्च (Karmadhâraya.) or श्वेतः वर्णो यस्य सः (Bahuvrîhi.)

9. (*a*) Give the synonyms of **राजन्**; **वायु**; **देव**; **भूमि**.

(*b*) State the differences of meaning between **रथ**, **अनस्**; **वाहन**, **विमान**; as well as between **स्वर्ग**, **आकाश**; **दिव्**, **अमरलोक**.

9.(*a*) राजन्–राजा राट् पार्थिवक्ष्माभृन्नृपभूपमहीक्षितः ॥
वायु–श्वसनः स्पर्शनो वायुर्मातरिश्वा सदागतिः ।
पृषदश्वो गन्धवहो गन्धवाहानिलाशुगाः ॥
समीरमारुतमरुज्जगत्प्राणसमीरणाः ।
नभस्वद्वातपवनपवमानप्रभञ्जनाः ॥
देव–अमरा निर्जरा देवास्त्रिदशा विबुधाः सुराः ।
सुपर्वाणः सुमनसस्त्रिदिवेशा दिवौकसः ॥
आदितेया दिविषदो लेखा अदितिनन्दनाः ।
आदित्या ऋभवोऽस्वप्ना अमर्त्या अमृतान्धसः ॥

Digitized by Google

बर्हिर्मुखाः क्रतुभुजो गीर्वाणा दानवारयः ।
वृन्दारका दैवतानि पुंसि वा देवताः स्त्रियाम् ॥
भूमि–भूर्मिरचलानन्ता रसा विश्वंभरा स्थिरा ।
धरा धरित्री धरणिः क्षोणिर्ज्यौ काश्यपी क्षितिः ॥
सर्वंसहा वसुमती वसुधोर्वी वसुंधरा ।
गोत्रा कुः पृथिवी पृथ्वी क्ष्मावनिर्मेदिनी मही ॥

(b) रथ. A chariot used in war ; a rich or state carriage. अनस्. A cart.

वाहन. Any vehicle. विमान. Sky chariot ; heavenly car.

स्वर्ग. Heaven, the place of residence of the gods. आकाश. Sky.

दिव्. Sky. अमरलोक. Heaven.

10. Give the third person singular of the present (लट्), perfect (लिट्), future (लृट्), and aorist (लुङ्) of भू ; गम् ; स्था ; पठ् ; क्षिप् ; ग्रह् ; नश् ; चक्ष् ; हन्.

10. Pres.	Perf.	Fut.	Aor.
भू–भवति	बभूव	भविष्यति	अभूत्
गम्–गच्छति	जगाम	गमिष्यति	अगमत्
स्था–तिष्ठति	तस्थौ	स्थास्यति	अस्थात्
पठ्–पठति	पपाठ	पठिष्यति	अपाठीत्
क्षिप्–क्षिपति-क्षिपते	चिक्षेप-चिक्षिपे	क्षेप्स्यति-क्षेप्स्यते	अक्षैप्सीत्-अक्षिप्त
ग्रह्–गृह्णाति-गृह्णीते	जग्राह-जगृहे	ग्रहीष्यति-ग्रहीष्यते	अग्रहीत्-अग्रहीष्ट
नश्–नश्यति	ननाश	नशिष्यति-नंक्ष्यति	अनशत्
चक्ष्–चष्टे	चख्यौ	ख्यास्यति-ख्यास्यते	अख्यत्-अख्यत
	चक्शौ-चक्शे	क्शास्यति-ते	अक्शासीत्-स्त
	चख्ये-चचक्षे		
हन्–हन्ति	जघान	हनिष्यति	अवधीत्

Digitized by Google

1866.

1. Combine the following words according to the rules of Sandhi, viz :—कर्तृ + ऋजु ; सा + उक्त्वा ; मधु + इव ; सखे + इह; गिरी + एतौ ; प्र + एजते ; तत् + जायते ; दिक् + गजः ; तत् + लब्धम् ; प्राक् + मुखः ; तत् + हुतम् ; आसन् + इह ; हसन् + च ; पूर्णः + चन्द्रः ; हताः + गजाः ; पुनः + अपि.

1. कर्तृजु ; सोक्त्वा; मध्विव; सख इह or सखयिह ; गिरी एतौ ; प्रेजते ; तज्जायते ; दिग्गजः ; तल्लब्धम् ; प्राङ्मुखः ; तद्धुतम् or तद्हुतम् ; आसन्निह ; हसंश्च ; पूर्णश्चन्द्रः ; हता गजाः ; पुनरपि.

2. Which of the following forms are correct, and which are incorrect? Correct those which you think incorrect, and state the reasons for your corrections:—दूषणम् ; अर्केन ; क्षिप्नुः ; अर्घेन ; अर्चणम् ; दर्शनम् ; अक्षन्वत्.

2. दूषणम्. Correct.
अर्केन. Incorrect. It ought to be अर्केण. (For reason see Sanskrit First Book pp. 15 ; change of न् to ण्).
क्षिप्नुः. Correct.
अर्घेन. Correct.
अर्चणम्. Incorrect. It ought to be अर्चनम्.
दर्शनम्. Correct.
अक्षन्वत्. Incorrect. अक्षण्वत् is the correct form.

3. Write out the Sing. of सम्राज् *m.* ; राजन् *m.* ; the Dual of गिर् *f.* ; मनस् *n.*; the Plur. of वारि *n.*

3. Nom.	सम्राट्-ड्	राजा	गिरौ	मनसी	वारीणि
Acc.	सम्राजम्	राजानम्	,,	,,	,,
Instr.	सम्राजा	राज्ञा	गीर्भ्याम्	मनोभ्याम्	वारिभिः
Dat.	सम्राजे	राज्ञे	,,	,,	वारिभ्यः
Abl.	सम्राजः	राज्ञः	,,	,,	,,
Gen.	,,	,,	गिरोः	मनसोः	वारीणाम्
Loc.	सम्राजि	राज्ञि-राजनि	,,	,,	वारिषु
Voc.	सम्राट्-ड्	राजन्	गिरौ	मनसी	वारीणि

Digitized by Google

4. Give the Instr. Sing. *m.* of **प्राच्, प्रत्यच्**; the Acc. Sing. *m.* of **महत्, पुंस्**; the Instr. Sing. and Plur. *m.* of **गुरुतस्, गरीयस्.**

4. प्राचा, प्रतीचा; महान्तम्, पुमांसम्; गुरुतुषा, गुरुद्वद्भिः; गरीयसा, गरीयोभिः.

5. State the rules for forming the degrees of comparison of adjectives. Give the Compar. and Superl. degrees of **उरु; गुरु; युवन्.**

5. Vide Sanskrit Second Book pp. 106,107 Rules 1,4,7.

वरीयस्	वरिष्ठ;	कनीयस् }	कनिष्ठ. }
गरीयस्	गरिष्ठ;	यवीयस् }	यविष्ठ. }

6. Give the declension of the Femin. of **त्रि**; of the Dual of **युष्मद्**; and of the Plur. *m.* of **इदम्.**

6.

Nom.	तिस्रः	युवाम्	Abl.	तिसृभ्यः	युवाभ्याम्
Acc.	,,	,, -वाम्	Gen.	तिसृणाम्	युवयोः- वाम्
Instr.	तिसृभिः	युवाभ्याम्	Loc.	तिसृषु	,,
Dat.	तिसृभ्यः	,, -वाम्	See question 4 for 1862.		

7. Give the Pres. (**लट्**) Parasm. of **बुध्, रु, तन्**; and the Pres. Âtm. of **चुर्**, and **युज्.**

7.

	Sing.	*Du.*	*Plu.*	*Sing.*	*Du.*	*Plu.*
I	बोधामि	बोधावः	बोधामः	रौमि-रवीमि	रुवः-रुवीवः,	रुमः-रुवीमः
II	बोधसि	बोधथः	बोधथ	रौषि-रवीषि	रुथः-रुवीथः	रुथ-रुवीथ
III	बोधति	बोधतः	बोधन्ति	रौति-रवीति	रुतः-रुवीतः	रुवन्ति

I	तनोमि	तनुवः-तन्वः	तनुमः-तन्मः
II	तनोषि	तनुथः	तनुथ
III	तनोति	तनुतः	तन्वन्ति

I	चोरये	चोरयावहे	चोरयामहे	युजे	युञ्ज्वहे	युञ्ज्महे
II	चोरयसे	चोरयेथे	चोरयध्वे	युङ्क्षे	युञ्जाथे	युङ्ध्वे
III	चोरयते	चोरयेते	चोरयन्ते	युङ्क्ते	युञ्जाते	युञ्जते

युज् also belongs to the 1st. 4th. and 10th. conjugations.

Digitized by Google

8. Give the Perf. (लिट्) Parasm. of तुद्; the Dual of the Perf. Parasm. of तन्; the Plur. of the Perf. Parasm. of धा, and कृ.

8.	*Sing.*	*Du.*	*Plu.*	*Du.*	*Plu.*	*Plu.*
I	तुतोद	तुतुदिव	तुतुदिम	तेनिव	दधिम	चक्रम
II	तुतोदिथ	तुतुदथुः	तुतुद	तेनथुः	दध	चक्र
III	तुतोद	तुतुददुतुः	तुतुदुः	तेनतुः	दधुः	चक्रुः

9. Form the Pres. Partic. Par. of भू; दिव्; हु; the Past Partic. Pass. of गम्; हन्; दृश्; the Infin. of क्षिप्; भू; रु; the Absol. (indecl. Partic.) of बुध्; गम्; वितुद्.

9. Pr. Part.	भवत्	दीव्यत्	जुह्वत्
Past. Part.	गत	हत	दृष्ट
Inf.	क्षेप्तुम्	भवितुम्	रवितुम्
Ind. Part.	बुद्ध्वा-बोधित्वा	गत्वा	वितुद्य

10. Translate the following compounds, and state to which class each of them belongs; viz:—(*a*) पितृसदृशः; (*b*) विश्वजित्; (*c*) नीलोत्पलम्; (*d*) त्रिलोकी; (*e*) ब्राह्मणक्षत्रियौ; (*f*) महाबाहुः; (*g*) अनश्वः; (*h*) अतिहिमम्; (*i*) सतृणम्.

10. (*a*) Like the father. (Tatpurusha.)
(*b*) Conqueror of the universe. (Tatpurusha.)
(*c*) A Blue lotus. (Karmadhâraya.)
(*d*) The three worlds. (Dvigu.)
(*e*) A Brahmaṇa and a Kshatriya. (Dvandva.)
(*f*) Great arm. (Karm.) or One who has a great arm. (Bahuv.)
(*g*) Not a horse. (Tatp.) or He who has no horse or horses. (Bahuv.)
(*h*) Great cold or snow. (Karm. or Avyayî.)
(*i*) With grass. (Bahuv.) (Avyayîbhâva) सतृणमिति.

Digitized by Google

11. Translate into Sanskrit:—

(*a*) Four hundred and sixty-seven.

(*b*) It is impossible to conquer Indra.

(*c*) Kṛishṇa is stronger than Bali.

11. (*a*) सप्तषष्ट्यधिकानि चत्वारि शतानि.

(*b*) इन्द्रो जेतुं न शक्यः or शक्यम्.

(*c*) कृष्णो बलेर्बलीयान्.

12. Explain the following terms:—Pratyaya; Kṛit; Taddhita; Prâtipadika; Dhâtu; Upasarga.

12. प्रत्यय—Vide question 7 for 1863.

कृत्—Suffixes added to Verbs.

तद्धित—Suffixes added to nouns.

प्रातिपदिक—Vide question 7 for 1863.

धातु— Do.

उपसर्ग—Prefixes are words placed before roots to modify their sense. (Sometimes the sense is not modified).

1867.

1. Combine according to the rules of Sandhi:—

कर्तृ + उत ; प्रभो + एहि ; प्रभो + अनुगृहाण ; तौ + इति ; शया-वहे + आवाम् ; अव + ऋणाति ; तद् + छिनत्ति ; ताम् + जयति ; तान् + जयति ; जगत् + नाथः ; परिव्राट् + हतः ; तान् + शत्रून् ; पतन् + तरुः ; महान् + लाभः ; किम् + स्वः ; रविः + उदेति ; कः + एषः ; भ्रातः + रक्ष ; क्षुध् + भिः ; क्षुध् + सु.

1. कर्त्रुत; प्रभवेहि or प्रभ एहि; प्रभोऽनुगृहाण; ताविति or ता इति; शयावहे आवाम्; अवार्णोति; तच्छिनत्ति; तां जयति; ताञ्जयति; जगन्नाथः; परिव्राड्धतः or परिव्राड् हतः; ताञ्शत्रून् or ताञ्च्छत्रून् or ताञ्छत्रून् or

Digitized by Google

ताञ्चक्रुवून्; पतंस्तरः; महाँछ्रामः; किं ग्यः or कियँग्यः; रविरुदेति; क एषः; भ्राता रश्; भुद्भिः; भुत्सु.

2. With what single consonants and with what groups of consonants may a word which stands by itself end in Sanskrit? How must final श्, ष्, and ह् be changed?

2. (Single.) A Sanskrit word may end in the 1st, 3rd or 5th letter of the five classes or in any of the semivowels.

(Group.) The same consonants as second members of a conjunct consonant with र् as the first member.

Final श्, ष्, ह्, must be changed to ट् or क् or ड् or ग्.

3. Decline in the singular **स्वस्र** *f.*, and **अप्सरस्** *f.*; in the dual **वाग्मिन्** *m.*, and **उपानह्** *f.*; in the plural **आत्मन्** *m.*, and **ददत्** *m.*

3. Nom.	स्वसा	अप्सराः	वाग्मिनौ	उपानहौ	आत्मानः	ददतः
Acc.	स्वसारम्	अप्सरसम्	,,	,,	आत्मनः	,,
Instr.	स्वस्रा	अप्सरसा	वाग्मिभ्याम्	उपानद्भ्याम्	आत्मभिः	ददद्भिः
Dat.	स्वस्रे	अप्सरसे	,,	,,	आत्मभ्यः	ददद्भ्यः
Abl.	स्वसुः	अप्सरसः	,,	,,	,,	,,
Gen.	,,	,,	वाग्मिनोः	उपानहोः	आत्मनाम्	ददताम्
Loc.	स्वसरि	अप्सरसि	,,	,,	आत्मसु	ददत्सु
Voc.	स्वसः	अप्सरः	वाग्मिनौ	उपानहौ	आत्मानः	ददतः

4. Give the acc. and loc. sing. of **सखि** *m.*, and **विश्वपा** *m.*; the nom., instr. and gen. dual of **पथिन्** *m.*, **युवन्** *m.*, and **पूषन्** *m.*; the nom. and acc. plur. of **शुश्रुवस्** *m.*, **दत्** *m.*, and **स्त्री** *f.*

4. सखायम्, सख्यौ; विश्वपाम्, विश्वपि; पन्थानौ, पथिभ्याम्, पथोः; युवानौ, युवभ्याम्, यूनोः; पूषणौ, पूषभ्याम्, पूष्णोः; शुश्रुवांसः, शुश्रुवुषः; no form, दतः; स्त्रियः, स्त्रियः-स्त्रीः.

Digitized by Google

5. Give the comparative and superlative degrees of *धनिन्, बलवत्, प्राच्, दोग्ध्, बहु, अल्प, दीर्घ, प्रिय.

5. धनीयस् धनिष्ठ दोहीयस् दोहिष्ठ कनीयस् } कनिष्ठ }
अल्पीयस् } अल्पिष्ठ }
बलीयस् बलिष्ठ भूयस् भूयिष्ठ द्राघीयस् द्राघिष्ठ
प्राक्तर प्राक्तम प्रेयस् प्रेष्ठ

6. Give the dat., abl., and loc. sing. masc. of सर्व, पूर्व, and द्वितीय; the masc. of चतुर् ; the plur. of the masc. of अदस्.

सर्वस्मै	सर्वस्मात्	सर्वस्मिन्	चत्वारः	अमी
पूर्वस्मै	पूर्वस्मात्-र्वात्	पूर्वस्मिन्-र्वे	चतुरः	अमून्
द्वितीयस्मै-याय	द्वितीयस्मात्-यात्	द्वितीयस्मिन्-द्वितीये	चतुर्भिः	अमीभिः
			चतुर्भ्यः	अमीभ्यः
			,,	,,
			चतुर्णाम्	अमीषाम्
			चतुर्षु	अमीषु
			चत्वारः	

7. Give the pres. (लट्) par. of द्विष्; the imperf. (लङ्) par. of क्री ; the imperat. (लोट्) par. of भृ ; the optat. (लिङ्) par. of सु ; the imperat. (लोट्) âtm. of तुद् ; the optat. (लिङ्) âtm. of दिव्.

7.	*S.*	*D.*	*Pl.*	*S.*	*D.*	*Pl.*
I	द्वेष्मि	द्विष्वः	द्विष्मः	अक्रीणाम्	अक्रीणिव	अक्रीणीम
II	द्वेक्षि	द्विष्टः	द्विष्ट	अक्रीणाः	अक्रीणितम्	अक्रीणीत
III	द्वेष्टि	द्विष्टः	द्विषन्ति	अक्रीणात्	अक्रीणिताम्	अक्रीणन्
I	बिभराणि	बिभराव	बिभराम	सूयासम्	सूयास्व	सूयास्म
II	बिभृहि	बिभृतम्	बिभृत	सूयाः	सूयास्तम्	सूयास्त
III	बिभर्तु	बिभृताम्	बिभ्रतु	सूयात्	सूयास्ताम्	सूयासुः
I	तुदै	तुदावहै	तुदामहै			
II	तुदस्व	तुदेथाम्	तुदध्वम्	दिव् is not an Âtmanepadi root (?).		
III	तुदताम्	तुदेताम्	तुदन्ताम्			

* The original reads अनिन् which may be a misprint.

Digitized by Google

8. Give the rules of reduplication for the perf. (लिट्) of roots beginning with consonants, and give examples for each rule.

8. Vide Sanskrit Second Book Lesson XI. Rule 2.

9. Give the 3rd pers. sing. par. and âtm. of the aor. (लुङ्) of कृ, क्षिप्, दिह्, द्रु, धा, पत्, बुध्, या, लिप्, लू, शास्, सृ.

9.

Paras.	*Âtm.*	*Paras.*	*Âtm.*
अकार्षीत्	अकृत	अयासीत्	No Âtm.
अक्षैप्सीत्	अक्षिप्त	अलिपत्	अलिपत
अधिक्षत्	अधिक्षत	अलावीत्	अलविष्ट
अदुद्रुवत्	Nil	अशिषत्	No Âtm.
अधात्	अधित	असार्षीत्	,,
अपप्तत्	(No Âtm.)		
अबुधत्- अबोधीत्	अबोधिष्ट (1st Conj.)	Nil	अबुद्ध अबोधि (4th Conj.)

10. Give the 3rd pers. sing. pres. par. and âtm. of the causal, the intens. (or frequent.), the desid., and the 3rd pers. sing. pres. of the passive of कृ, दा, बुध्, भू.

10.	Paras.	Âtm.	Paras.	Âtm.
Caus.	कारयति	कारयते	दापयति	दापयते
	बोधयति	बोधयते	भावयति	भावयते (rare)
Intens.	चर्कर्ति-कर्रीति चरिकर्ति-रीकर्ति चरिकरीति-रीकरीति	चेक्रीयते	दादाति-दादेति	देदीयते
	बोबोद्धि-बोबुधीति	बोबुध्यते	बोभोति-बोभवीति	बोभूयते
Desid.	चिकीर्षति	चिकीर्षते	दित्सति	दित्सते
	बुबोधिषति-भुत्सति	भुत्सते	बुभूषति	बुभूषते (rare)
Pass.	Nil.	क्रियते	Nil	दीयते
	Nil.	बुध्यते	Nil	भूयते

Digitized by Google

11. Translate the following compounds, and state to which class each of them belongs:—(*a*) अनुरूपम्; (*b*) अपुत्रः; (*c*) हरिकृष्णौ; (*d*) गोहितः; (*e*) चोरभयम्; (*f*) दशकुमारी; (*g*) द्विपात्; (*h*) महाराजः; (*i*) विश्वभृत्.

11. (*a*) Suitable to the beauty. (Avyayîbhâva).
(*b*) Not a son (Tatpurusha) or One having no son. (Bahuvrîhi).
(*c*) The god Siva and Krishṇa. (Dvandva.)
(*d*) Good for the cow. (Tatpurusha).
(*e*) Fear from a thief. (Do.)
(*f*) A collection of ten boys. (Dvigu).
(*g*) One having two legs (Bahuvrîhi).
(*h*) Great king. (Karmadhâraya).
(*i*) The supporter of the universe. (Tatpurusha).

12. Give some prepositions which are used in construction with nouns, and illustrate their use.

12. The following are some of the Prepositions which are used in construction with nouns:—
अति—अतिदेवान् कृष्णः.
अनु—जपमनु प्रावर्षत्.
अभि—भक्तो हरिमभि.
उप—उप हरिं सुराः.
परि—भक्तो विष्णुं परि.
प्रति—बुभुक्षितं न प्रति भाति किंचित्.

1868.

1. Correct, according to the rules of Sandhi, the following sentences and words:—
(*a*) अग्नीसोमौ ऋत्विजा उक्थैः पूज्येते अस्मिन् अध्वरे।
(*b*) भोः आगच्छ ऋषिपुत्र।

Digitized by Google

(*c*) अविचारयन् तृणानि छिनत्ति ।
(*d*) हस्तिनः बिलस्थान् शशकान् अमर्दयन् चरणनिपातनेन ।
(*e*) तैः ऋषिभिः रुच् परिवृतैः एतत् जगत् अखिलम् सृष्टं ।

1. (*a*) अग्नीषोमा वृ(ऋ)त्विजोक्थैः पूज्येते अस्मिन्नध्वरे ।
(*b*) भो आगच्छर्षि(ऋषि)पुत्र ।
(*c*) अविचारयंस्तृणानि च्छिनत्ति ।
(*d*) हस्तिनो बिलस्थाञ्श(ञ्छ, ञ्चृश, ञ्चृछ) शकानमर्दयंश्चरणनिपातनेन ।
(*e*) तैर्ऋषिभी रुक्परिवृतैरेतज्जगदखिलं सृष्टम् ।

2. Give the nominative singular, and dual of **सम्राज्**; **उष्णिह्**; **जगत्**; **अनड्वह्**; **पितृद्विष्**; **त्वच्**; **ज्योतिर्विद्**; **वणिज्** and **उपानह्**.

2. सम्राट्-ड्, सम्राजौ अनड्वान्,अनड्वाहौ ज्योतिर्वित्-द्, ज्योतिर्विदौ
उष्णिक्-ग्, उष्णिहौ पितृद्विट्-ड्,पितृद्विषौ वणिक्-ग्, वणिजौ
जगत्, जगती त्वक्-ग्,त्वचौ उपानत्-द्, उपानहौ

3. Give the nominative and dative singular, and locative dual and plural, of **दिश्**; **पति**; **लक्ष्मी**; **स्त्री**; **बिभ्रत्**; **चमू**; **विधु**; **द्विष्**; **निवासिन्** and **तिर्यच्**.

3.	दिक्-दिग्	दिशे	दिशोः	दिक्षु
	पतिः	पत्ये	पत्योः	पतिषु
	लक्ष्मीः	लक्ष्म्यै	लक्ष्म्योः	लक्ष्मीषु
	स्त्री	स्त्रियै	स्त्रियोः	स्त्रीषु
	बिभ्रत्	बिभ्रते	बिभ्रतोः	बिभ्रत्सु
	चमूः	चम्वै	चम्वोः	चमूषु
	विधुः	विधवे	विध्वोः	विधुषु
	द्विट्-ड्	द्विषे	द्विषोः	द्विट्सु-ट्त्सु
m.	निवासी	निवासिने	निवासिनोः	निवासिषु
n.	निवासि	,,	,,	,,
m.	तिर्यङ्	तिरश्चे	तिरश्चोः	तिर्यक्षु
n.	तिर्यक्-ग्	,,	,,	,,

Digitized by Google

4. (*a*) Give the vocative singular and plural of **विद्वस्**; **ज्योतिस्**; **अम्बा**; **भानु**; **युवन्** and **मरुत्वत्**. (*b*) Give the nominative and ablative plural of **यकृत्**; **पाद**; **रै**; **अप्**; **अहन्** and **दिव्**.

4.

(*a*) विद्वन् विद्वांसः; ज्योतिः ज्योतींषि; अम्ब अम्बाः;
भानो भानवः; युवन् युवानः; मरुत्वन् मरुत्वानः

(*b*) यकृन्ति यकृद्भ्यः-कृभ्यः; पादाः पादेभ्यः-पद्भ्यः; रायः राभ्यः;
आपः अद्भ्यः; अहानि अहोभ्यः; दिवः द्युभ्यः;

5. Give the comparatives and superlatives of **गुरु**; **साधु**; **ह्रस्व**; **राजन्**; **विद्वस्**.

5.

Comp.	Super.
गरीयस्-गुरुतर	गरिष्ठ-गुरुतम
साधीयस्-साधुतर	साधिष्ठ-साधुतम
ह्रसीयस्-ह्रस्वतर	ह्रसिष्ठ-ह्रस्वतम
राजतर	राजतम (not in use)
विद्वत्तर	विद्वत्तम

6. Decline:— (*a*) **षष्**. (*b*) **इदम्** in the feminine singular. (*c*) **विश्व** in the masculine plural. (*d*) **अदस्** in the dual. masculine, feminine, and neuter.

6. (*a*) *Nom. Voc. & Acc.* षट्-ड् *Instr.* षड्भिः *Dat. & Abl.* षड्भ्यः *Gen.* षण्णाम् *Loc.* षट्सु.

(*b*) *Nom.* इयम् *Acc.* इमाम्-एनाम् *Instr.* अनया-एनया *Dat.* अस्यै *Abl. & Gen.* अस्याः *Loc.* अस्याम्.

(*c*) *Nom. & Voc.* विश्वे. *Acc.* विश्वान्. *Instr.* विश्वैः. *Dat. & Abl.* विश्वेभ्यः. *Gen.* विश्वेषाम्. *Loc.* विश्वेषु.

(*d*) *Nom. & Voc.* अमू *Instr. Dat. & Abl.* अमूभ्याम् *Gen. & Loc.* अमुयोः.

7. What do the prefixes **अति**, **अधि**, **अव**, and **आ** mean? Give two examples of each.

Digitized by Google

7. Vide question 5. 1862.

8. What are the feminine forms of कुमार, पति, बाल, पितामह, अश्व, भव, श्वशुर? What is the difference in meaning of the words शूद्रा, शूद्री; गोणा, गोणी; कुशा, कुशी; स्थला, स्थली.

8. कुमारी, पत्नी, बाला, पितामही, अश्वा, भवानी, श्वश्रू.

शूद्रा—A female of the Sudra caste.
शूद्री—The wife of a Sudra.
गोणा—Not a bag.
गोणी—A bag of sack-cloth in which corn is kept.
कुशा—Wooden pieces.
कुशी—(Made of iron) a plough-share.
स्थला—(Place (made by man to assume a particular aspect.)
स्थली—(अकृत्रिमा) A place in its natural aspect.

9. What are, in Sanskrit grammar, the names for nominal and verbal derivatives? Give two instances of each.

9. Nominal derivatives तद्धित; and verbal derivatives कृत्.
(Vide question 1 for 1864.)

10. Dissolve the following compounds, and state to which class each of them belongs:— अतिमालः, राजसेवकः, जरच्चित्रगुः, पाणिपादम्, पारेगङ्गम्, शीतोष्णम्.

10. अतिक्रान्तो मालाम्. (Tatpurusha).
राज्ञः सेवकः (Tatpurusha).
चित्रा गावो यस्य सः (Bahuvrîhi). } or जरती चासौ चित्रा च जरच्चित्रा (Karmadhâraya)
जरच्चासौ चित्रगुश्च.(Karmadhâraya). } जरच्चित्रा गौर्यस्येति (Bahuvrîhi)
पाणी च पादौ च एषां समाहारः (Samâhâradvandva)
गङ्गायाः पारे (Avyayîbhâva).
शीतं च तदुष्णं च (Karmadhâraya).

Digitized by Google

11. Translate into English :— (*a*) **प्रासादीयति कुटयां भिक्षुः** (*b*) **तवानुचरेण सर्वथा भवितव्यं मया।** (*c*) **मनसापि नैतत्कर्तव्यम्।** (*d*) **तस्मै शतं धारयति.** And into Sanskrit :— "In the permutation of letters (1) and the formation of compound nouns and adjectives (2) the Sanskrit language (3) perhaps (4) exceeds,(5) and in the number of its synonymous terms (6) perhaps equals (7) any other language. With regard to inflections (8) it falls far short (9) of the Greek."

11 (*a*) A Sanyâsî (recluse) in (his) hut thinks himself to be in a palace.

(*b*) I should by all means be your follower, (attendant, constant companion).

(*c*) This should not be done even in mind, (even a thought of it should not be allowed to enter the mind, entertained).

(*d*) He owes him a hundred (Rupees &c.)

(1) वर्णविकृति (2) समासविधि (3) गीर्वाणभाषा (4) प्रायः, कदाचित्, जातु (5) अतिशी (6) पर्यायशब्द (7) तुलामधिरुह् (8) विभक्तिप्रत्यय (9) अतीव न्यूना भूः ग्रीकसंज्ञकाया भाषाया अस्यां बहुशो विभक्तिप्रत्यया अल्पतराः सन्ति.

12. Give the 3rd pers. sing. of the pres. (**लट्**) and the perf. (**लिट्**) of **खन्** and **नी** in both the padas, and also the infinitives of the same. Give the imperat. (**लोट्**), the potent. (**विधिलिङ्**) and the pass. pres. (**कर्मणिलट्**) of **गम्, दृश्, दा**, 'to give,' in the 3rd pers. sing.; the imperf. (**लङ्**), the desid. (**सन्नन्त**), the caus. (**णिजन्त**) and the fut. (**लुट्**) of **सृज्, कृ** and **भू** in the sing. of all the persons.

12.

	Present	Perfect.	
	Par.	*Âtm.*	*Par.*	*Âtm.*
	खनति	खनते	चखान	चख्ने
	नयति	नयते	निनाय	निन्ये

Infinitives खनितुम्; नेतुम्

Digitized by Google

	गम्	दृश्	दा 'to give'	Âtm.
Imper.	गच्छतु;	पश्यतु; (3rdconj.)	ददातु	यच्छतु(1st) दत्ताम् (3rd)
Potent.	गच्छेत्;	पश्येत्;	दद्यात्	यच्छेत् ददीत
Pass. pres.	गम्यते;	दृश्यते;	दीयते	दीयते दीयते

		सृज्	कृ	भू
Imperf.		असृजम्	अकरवम्–कुर्व	अभवम्
		असृजः	अकरोः–कुरुथाः	अभवः
		असृजत्	अकरोत्–कुरुत	अभवत्
Desid.	I	सिसृक्षामि	चिकीर्षामि–र्षे	बुभूषामि
	II	सिसृक्षसि	चिकीर्षसि–से	बुभूषसि
	III	सिसृक्षति	चिकीर्षति–ते	बुभूषति
Causal.	I	सर्जयामि	कारयामि–ये	भावयामि
	II	सर्जयसि	कारयसि–से	भावयसि
	III	सर्जयति	कारयति–ते	भावयति
Fut.	I	स्रष्टास्मि	कर्तास्मि–हे	भवितास्मि
	II	स्रष्टासि	कर्तासि–से	भवितासि
	III	स्रष्टा	कर्ता	भविता.

1869.

1. Join the words in the following sentences by the rules of *Sandhi*, giving the rules in the cases marked with an asterisk :—

त्रिष्टुभ्* हि ताः आहरत् । मधुलिह्* संततिः तस्मिन्* चन्दनपादपे* अस्ति । भवत्यौ अत्र वर्तेते* इति अहम् आश्रमे आसीनम् ऋषिम् अकथयम् । प्रजाः अस्माभिः रक्षयितव्याः । गङ्गा ऋषिम् नमति । सम्राज्आदिष्टाः ऋत्विजः ऋच्हीनम् कर्म अकार्षुः ।

Digitized by Google

1. त्रिष्टुब्भि(बृहि)ता आहरत् । मधुलिट् सं(त्सं)ततिस्तस्मिश्चन्दन-पादपेऽस्ति । भवत्याव(अ)त्र वर्तते इत्यहमाश्रम आ(या)सीनमृषिमकथयम् । प्रजा अस्माभी रञ्जयितव्याः । गङ्गा ऋषिं(गर्षिं)नमति । सम्राजादिष्टा ऋत्विज ऋग्ही(ग्घी)नंक(नङ्क)र्मीकार्षुः ।

(The rules may be given by the Student.)

2. Give the Nominative, (feminine and neuter), and Accusative and Instrumental, (masculine), of **चिक्रीवस्**, **जगन्वस्** and **उपेयिवस्**.

	Nom.			Acc. & Instr.		
	Sing.	*Du.*	*Plu.*	*Sing.*	*Du.*	*Plu.*
f.	चिक्रीयुषी	चिक्रीयुष्यौ	चिक्रीयुष्यः	चिक्रीवांसम्	चिक्रीवांसौ	चिक्रीयुषः
n.	चिक्रीवत्	चिक्रीयुषी	चिक्रीवांसि	चिक्रीयुषा	चिक्रीवद्भ्याम्	चिक्रीवद्भिः
f.	जग्मुषी	जग्मुष्यौ	जग्मुष्यः	जगन्वांसम्	जगन्वांसौ	जग्मुषः
n.	जगन्वत्	जग्मुषी	जगन्वांसि	जग्मुषा	जगन्वद्भ्याम्	जगन्वद्भिः
f.	उपेयुषी	उपेयुष्यौ	उपेयुष्यः	उपेयिवांसम्	उपेयिवांसौ	उपेयुषः
n.	उपेयिवत्	उपेयुषी	उपेयिवांसि	उपेयुषा	उपेयिवद्भ्याम्	उपेयिवद्भिः

3. Give the Accusative and Instrumental of **प्रत्यच्** (*masc.* and *neut.*) **अनड्वह्**, **मूर्धन्**, **प्रेयस्** (*masc.* and *neut.*) **अहन्** and **गो**.

3.	Acc.			Instr.		
m.	प्रत्यञ्चम्	प्रत्यञ्चौ	प्रतीचः	प्रतीचा	प्रत्यग्भ्याम्	प्रत्यग्भिः
n.	प्रत्यक्	प्रतीची	प्रत्यञ्चि	,,	,,	,,
	अनड्वाहम्	अनड्वाहौ	अनडुहः	अनडुहा	अनड्वद्भ्याम्	अनड्वद्भिः
	मूर्धानम्	मूर्धानौ	मूर्ध्नः	मूर्ध्ना	मूर्धभ्याम्	मूर्धभिः
m.	प्रेयांसम्	प्रेयांसौ	प्रेयसः	प्रेयसा	प्रेयोभ्याम्	प्रेयोभिः
n.	प्रेयः	प्रेयसी	प्रेयांसि	,,	,,	,,
	अहः	अह्नी-अहनी	अहानि	अह्ना	अहोभ्याम्	अहोभिः
	गाम्	गावौ	गाः	गवा	गोभ्याम्	गोभिः

Digitized by Google

4. Decline त्रि *masc.* and *fem.* and चतुर् *masc.* and *fem.*, and give the singulars of the Genitive and Locative of पति, सेनानी, स्त्री, स्वयंभू, पुनर्भू, दधि, वधू, and रुचि.

4.	Masc.	Fem.	Masc.	Fem.
Nom.	त्रयः	तिस्रः	चत्वारः	चतस्रः
Acc.	त्रीन्	,,	चतुरः	,,
Instr.	त्रिभिः	तिसृभिः	चतुर्भिः	चतसृभिः
Dat.	त्रिभ्यः	तिसृभ्यः	चतुर्भ्यः	चतसृभ्यः
Abl.	,,	,,	,,	,,
Gen.	त्रयाणाम्	तिसृणाम्	चतुर्णाम्	चतसृणाम्
Loc.	त्रिषु	तिसृषु	चतुर्षु	चतसृषु

Gen. पत्युः, सेनान्यः, स्त्रियाः, स्वयंभुवः, पुनर्भ्वः, दध्नः, वध्वाः, रुच्याः-रुचेः.
Loc. पत्यौ, सेनान्याम्, स्त्रियाम्, स्वयंभुवि, पुनर्भ्वि, दध्नि-दधनि, वध्वाम्, रुच्याम्-रुचौ.

5. What are the characteristics of the ten conjugations? Give the third person of the Imperfect of दुह्, सृज्, शास्, स्तु, भू, and शिष् and the Imperative (all persons) of बन्ध्, हि, आप् and कृ.

5. अ is added on to the roots before the term. in the First Conj.
The terminations are directly added to the root in the Second ,,
The root is reduplicated in the ——— Third ,,
य is added before the terminations in the ——— Fourth ,,
नु ,, ,, ,, ——— Fifth ,,
अ ,, ,, ,, ——— Sixth ,,
न is inserted between the radical vowel and the final consonant in the ——— Seventh ,,
उ is added before terminations in the ——— Eighth ,,
ना ,, ,, ,, ——— Ninth ,,
अय ,, ,, ,, ——— Tenth ,,

Digitized by Google

Imperfect.

	Sing.	*Du.*	*Plu.*
(Par.)	अधोक्-ग्	अदुग्धाम्	अदुहन्
(Âtm.)	अदुग्ध	अदुहाताम्	अदुहत
	अमार्ट्-र्ड्	अमृष्टाम्	अमृजन्-मार्जन्
	अशात्-न्	अशिष्टाम्	अशासुः
(Par.)	अस्तौत्-अस्तवीत्	अस्तुताम्-अस्तुवीताम्	अस्तुवन्
(Âtm.)	अस्तुत-अस्तुवीत	अस्तुवाताम्	अस्तुवत
(Par.)	अबिभः	अबिभृताम्	अबिभरुः
(Âtm.)	अबिभृत	अबिभ्राताम्	अबिभ्रत
	अशिनट्-ड्	अशिंष्टाम्	अशिंषन्

Imperative.

	S.	*D.*	*Pl.*	*S.*	*D.*	*Pl.*
		बन्ध्			हि	
I	बध्नानि	बध्नाव	बध्नाम	हिनवानि	हिनवाव	हिनवाम
II	बधान	बध्नीतम्	बध्नीत	हिनु	हिनुतम्	हिनुत
III	बध्नातु	बध्नीताम्	बध्नन्तु	हिनोतु	हिनुताम्	हिन्वन्तु
			आप्			
I	आप्नवानि		आप्नवाव		आप्नवाम	
II	आप्नुहि		आप्नुतम्		आप्नुत	
III	आप्नोतु		आप्नुताम्		आप्नुवन्तु	
			कृ			
		Par.			Âtm.	
I	करवाणि	करवाव	करवाम	करवै	करवावहै	करवामहै
II	कुरु	कुरुतम्	कुरुत	कुरुष्व	कुर्वाथाम्	कुरुध्वम्
III	करोतु	कुरुताम्	कुर्वन्तु	कुरुताम्	कुर्वाताम्	कुर्वताम्

6. Give the Present Tense, third person singular and plural, of चक्ष्, लिह्, ब्रू, सो, पू 6th conj., हा to go, व्यध्, दंश् and वश्.

Digitized by Google

6.	*Sing.*	*Plu.*	*Sing.*	*Plu.*
	चष्टे	चक्षते	प्रियते	प्रियन्ते
(Par)	लेढि	लिहन्ति	जिहीते	जिहते
(Âtm)	लीढे	लिहते	विध्यति	विध्यन्ति
(Par)	ब्रवीति	ब्रुवन्ति	दशति	दशन्ति
(Âtm)	ब्रूते	ब्रुवते	वष्टि	उशन्ति
	स्यति	स्यन्ति		

7. Write down the forms of the third person, singular and plural, and second person singular, of the Perfect of यज्, भाज्, तॄ, वद्, तन्, वम्, स्मृ, and भॄ, and of the third person of the Aorist of यज्, सञ्ज्, रुध्, रुच्, ग्लै and दिश्.

Perfect.

7.	*3rd pers. Sing.*	*3rd pers. Plu.*	*2nd pers. Sing.*
(Par)	इयाज	ईजुः	इयजिथ-यष्ठ
(Âtm)	ईजे	ईजिरे	ईजिषे
	भ्रेजे-बभ्राजे	भ्रेजिरे / बभ्राजिरे	भ्रेजिषे-बभ्राजिषे
	ततार	तेरुः	तेरिथ
	उवाद	ऊदुः	उवदिथ
(Par)	ततान	तेनुः	तेनिथ
(Âtm)	तेने	तेनिरे	तेनिषे
	ववाम	ववमुः	ववमिथ
	सस्मार	सस्मरुः	सस्मर्थ
	शशार	शशरुः / शश्रुः	शशरिथ

Digitized by Google

Aorist.

	Sing.	*Dual.*	*Plu.*
(Par)	अयाक्षीत्	अयाष्टाम्	अयाक्षुः
(Âtm)	अयष्ट	अयक्षाताम्	अयक्षत
	असाङ्क्षीत्	असाङ्क्षाम्	असाङ्क्षुः
	अरुधत् / अरौत्सीत्	अरुधताम् / अरौद्धाम्	अरुधन् / अरौत्सुः
	अरुचत् / अरोचिष्ट	अरुचताम् / अरोचिषाताम्	अरुचन् / अरोचिषत
	अग्लासीत्	अग्लासिष्टाम्	अग्लासिषुः
(Par)	अदिक्षत्	अदिक्षताम्	अदिक्षन्
(Âtm)	अदिक्षत	अदिक्षाताम्	अदिक्षन्त

8. Frame sentences using an active and a passive verbal from of **दुह**, **याच्**, **द्रुह्**, **दिश्**, **दा**, **यज्**, and of the causal of **गम्** and **विद्**. Do not use pronouns.

8.

	Active form.	Passive form.
दुह्	दिलीपो यज्ञाय गां दुदोह / शैला हिमाचलं वत्सं परिकल्प्य-- / रत्नानि महौषधीश्च धरित्रीं दुदुहुः (Verse I.)	गोपेन गौः पयो दुह्यते. (Kumârasambhava. Canto I
याच्	वामनो वसुधां बलिं ययाचे·	कौशिकेन स क्षितीश्वरो (दशरथः)राममयाच्यत. (Raghuvams'a Canto XI verse 1.)
द्रुह्	शिशुपालः कृष्णायाद्रुह्यत्	कैकेय्या रामोऽभ्यद्रुह्यत.
दिश्	इमा लतास्त्वन्मार्गं मे दिदिशुः	सतां पन्था रामेणादिश्यत.
दा	विप्राय गां ददाति कृष्णवर्मा	यद्धनं दीयत उपभुज्यते च तदेव स्वधनम्.
यज्	पशुना रुद्रं यजते यज्ञदत्तः	मित्रावरुणौ सोमयाग इज्येते.

Causal.

गम्	दुर्योधनः पाण्डवान् वनमगमयत्.
विद्	कृष्णोऽर्जुनं साङ्ग्रं योगं चावेदयत्.

Digitized by Google

9. Give three instances of Karmadhâraya, Bahuvrîhi, and Samâhâra-Dvandva compounds and dissolve them.

Karmadhâraya.

9. महाबाहुः–महांश्चासौ बाहुश्च.
स्नातानुलिप्तः–आदौ स्नातः पश्चादनुलिप्तः.
मुखकमलं–मुखं कमलमिव.

Bahuvrîhi.

दण्डपाणिः–दण्डः पाणौ यस्य सः.
उद्धृतारिः–उद्धृता अरयो येन सः.
दक्षिणपूर्वा–दक्षिणस्याः पूर्वस्याश्च दिशोऽन्तरालम्.

Samâhâra-Dvandva

गोव्याघ्रम्–गवां व्याघ्राणां च समाहारः.
पाणिपादम्–पाणी पादौ चैषां समाहारः.
यूकालिक्षम्–यूकाश्च लिक्षाश्चैषां समाहारः.

10. Correct the following sentences where necessary :—

स ऋषिरात्मनः पुत्रमम्बरीषं राजानं गोशताय विक्रीतः ।
मद्रराजा सेनापत्युः सह विदिशायां गतवान् ।
विश्वामित्रः पुत्रान् भृशं चुकोप तेभ्यः शशाप च ।
महत्सत्त्वः स राजर्षिरिति मां प्रतिभाति ।
स्वाम्याज्ञानुष्ठाने भृत्यो ऽवहितो भवितव्यः ।
काव्यस्य चिकीर्षुः कविर्देवतां स्तौति ।
बालशशीव नयनानन्दकारिणि भर्तरि मृते सति विराटदुहिता प्राणान् न त्यक्ता ।
तत्र त्वया सावधानः स्थीयताम् ।

10. स ऋषिरात्मनः पुत्रमम्बरीषाय राज्ञे गोशतेन विक्रीतवान् ।
मद्रराजः सेनापतिना सह विदिशां गतवान् ।
विश्वामित्रः पुत्रेभ्यो भृशं चुकोप तान् शशाप च ।

Digitized by Google

महासत्त्वः स राजर्षिरिति मे प्रतिभाति ।
स्वाम्याज्ञानुष्ठाने भृत्येनावहितेन भवितव्यम् ।
काव्यं चिकीर्षुः कविर्देवतां स्तौति ।
बालशशिनीव नयनानन्दकारिणि भर्तरि मृते सति विराटदुहिता प्राणान्न त्यक्तवती or विराटदुहित्रा प्राणा न त्यक्ताः ।
तत्र त्वया सावधानेन स्थीयताम् ।

1870.

1. Join the following by the rules of Sandhi :—

(*a*) इज्येते अग्राविष्णू* इष्टौ अस्याम् ।

(*b*) कः अन्यः पुनः ईश्वरात् एवम् कर्तुम् समर्थः स्यात् ।

(*c*) संनिधौ* एतस्य ग्रामस्य उपस्थितः सः जाल्मः ।

(*d*) तद्* हरति ऋत्विज् यज्ञमण्डपे ।

(*e*) समीपे कामदुह्* कल्पतरोः तस्मिन् अहनि अर्थान्* लिप्सुः अहम् गतवान् तान् च लब्धवान् ।

Give the rules in the cases marked with an asterisk.

1. (*a*) इज्येते अग्राविष्णू इष्टावस्याम् ।
(*b*) कोऽन्यः पुनरीश्वरादेवं कर्तुं समर्थः स्या(र्थस्या)त् ।
(*c*) संनिधावे(धा ए)तस्य ग्रामस्योपस्थितः स जाल्मः ।
(*d*) तद्धरत्यृत्विग्यज्ञमण्डपे ।
(*e*) समीपे कामधुक्कल्पतरोस्तस्मिन्नहन्यर्थाँल्लिप्सुरहं गतवांस्तांश्च लब्धवान् ।

The rules may be given by the student.

2. Write down the nom. and acc. of **नभृ** ; **चिक्षिवस्** *m.* and *n.*; **बिभ्रत्** *m.* and *n.*; **विशत्** *m.* and *n.*; **पिबत्** *m.* and *n.*; and **तन्वत्** *m.* and *n.*

Digitized by Google

2.	*Sing.*	*Du.*	*Plu.*	
Nom.	नप्ता	नप्तारौ	नप्तारः	
Acc.	नप्तारम्	,,	नप्तॄन्	
Nom.	चिक्षिवान्	चिक्षिवांसौ	चिक्षिवांसः	*mas.*
Acc.	चिक्षिवांसम्	,,	चिक्षियुषः	
Nom.	चिक्षिवत्	चिक्षियुषी	चिक्षिवांसि	*neu.*
Acc.	,,	,,	,,	
Nom.	बिभ्रत्	बिभ्रतौ	बिभ्रतः	*mas.*
Acc.	बिभ्रतम्	,,	,,	
Nom.	बिभ्रत्	बिभ्रती	बिभ्रन्ति-ति	*neu.*
Acc.	,,	,,	,,	
Nom.	विशन्	विशन्तौ	विशन्तः	*mas.*
Acc.	विशन्तम्	,,	विशतः	
Nom.	विशत्	विशती-न्ती	विशन्ति	*neu.*
Acc.	,,	,,	,,	
Nom.	पिबन्	पिबन्तौ	पिबन्तः	*mas.*
Acc.	पिबन्तम्	,,	पिबतः	
Nom.	पिबत्	पिबती	पिबन्ति	*neu.*
Acc.	,,	,,	,,	
Nom.	तन्वन्	तन्वन्तौ	तन्वन्तः	*mas.*
Acc.	तन्वन्तम्	,,	तन्वतः	
Nom.	तन्वत्	तन्वती	तन्वन्ति	*neu.*
Acc.	,,	,,	,,	

3. Give the acc. and instr. of **मघवन्**; **विश्वसृज्**; **राजदुह्**; **दिव्**; **निश्**; **पुंस्**; **वरीयस्** and **लघिमन्**.

3.	*Sing.*	*Du.*	*Plu.*
Acc.	मघवानम् / मघवन्तम्	मघवानौ / मघवन्तौ	मघोनः / मघवतः
Instr.	मघोना / मघवता	मघवभ्याम् / मघवद्भ्याम्	मघवभिः / मघवद्भिः

Digitized by Google

	Sing.	*Du.*	*Plu.*
Acc.	विश्वसृजम्	विश्वसृजौ	विश्वसृजः
Instr.	विश्वसृजा	विश्वसृड्भ्याम्	विश्वसृड्भिः
Acc.	राजद्रुहम्	राजद्रुहौ	राजद्रुहः
Instr.	राजद्रुहा	राजध्रुभ्याम् } राजध्रुड्भ्याम् }	राजध्रुभिः } राजध्रुड्भिः }
Acc.	दिवम्	दिवौ	दिवः
Instr.	दिवा	द्युभ्याम्	द्युभिः
Acc.	निशम्	निशौ	निशः
Instr.	निशा	निड्भ्याम्	निड्भिः
Acc.	पुमांसम्	पुमांसौ	पुंसः
Instr.	पुंसा	पुंभ्याम्	पुंभिः
Acc.	वरीयांसम्	वरीयांसौ	वरीयसः
Instr.	वरीयसा	वरीयोभ्याम्	वरीयोभिः
Acc.	लघिमानम्	लघिमानौ	लघिम्नः
Instr.	लघिम्ना	लघिमभ्याम्	लघिमभिः

4. Write down the sing. and plur. of the dat. abl. gen. and loc. of द्यो; रै; धृति; श्री; स्वयंभू; प्रधी and नृ.

4.

	Dative.		Ablative.	
	Sing.	*Plu.*	*Sing.*	*Plu.*
	द्यवे	द्योभ्यः	द्योः	द्योभ्यः
	राये	राभ्यः	रायः	राभ्यः
	धृत्यै-धृतये	धृतिभ्यः	धृत्याः-धृतेः	धृतिभ्यः
	श्रियै-श्रिये	श्रीभ्यः	श्रियाः-श्रियः	श्रीभ्यः
	स्वयंभुवे	स्वयंभूभ्यः	स्वयंभुवः	स्वयंभूभ्यः
m. n.	प्रध्ये	प्रधीभ्यः	प्रध्यः	प्रधीभ्यः
fem.	प्रध्यै	,,	प्रध्याः	,,
	नृ	नृभ्यः	नुः	नृभ्यः

Digitized by Google

	Genitive.		Locative.	
	Sing.	*Plu.*	*Sing.*	*Plu.*
	द्योः	द्यवाम्	द्यवि	द्योषु
	रायः	रायाम्	रायि	रासु
	धृत्याः-धृतेः	धृतीनाम्	धृत्याम्-धृतौ	धृतिषु
	श्रियाः-श्रियः	श्रियाम्-श्रीणाम्	श्रियाम्-श्रियि	श्रीषु
	स्वयंभुवः	स्वयंभुवाम्	स्वयंभुवि	स्वयंभूषु
m. n.	प्रध्यः	प्रध्याम्	प्रध्यि	प्रधीषु
f.	प्रध्याः	प्रधीनाम्	प्रध्याम्	,,
	नुः	नृणाम्-नृणाम्	नरि	नृषु

5. Give the second and third persons (all numbers) of the imperfect of भिद् ; मृज् ; दिह् ; नी ; शास् and अन्.

5.	*Sing.*	*Du.*	*Pl.*
III	अभिनत्-द्	अभिन्ताम्	अभिन्दन्
II	,, -नः	अभिन्तम्	अभिन्त
III	अमार्ट्-र्ड्	अमृष्टाम्	अमृजन्—अमार्जन्
II	,,	अमृष्टम्	अमृष्ट
III	अधेक्-ग्	अदिग्धाम्	अदिहन्
II	,,	अदिग्धम्	अदिग्ध
III	अजि-हेत्	अजि-हीताम्	अजि-हयुः
II	अजि-हेः	अजि-हीतम्	अजि-हीत
III	अशात्-द्	अशिष्टाम्	अशासुः
II	,, शाः	अशिष्टम्	अशिष्ट
III	आनीत्--आनत्	आनिताम्	आनन्
II	आनीः-आनः	आनितम्	आनित

6. Give the first person (all numbers) and second person singular of the pres. and imperative of निज् ; सुष् ; इ (6th conj.) -छो ; स्तु ; शक् and दम्.

Digitized by Google

6.		Present.			Imperative.		
		Sing.	*Du.*	*Plu.*	*Sing.*	*Du.*	*Plu.*
I	(Par.)	नेनेज्मि	नेनिज्वः	नेनिज्मः	नेनिजानि	नेनिजाव	नेनिजाम
II		नेनेक्षि			नेनिग्धि		
I	(Âtm)	नेनिजे	नेनिज्वहे	नेनिज्महे	नेनिजै	नेनिजावहै	नेनिजामहै
II		नेनिक्षे			नेनिक्ष्व		
I		मृष्णामि	मृष्णीवः	मृष्णीमः	मृष्णानि	मृष्णाव	मृष्णाम
II		मृष्णासि			मृषाण		
I		*आद्रिये	आद्रियावहे	आद्रियामहे	आद्रियै	आद्रियावहै	आद्रियामहै
II		आद्रियसे			आद्रियस्व		
I		ध्यामि	ध्यावः	ध्यामः	ध्यानि	ध्याव	ध्याम
II		ध्यसि			ध्य		
I		स्तौमि- स्तवीमि	स्तुवः- स्तुवीवः	स्तुमः- स्तुवीमः	स्तवानि	स्तवाव	स्तवाम
II		स्तौषि- स्तवीषि			स्तुहि- स्तुवीहि		
I		स्तुवे	स्तुवहे-स्तुवीवहे	स्तुमहे-स्तुवीमहे	स्तवै	स्तवावहै	स्तवामहै
II		स्तुषे-स्तुवीषे			स्तुष्व-स्तुवीष्व		
I		शक्नोमि	शक्नुवः	शक्नुमः	शक्नवानि	शक्नवाव	शक्नवाम
II		शक्नोषि			शक्नुहि		
I		दाम्यामि	दाम्यावः	दाम्यामः	दाम्यानि	दाम्याव	दाम्याम
II		दाम्यसि			दाम्य		

7. Write down the third person (all numbers) and second person singular of the perfect of **खन्**; **वद्**; **तॄ**; **स्तृ**; **इ**; **इष्**; **इङ्**; **नश्**; **वह्**; **वन्** *âtm* and **सृज्**; and the third person (all numbers) of the aorist of **यम्**; **दंश्**; **पत्**, **धा** *par.* and *âtm.*; **पू** *par.* and *âtm.* **सो**, and **दृह्**.

Give the past participles of all the roots in this question.

* This root is always preceded by the preposition **आ**.

Digitized by Google

7. Perfect.

	Sing.	*Du.*	*Plu.*	*Sing.*	*Du.*	*Plu.*
III	चस्कान	चस्कनतुः	चस्कनुः	इङ्गांचकार	इङ्गांचक्रतुः	इङ्गांचक्रुः
II	चस्कनिथ			इङ्गांचकर्थ		
III	उवाद	ऊदतुः	ऊदुः	ननाश	नेशतुः	नेशुः
II	उवदिथ			नेशिथ-ननंष्ठ		
III	ततार	तेरतुः	तेरुः	उवाह	ऊहतुः	ऊहुः
II	तेरिथ			उवहिथ-उवोढ		
III	तस्तार	तस्तरतुः	तस्तरुः	ववने	ववनाते	ववनिरे
II	तस्तर्थ			ववनिषे		
III	आदद्रे*	आददाते	आददिरे	ससर्ज	सस्रजतुः	सस्रजुः
II	आददिषे			ससर्जिथ-सस्रष्ठ		
III	इयेष	ईषतुः	ईषुः			
II	इयेषिथ					

Aorist.

	अयंसीत्	अयंसिष्टाम्	अयंसिषुः
	अदांक्षीत्	अदांष्टाम्	अदांक्षुः
	अपप्तत्	अपप्तताम्	अपप्तन्
(Par.)	अधात्	अधाताम्	अधुः
(Âtm.)	अधित	अधिषाताम्	अधिषत
(Par.)	अपावीत्	अपाविष्टाम्	अपाविषुः
(Âtm.)	अपविष्ट	अपविषाताम्	अपविषत
	असात्	असाताम्	असुः
	असासीत्	असासिष्टाम्	असासिषुः
	अधाक्षीत्	अदाग्धाम्	अधाक्षुः

Past Participles:— खात, उदित, तीर्ण, स्तृत, दत, इष्ट, इङ्गित, नष्ट, ऊढ, वनित, सृष्ट, यत, दष्ट, पतित, हित, पूत, सित, दग्ध.

8. Translate:—

वाच्यं श्रद्धासमेतस्य पृच्छतश्च विशेषतः ।
प्रोक्तं श्रद्धाविहीनस्य अरण्यरुदितोपमम् ॥

* See note to the last question.

Digitized by Google

Parse the verse, dissolving and naming the compounds, and explaining the connection, forms and etymology of the words. Give two instances of *Dvigu* and *Samâhâra-dvandva*, and dissolve them.

8. वाच्यम्—An adj. of the neut. gen. sing. number nom. case agreeing with किमपि understood. It is used predicatively. It means (it or something) should be said, should be addressed pot. part. of वच्.

श्रद्धासमेतस्य—An adj. (used as a noun) of the masc. gend. sing. numb. genitive case. It is composed of two words श्रद्धा and समेत. It means to one who is with (possessed of) belief, trust, faith &c. It is a Tatpurusha compound श्रद्धया समेतः.

पृच्छतः—An adj. masc. gend. sing. numb. gen. case. It is the present participle par. of प्रच्छ् to ask. It means 'to one who asks.'

च—An indeclinable.

विशेषतः—An adverb modifying वाच्यम्. It means 'especially' 'by way of specialty' तस् is a termination which has an abl. sense when added to nouns.

प्रोक्तम्—An adj. used as a noun neut. gend. sing. nom. case subject of अस्ति understood. It means that which is said. It is past part. pass. of वच् with प्र.

श्रद्धाविहीनस्य—The same as श्रद्धासमेत. The same compound &c. It means however 'without श्रद्धा.'

अरण्यरुदितोपमम्—An adj. neu. gend. sing. num. used predicatively nom. case agreeing with प्रोक्तम्. It means 'like weeping in a forest or wilderness.' अरण्ये रुदितं is a Tatpurusha comp. अरण्यरुदितस्य उपमा यस्य तत् a Bahuvrîhi com.

श्रद्धासमेतस्य (पुरुषस्य) (किमपि) वाच्यं विशेषतः पृच्छतश्च (किमपि वाच्यम्) श्रद्धाविहीनस्य प्रोक्तम् अरण्यरुदितोपमम् (भवति)

Digitized by Google

श्रद्धा—Comes from धा with श्रद्.
समेत ——— इ to go. past part. pass. of इ with सम् and आ.
विशेष ——— शिष् to remain with वि.
विहीन ——— हा to abandon.
अरण्य ——— ऋ to go and अन्य unâdi affix.
रुदित ——— रुद् To cry. past part. pass.
उपमा ——— मा with उप.

द्विगु. { त्रिलोकी– त्रयाणां लोकानां समाहारः
त्रिभुवनम्– त्रयाणां भुवनानां समाहारः

For instances of समाहारद्वन्द्व. See question 9 for 1869.

9. Correct the following sentences :—

(*a*) **क्व गन्तव्योऽहमिति प्रच्छति ।**

(*b*) **मार्गो माणवकं पृष्टो रामेण ।**

(*c*) **मे पिताश्वमारूढ उक्तश्च मां पुत्रक काशीं गच्छामि तत्र च त्रयो वत्सरा वसित्वा निवर्तिष्यामि ।**

(*d*) **नाहमङ्करराजसखेर्गृहं गतो न च श्रुतस्तद्वचनम् ।**

(*e*) **नमस्त्वां भिषग्राजन् कथं तव विना प्राणी म्रियेत् ।**

(*f*) **एतत्क्रियमाणे त्वयि निश्चितः सा वराकी प्राणांस्त्यजिष्यति ।**

Give reasons for your corrections in the case of (*b*) and (*c*).

9. (*a*) क्व गन्तव्यं मयेति पृच्छति.

(*b*) मार्गे माणवकः पृष्टो रामेण.

The verb प्रच्छ् governs two accusatives. In the case of प्रच्छ् and such other roots when used in a passive construction, the secondary object is put in the nom. case (Vide Apte's Guide Lesson VI § 60 N. B. and † 61.

(*c*) मम पिताश्वमारूढवानुक्तवांश्च मां पुत्रक काशीं गच्छामि तत्र च त्रीन्वत्सरानुषित्वा निवर्त्स्यामि or निवर्तिष्ये.

The form मे is not used at the beginning of a sentence.

The sense requires the active part. The form आरूढ though passive is often used actively.

Digitized by Google

The accusative of time should be used.

वस् takes Samprasârana.

वृत् takes parasmaipada optionally and then it does not admit इ.

(*d*) नाहमङ्गराजसखस्य गृहं गतवान्न च श्रुतवांस्तद्वचनम्.

(*e*) नमस्ते भिषग्राज कथं त्वां (त्वत् or त्वया) विना प्राणी म्रियेत.

(*f*) एतत्कुर्वाणे त्वयि निश्चितं सा वराकी प्राणांस्त्यक्ष्यति.

1871.

1. (*a*) Give a few of the cases in which vowels are not combined.

(*b*) What chánges does the final ह् of roots undergo ? Give instances. In what cases is the aspiration thrown back on the first consonant ?

(*c*) Combine उपानह् + हरति ; रुह् + तरति ; शुच् + अभिभूतः + अत्र ; आचार्यान् + शिष्याः + अभिवादयन्ति + अस्मिन् + लोके.

1. (*a*) (1) The dual of a noun or a verb ending in ई, ऊ, or ए does not combine with a following vowel. (Vide First Book pp. 21 Note. *)

(2) The ई of अमी does not combine with a vowel following.

(3) Particles ending in ओ do not combine a with following vowel.

(4) Two vowels brought together after the dropping of a *visarga* do not combine. (First Book pp. 15).

(5) Two vowels brought together by the dropping of the syllables य् or व् of the substitutes अय्, आय्, अव्, आव् (Vide Second Book pp. 3 footnote *).

(*b*) The ह् of roots is either changed to ह् or घ् ; लिह्-लिह्; दुह्-दुघ्. When a root has or consists of a syllable beginning with ब्, ग्, द् and ending with a soft aspirate the ब्, ग्, द् are

Digitized by Google

changed भ्, घ्, ध्. (Vide Second Book Lesson IX. Articles I, V, VII.)

(c) उपानद्भरति; रुट्तरति; सुगभिभूतोऽत्र; आचार्यान् शि (for other changes see question 1 for 1868.) क्या अभिवादयन्त्यस्त्रैँल्लोके.

2. Give the accusative *m.* and *n.* and the feminine forms of **दिशत्**; **रोहत्**; **बिभ्रत्**; **शिश्रिवस्**; **भात्**; **प्रतीयिवस्**; **इतर** and **अन्यतम.**

2. Accusative (masc.)			Accusative (neut.)		
S.	*D.*	*Pl.*	*S.*	*D.*	*Pl.*
दिशन्तम्	दिशन्तौ	दिशतः	दिशत्	दिशती-न्ती	दिशन्ति
रोहन्तम्	रोहन्तौ	रोहतः	रोहत्	रोहती	रोहन्ति
बिभ्रतम्	बिभ्रतौ	बिभ्रतः	बिभ्रत्	बिभ्रती	बिभ्रति-न्ति
शिश्रिवांसम्	शिश्रिवांसौ	शिश्रियुषः	शिश्रिवत्	शिश्रियुषी	शिश्रिवांसि
भान्तम्	भान्तौ	भातः	भात्	भाती-न्ती	भान्ति
प्रतीयिवांसम्	प्रतीयिवांसौ	प्रतीयुषः	प्रतीयिवत्	प्रतीयुषी	प्रतीयिवांसि
इतरम्	इतरौ	इतरान्	इतरत्-द्	इतरे	इतराणि
अन्यतमम्	अन्यतमौ	अन्यतमान्	अन्यतमम्	अन्यतमे	अन्यतमानि

दिशती or दिशन्ती; रोहन्ती; बिभ्रती; शिश्रियुषी; भाती-न्ती; प्रतीयुषी; इतराः अन्यतमा.

3. State with instances the rules and exceptions about the changes which the final **इ** or **उ**, short or long, of root-nouns undergo before a termination beginning with a vowel. What nouns take optionally in the dat. abl. and gen. sing. and gen. pl. the terminations of feminine nouns ending in long **ई** or **ऊ**?

3. (Vide Sanskrit Second Book Lesson XV. Rules 5, 6, 7.)

4. Give the nom., acc. and instr. of **पर्णध्वस्**; **अनड्वह्**; **सखि**; **श्वन्**; **चतुर्**; **दिव्**; **द्यो** and **मर्मस्पृश्**; and the abl. and gen. of **गो विश्पति**; **महिमन्**; **अहन्**; and **अप्सुज्**.

Digitized by Google

4.	Nominative.		Accusative.		
Sing.	*Du.*	*Plu.*	*Sing.*	*Du.*	*Plu.*
पर्णध्वत्	पर्णध्वसौ	पर्णध्वसः	पर्णध्वसम्	पर्णध्वसौ	पर्णध्वसः
अनड्वान्	अनड्वाहौ	अनड्वाहः	अनड्वाहम्	अनड्वाहौ	अनडुहः
सखा	सखायौ	सखायः	सखायम्	सखायौ	सखीन्
श्वा	श्वानौ	श्वानः	श्वानम्	श्वानौ	शुनः
०	०	चत्वारः	०	०	चतुरः
द्यौः	दिवौ	दिवः	दिवम्	दिवौ	दिवः
द्यौः	द्यावौ	द्यावः	द्याम्	द्यावौ	द्याः
मर्मस्पृक्-ग्	मर्मस्पृशौ	मर्मस्पृशः	मर्मस्पृशम्	मर्मस्पृशौ	मर्मस्पृशः

Instrumental.

Sing.	*Du.*	*Plu.*
पर्णध्वसा	पर्णध्वद्भ्याम्	पर्णध्वद्भिः
अनडुहा	अनडुद्भ्याम्	अनडुद्भिः
सख्या	सखिभ्याम्	सखिभिः
शुना	श्वभ्याम्	श्वभिः
०	०	चतुर्भिः
दिवा	द्युभ्याम्	द्युभिः
द्यवा	द्योभ्याम्	द्योभिः
मर्मस्पृशा	मर्मस्पृग्भ्याम्	मर्मस्पृग्भिः

Ablative.			Genitive.		
Sing.	*Du.*	*Plu.*	*Sing.*	*Du.*	*Plu.*
गोः	गोभ्याम्	गोभ्यः	गोः	गवोः	गवाम्
विश्वपः	विश्वपाभ्याम्	विश्वपाभ्यः	विश्वपः	विश्वपोः	विश्वपाम्
महिम्नः	महिमभ्याम्	महिमभ्यः	महिम्नः	महिम्नोः	महिम्नाम्
अहः	अहोभ्याम्	अहोभ्यः	अहः	अहोः	अहाम्
असृजः / अस्नः	असृग्भ्याम् / असभ्याम्	असृग्भ्यः / असभ्यः	असृजः / अस्नः	असृजोः / अस्नोः	असृजाम् / अस्नाम्

Digitized by Google

5. Write down the Sanskrit numerals from 'thirty' to 'fifty,' and 'seventy' to 'eighty,' and explain the construction of these in a sentence. Give Sanskrit equivalents for *fortieth, forty-first, sixtieth, seventieth,* and *seventy-first.*

5. त्रिंशत्, एकत्रिंशत्, द्वात्रिंशत्, त्रयस्त्रिंशत्, चतुस्त्रिंशत्, पञ्चत्रिंशत्, षट्त्रिंशत्, सप्तत्रिंशत्, अष्टात्रिंशत्, नवत्रिंशत्–ऊनचत्वारिंशत्, चत्वारिंशत्, एकचत्वारिंशत्, द्वि-द्वाचत्वारिंशत्, त्रि-त्रयश्चत्वारिंशत्, चतुश्चत्वारिंशत्, पञ्चचत्वारिंशत्, षट्चत्वारिंशत्, सप्तचत्वारिंशत्, अष्ट-अष्टाचत्वारिंशत्, नवचत्वारिंशत्–ऊनपञ्चाशत्, पञ्चाशत्.

सप्तति, एकसप्तति, द्वि–द्वासप्तति, त्रि–त्रयःसप्तति, चतुःसप्तति, पञ्चसप्तति, षट्सप्तति, सप्तसप्तति, अष्ट–अष्टासप्तति, नवसप्तति–एकोन–ऊनाशीति, अशीति.

These are all of the fem. gend. They are used in the fem. with masc. or neuter nouns and are used in the singular with dual or plural nouns. They are also used with a genitive in all numbers. (Vide Second Book Lesson XVI. 2.)

चत्वारिंशत्तमः–रिंशः ; षष्टितमः ; सप्ततितमः

एकचत्वारिंशत्तमः–त्वारिंशः

एकसप्ततितमः–एकसप्ततः

6. Give the forms of the 3rd pers. pres. and imperfect and 1st pers. imperative of **विद्** ; **छिद्** ; **सृज्** ; **ह्री** ; **रु** ; **अन्** and **निज्**.

Present.

	S.	*D.*	*Pl.*
(2nd Conj.)	वेत्ति } वदे }	वित्तः } विदतुः }	विदन्ति } विदुः }
(4th Do.)	विद्यते	विद्येते	विद्यन्ते
(6th Do.) (Par.)	विन्दति	विन्दतः	विन्दन्ति
(6th Do.) (Âtm.)	विन्दते	विन्देते	विन्दन्ते

Digitized by Google

(7th Conj.)	विन्ते	विन्दाते	विन्दते
(10th Do.)	वेदयते	वेदयेते	वेदयन्ते
(Par.)	छिनत्ति	छिन्तः	छिन्दन्ति
(Âtm.)	छिन्ते	छिन्दाते	छिन्दते
	मार्ष्टि	मृष्टः	मृजन्ति–मार्जन्ति
	जिन्हेति	जिन्हीतः	जिन्हियति
	रौति / रवीति	रुतः / रुवीतः	रुवन्ति
	अनिति	अनितः	अनन्ति
(Par.)	नेनेक्ति	नेनिक्तः	नेनिजति
(Âtm.)	नेनिक्ते	नेनिजाते	नेनिजते

Imperfect.

Sing.	*Du.*	*Plu.*
अवेत्-द्	अवित्ताम्	अविदुः
अविद्यत	अविद्येताम्	अविद्यन्त.
अविन्दत्	अविन्दताम्	अविन्दन्
अविन्दत	अविन्देताम्	अविन्दन्त
अविन्त	अविन्दाताम्	अविन्दत
अवेदयत	अवेदयेताम्	अवेदयन्त
अच्छिनत्-द्	अछिन्ताम्	अछिन्दन्
अच्छिन्त	अच्छिन्दाताम्	अच्छिन्दत
अमार्ट्-ईं	अमृष्टाम्	अमृजन्-मार्जन्
अजिन्हेत्	अजिन्हीताम्	अजिन्हयुः
अरौत् / अरवीत्	अरुताम् / अरुवीताम्	अरुवन्
आनीत्-नत्	आनिताम्	आनन्
अनेनेक्-ग्	अनेनिक्ताम्	अनेनिजुः
अनेनिक्त	अनेनिजाताम्	अनेनिजत

Digitized by Google

Imperative.

Sing.	*Dual.*	*Plu.*
वेदानि / विदांकरवाणि	वेदाव / विदांकरवाव	वेदाम / विदांकरवाम
विद्यै	विद्यावहै	विद्यामहै
विन्दानि / विन्दै	विन्दाव / विन्दावहै	विन्दाम / विन्दामहै
विनदै	विनदावहै	विनदामहै
वेदयै	वेदयावहै	वेदयामहै
छिनदानि / छिनदै	छिनदाव / छिनदावहै	छिनदाम / छिनदामहै
मार्जानि	मार्जाव	मार्जाम
जिन्हयाणि	जिन्हयाव	जिन्हयाम
रवाणि	रवाव	रवाम
अनानि	अनाव	अनाम
नेनिजानि / नेनिजै	नेनिजाव / नेनिजावहै	नेनिजाम / नेनिजामहै

7. Write down the forms of the 3rd pers. of the perfect of वन् ; जन् ; भ्रम् ; वद् ; तॄ; स्मृ; कृ; and the 3rd pers. aor. and 3rd pers. sing. future of स्पृश् ; यज् ; नह् ; स्खद् ; वस् ; हस् and प्रच्छ्.

7. Perfect.

Sing.	*Du.*	*Plu.*	*Sing.*	*Du.*	*Plu.*
ववने	ववनाते	ववनिरे	उवाद	ऊदतुः	ऊदुः
जज्ञे	जज्ञाते	जज्ञिरे	ततार	तेरतुः	तेरुः
बभ्राम	बभ्रमतुः / भ्रेमतुः	बभ्रमुः / भ्रेमुः	सस्मार / चकार	सस्मरतुः / चकरतुः	सस्मरुः / चकरुः

Digitized by Google

Aorist.

	Sing.	*Du.*	*Plu.*
	अस्प्राक्षीत् } अस्पार्क्षीत् }	अस्प्राष्टाम् } अस्पार्ष्टाम् }	अस्प्राक्षुः } अस्पार्क्षुः }
(Par.)	अयाक्षीत्	अयाष्टाम्	अयाक्षुः
(Âtm.)	अयष्ट	अयक्षाताम्	अयक्षत
	अनात्सीत्	अनाद्धाम्	अनात्सुः
	अस्खालीत्	अस्खालिष्टाम्	अस्खालिषुः
	अवात्सीत्	अवात्ताम्	अवात्सुः (to dwell).
	अवसिष्ट	अवसिषाताम्	अवसिषत (to dress).
	अहसीत्	अहसिष्टाम्	अहसिषुः
	अप्राक्षीत्	अप्राष्टाम्	अप्राक्षुः

Future.

1*st. Fut.*	2*nd Fut.*	1*st. Fut.*	2*nd Fut.*
स्प्रष्टा-स्पर्ष्टा	स्प्रक्ष्यति-स्पर्क्ष्यति	वस्ता	वत्स्यति (to dwell).
यष्टा	यक्ष्यति	वसिता	वसिष्यते (to dress).
नद्धा	नत्स्यति	हसिता	हसिष्यति
स्खलिता	स्खलिष्यति	प्रष्टा	प्रक्ष्यति

8. What classes of roots form their passive past participle by adding न ? What roots ending in a nasal drop it before the त of this participle, and what lengthen their penultimate without dropping it ? Give five instances of each of the latter two cases.

8. Roots ending in द् and in ऋ (long) form the past part. passive by adding न.

यम्, रम्, नम्, गम्, हन्, मन्, तन्, क्षण्, क्षिण्, ऋण्, वन् drop their nasals before the त of the past pass. part.

Ex :— रम्-रत; गम्-गत; हन्-हत; मन्-मत; ऋण्-ऋत.

शम्, तम्, दम्, भ्रम्, श्रम्, क्षम्, क्लम् lengthen their penultimate vowel before the termination of the past pass. part.

Ex :— शम्-शान्त; दम्-दान्त; भ्रम्-भ्रान्त; श्रम्-श्रान्त; क्लम्-क्लान्त.

Digitized by Google

9. Translate :—

मातापित्रोर्गुरूणां च येऽवज्ञां चक्रुरुद्धताः ।
त इमे पूयविण्मूत्रगर्ते[1] मज्जन्त्यधोमुखाः ॥

Name and dissolve the compounds in this. Give three instances of compounds which are both Bahuvrîhi and Karmadhâraya, and explain their senses as such. Does the Sanskrit idiom allow of an inflectional (Tatpurusha) compound being taken and interpreted as a Bahuvrîhi ? If so, in what cases ?

9. (1) In a pit filled with rotten matter, dung and urine.

मातापितरौ—माता च पिता च (Dvandva).
पूयविण्मूत्रगर्ते—पूयश्च विट् च मूत्रं च (Dvandva).
पूयविण्मूत्रस्य गर्तः (Tatpurusha).
अधोमुखाः—अधो मुखं येषां ते (Bahuvrîhi).

Instances of words both Karmadhâraya and Bahuvrîhi:—

महाबाहु, Great arm or one who has a great arm.
पीताम्बर, Yellow cloth or one who has a yellow cloth.
विद्याधन, Learning constituting wealth or one who has it &c.

As a general rule the Sanskrit idiom does not allow such an interpretation. It is sometimes allowed only in *double entendre*. The only instance (though not of an Inflectional Tatpurusha strictly so called) is a नञ्तत्पुरुष. The word अपुत्र and others are taken and interpreted as Compounds of a Tatpurusha or a Bahuvrîhi class.

10. Correct the following sentences, where necessary :—

(*a*) अत्रागम्य मे पञ्च दिनान्यतिक्रान्तानि ।

(*b*) चत्वारो दिनानि पश्चात्सांवत्सरिको विधिर्मयानुस्थायमानो द्रक्ष्यति भवान् ।

(*c*) मयूरीकुक्कुटे प्रासादशिखरेध्यास्ते ।

Digitized by Google

(*d*) तेनान्यः पुरुषो नैवं विधातुं समर्थः ।
(*e*) पयो दुह्यते गाम् ।
(*f*) शतं दण्ड्यते माणवकम् ।
(*g*) इदमामान्नं सदक्षिणां कृष्णशर्मणं ब्राह्मणं त्वामहं संप्रददे । प्रतिगृह्यताम् ।

Give reasons in the case of *a*, *c*, and *g*.

10. (*a*) अत्रागतस्य मे पञ्चदिनान्यतिक्रान्तानि ।
(*b*) चतुर्भ्यो दिनेभ्यः पश्चात्सांवत्सरिकं विधिं मयानुष्ठीयमानं द्रक्ष्यति भवान् ।
(*c*) मयूरीकुक्कुटौ प्रासादशिखरमध्यासाते ।
(*d*) तस्मादन्यः पुरुषो नैवं विधातुं समर्थः ।
(*e*) पयो दुह्यते गौः ।
(*f*) शतं दण्ड्यते माणवकः ।
(*g*) इदमामान्नं सदक्षिणं(णाकं) कृष्णशर्मणे ब्राह्मणाय तुभ्यमहं संप्रददे । प्रतिगृह्यताम् ।

(*a*) The principal predicate is अतिक्रान्तानि. The indeclinable is used when the agent of the predicate and of the root from which the indeclinable is formed is the same.

(*c*) The Dvandva Compound takes the gender of the final noun.

(*g*) सदक्षिणाकं or सदक्षिणं is an adj. qualifying आमान्नं therefore it must be neuter. The person to whom something is given is put in the dative case therefore कृष्णशर्मणे ब्राह्मणाय तुभ्यम्.
The root ग्रह् takes Samprasâraṇa.

1872.

1. Join the following by the rules of Sandhi :— (*a*) यशस् + अधिगच्छति + अस्मिन् + अमुष्मिन् + च लोके + आयुः + परिवर्धते च । (*b*) कामदुह् + उत्तमः । (*c*) राजन् + अश्व । (*d*) न +

Digitized by Google

अमी + ईयुः + मथुराम् + न च स्म + अनुमोदेते + अमून् + मातापितरौ । (*e*) त्रिष्टुभ् + अनुगीयते + अस्याम् + सदसि । (*f*) दृश् + मनोहरम् । (*g*) विश्र + हितम् ।

b, *c*, *f*, and *g* are compounds.

Give the rules in the case of *a* and *g*.

1. (*a*) यशोऽधिगच्छत्यस्मिन्नमुष्मिश्च लोकया(क आ)युः परिवर्धते च । (*b*) कामधुयुक्तमः । (*c*) राजाश्व । (*d*) नामी ईयुर्मथुरां न च स्मानुमोदेते अमून्मातापितरौ । (*e*) त्रिष्टुवनुगीयतेऽस्यां सदसि । (*f*) दृश्(ग्म)नोहरम् । (*g*) विड्ढि(ड्हि)तम् ।

The rules may be given by the student.

2. (*a*) Give the nom. acc. and instr. (all nos.) of **विश्ववाह्**; **तिर्यच्** *m. n*; **सेदिवस्** *m. n*; **अस्थि**; **महीयस्** *m. n.*; **भूमन्**; **वर्त्मन्**; **अहन्**; **स्वयंभू** *m.* and **पुनर्भू** *f.* and the abl. gen. and loc. of **सेनानी**; **रति**; **त्रि** *m. f.*; **श्री**; **पति**; **अश्वपति**; **राजद्रुह्**; **दिव्** and **विभु** *n.*

(*b*) On the principle of similarity of changes in the base, into how many classes may the case-terminations be divided? Give instances of the similarity.

2.	*Sing.*	*Dual.*	*Plu.*	
Nom.	विश्ववाट्-ड्	विश्ववाहौ	विश्ववाहः	
Acc.	विश्ववाहम्	,,	विश्वौहः	
Instr.	विश्वौहा	विश्ववाड्भ्याम्	विश्ववाड्भिः	
Nom.	तिर्यङ्	तिर्यञ्चौ	तिर्यञ्चः	*m.*
Acc.	तिर्यञ्चम्	,,	तिरश्चः	*m.*
Instr.	तिरश्चा	तिर्यग्भ्याम्	तिर्यग्भिः	*m.*
Nom. Acc.	तिर्यक्	तिरश्ची	तिर्यञ्चि	*n.*
Instr.	Same as mascu line.			*n.*
Nom.	सेदिवान्	सेदिवांसौ	सेदिवांसः	*m.*
Acc.	सेदिवांसम्	,,	सेदुषः	*m.*
Instr.	सेदुषा	सेदिवद्भ्याम्	सेदिवद्भिः	*m.*
Nom. Acc.	सेदिवत्	सेदुषी	सेदिवांसि	*n.*
Instr.	Same as masculine.			*n.*

Digitized by Google

Nom.	अस्थि	अस्थिनी	अस्थीनि	
Acc.	,,	,,	,,	
Instr.	अस्थ्ना	अस्थिभ्याम्	अस्थिभिः	
Nom.	महीयान्	महीयांसौ	महीयांसः	m.
Acc.	महीयांसम्	,,	महीयसः	m.
Instr.	महीयसा	महीयोभ्याम्	महीयोभिः	m.
Nom. Acc.	महीयः	महीयसी	महीयांसि	n.
Instr.	Same as masculine.			n.
Nom.	भूमा	भूमानौ	भूमानः	
Acc.	भूमानम्	,,	भूम्नः	
Instr.	भूम्ना	भूमभ्याम्	भूमभिः	
Nom.	वर्त्म	वर्त्मनी	वर्त्मानि	
Acc.	,,	,,	,,	
Instr.	वर्त्मना	वर्त्मभ्याम्	वर्त्मभिः	
Nom.	अहः	अह्नी-अहनी	अहानि	
Acc.	,,	,,	,,	
Instr.	अह्ना	अहोभ्याम्	अहोभिः	
Nom.	स्वयंभूः	स्वयंभुवौ	स्वयंभुवः	
Acc.	स्वयंभुवम्	,,	,,	
Instr.	स्वयंभुवा	स्वयंभूभ्याम्	स्वयंभूभिः	
Nom.	पुनर्भूः	पुनर्भ्वौ	पुनर्भ्वः	
Acc.	पुनर्भ्वम्	,,	,,	
Instr.	पुनर्भ्वा	पुनर्भूभ्याम्	पुनर्भूभिः	
Abl.	सेनान्यः	सेनानीभ्याम्	सेनानीभ्यः	
Gen.	,,	सेनान्योः	सेनान्याम्	
Loc.	सेनान्याम्	,,	सेनानीषु	

Digitized by Google

Abl.	रतेः-रत्याः	रतिभ्याम्	रतिभ्यः
Gen.	,,	रत्योः	रतीनाम्
Loc.	रतौ-रत्याम्	,,	रतिषु

an.	त्रिभ्यः	f.	तिसृभ्यः
	त्रयाणाम्		तिसृणाम्
	त्रिषु		तिसृषु

Abl.	श्रियः-श्रियाः	श्रीभ्याम्	श्रीभ्यः
Gen.	,,	श्रियोः	श्रियाम्-श्रीणाम्
Loc.	श्रियाम्-श्रियि	,,	श्रीषु
Abl.	पत्युः	पतिभ्याम्	पतिभ्यः
Gen.	,,	पत्योः	पतीनाम्
Loc.	पत्यौ	,,	पतिषु
Abl.	अश्वपतेः	अश्वपतिभ्याम्	अश्वपतिभ्यः
Gen.	,,	अश्वपत्योः	अश्वपतीनाम्
Loc.	अश्वपतौ	,,	अश्वपतिषु
Abl.	राजद्रुहः	राजध्रुग्भ्याम्-भ्रुड्भ्याम्	राजध्रुग्भ्यः-भ्रुड्भ्यः
Gen.	,,	राजद्रुहोः	राजद्रुहाम्
Loc.	राजद्रुहि	,,	राजध्रुक्ष-भ्रुट्सु-ट्त्सु
Abl.	दिवः	द्युभ्याम्	द्युभ्यः
Gen.	,,	दिवोः	दिवाम्
Loc.	दिवि	,,	द्युषु
Abl.	विभुनः	विभुभ्याम्	विभुभ्यः
Gen.	,,	विभुनोः	विभूनाम्
Loc.	विभुनि	,,	विभुषु

(*b*) Vide Sanskrit Grammar pp. 28 § 92-96.

3. Write down the forms of the nom. acc. and instr. of **कति**; **इतर** *m. n.*, **पञ्चन्** and **अष्टन्** and the ordinal bases masc. and fem. of numbers from 'one' to 'six' and 'thirteen'

Digitized by Google

to 'twenty-one.' Give the feminine bases of प्रेयस्; सुगृहीत-नामन्; वैयाकरण; गाङ्गेय; कमलाक्ष; धीमत्; चरम; मध्यम; लघिष्ठ.

३.	*Plu.*	*Plu.*	*Plu.*
Nom.	कति	पञ्च	अष्ट-अष्टौ
Acc.	,,	,,	,,
Instr.	कतिभिः	पञ्चभिः	अष्टभिः-अष्टाभिः

	Sing.	*Dual.*	*Plu.*	
Nom.	इतरः	इतरौ	इतरे	*m.*
Acc.	इतरम्	,,	इतरान्	*m.*
Instr.	इतरेण	इतराभ्याम्	इतरैः	*m.*
Nom.	इतरत्-द्	इतरे	इतराणि	*n.*
Acc.	,,	,,	,,	*n.*
Instr.	Same as masculine.			*n.*

Masc.	Fem.	Masc.	Fem.
प्रथम, अग्रिम, आदिम	प्रथमा, अग्रिमा, आदिमा	त्रयोदश	त्रयोदशी
		चतुर्दश	चतुर्दशी
		पञ्चदश	पञ्चदशी
द्वितीय	द्वितीया	षोडश	षोडशी
तृतीय	तृतीया	सप्तदश	सप्तदशी
चतुर्थ, तुरीय, तुर्य	चतुर्थी, तुरीया, तुर्या	अष्टादश	अष्टादशी
		नवदश, एकोनविंशतितम	नवदशी, एकोनविंशतितमी
पञ्चम	पञ्चमी	एकोनविंश	एकोनविंशी
षष्ठ	षष्ठी	ऊनविंश	ऊनविंशी
		विंश, विंशतितम	विंशी, विंशतितमी
		एकविंश, एकविंशतितम	एकविंशी, एकविंशतितमी

Digitized by Google

प्रेयसी; सुगृहीतनाम्नी; वैयाकरणी; गाङ्गेयी; कमलाक्षी; धीमती; चरमा; मध्यमा; लघिष्ठा.

4. (*a*) Write down the present tense indic. 3rd pers. (all nos.) of सो, नू 6th conj., नु 2nd conj., क्रम्, अश् 'to pervade' and 'to eat,' लभ् and यम्; the imperative 1st and 2nd. pers. (all nos.) of बन्ध्, निज्, सु, धृष्, भिद्, शिष्, and अस् 'to be,' and the imperfect 3rd pers. (all nos.) and 2nd pers. sing. of स्तु, ह्री, रुद्, मृज्, पिष्, इ 'to go,' इ with अधि 'to study,'; दुह् विद्, 'to know,' and सद्.

(*b*) Before what personal terminations is the ending इ or उ short or long of a root changed to Guṇa, यू or व् and इय् or उव्.

(*c*) When is the हि of the 2nd pers. sing. imperative dropped in the 5th conj. ?

4. (*a*) Present.

Sing.	*Dual.*	*Plu.*
स्यति	स्यतः	स्यन्ति
नुवति (6th)	नुवतः	नुवन्ति
नौति (2nd)	नुतः	,,
क्रामति क्राम्यति आक्रमते	क्रामतः क्राम्यतः आक्रमेते	क्रामन्ति क्राम्यन्ति आक्रमन्ते
अश्नुते (to pervade)	अश्नुवाते	अश्नुवते
अश्नाति (to eat)	अश्नीतः	अश्नन्ति
लभते	लभेते	लभन्ते
यच्छति	यच्छतः	यच्छन्ति

Digitized by Google

Imperative.

बध्नानि	बध्नाव	बध्नाम	धृष्णवानि	धृष्णवाव	धृष्णवाम
बधान	बध्नीतम्	बध्नीत	धृष्णुहि	धृष्णुतम्	धृष्णुत
नेनिजानि	नेनिजाव	नेनिजाम	भिनदानि	भिनदाव	भिनदाम
नेनिग्धि	नेनिक्तम्	नेनिक्त	भिन्द्धि	भिन्तम्	भिन्त
नेनिजै	नेनिजावहै	नैनिजामहै	भिनदै	भिनदावहै	भिनदामहै
नेनिक्ष्व	नेनिजाथाम्	नेनिग्ध्वम्	भिन्त्स्व	भिन्दाथाम्	भिन्द्ध्वम्
सुनवानि	सुनवाव	सुनवाम	शिनषाणि	शिनषाव	शिनषाम
सुनु	सुनुतम्	सुनुत	शिण्ढ्ढि	शिष्टम्	शिष्ट
सुनवै	सुनवावहै	सुनवामहै	असानि	असाव	असाम
सुष्व	सुन्वाथाम्	सुनुध्वम्	एधि	स्तम्	स्त

Imperfect.

अस्तौत् / अस्तवीत्	अस्तुताम् / अस्तुवीताम्	अस्तुवन्	अस्तौः / अस्तवीः
अजिन्हेत्	अजिन्हीताम्	अजिन्हयुः	अजिन्हेः
अरोदीत् / अरोदत्	अरुदिताम्	अरुदन्	अरोदीः / अरोदः
अमार्ट्-ड्ई	अमृष्टाम्	अमृजन् / अमार्जन्	अमार्ट्-ड्ई
अपिनट्-ड्	अपिंष्टाम्	अपिंषन्	अपिनट्-ड्
ऐत्	ऐताम्	आयन्	ऐः
अध्यैत	अध्यैयाताम्	अध्यैयत	अध्यैथाः
अधोक्-ग्	अदुग्धाम्	अदुहन्	अधोक्-ग्
अवेत्-द्	अवित्ताम्	अविदुः	अवेः-अवेत्-द्
असीदत्	असीदताम्	असीदन्	असीदः

(*b*) The ending इ or उ short or long is changed to Guṇa before the strong terminations and to इय् or उव् and to य् or व् before the weak ones. (The student will mark the places where इ or उ is changed to य् or व् and to इय् or उव्.)

Digitized by Google

(*c*) In the 5th Conj. हि of the 2nd Pers. sing. Imperative is dropped in the case of roots ending in a vowel.

5. (*a*) Give the 3rd pers. (all nos.) and 2nd pers. sing. of the perfect of यज्, अर्ह्, नद्, वह्, स्तृ, भृ, and उख्, the 3rd pers. (all nos.) of the aorist of रभ्, हृञ्, कृष्, नम्, क्रम्, विश्, तॄ, नह्, and बन्ध्, the second or simple future 3rd pers. sing. of वृत्, वस्, प्रच्छ्, दह्, जि, नश् and हृ and the passive pres. 3rd pers. sing. of वद्, रभ्, क्षि, धा, तॄ, भृ, and श्वास्.

(*b*) What roots take the periphrastic perfect.

(*c*) Give the principal rules of vowel changes in the fourth and fifth forms of the aorist.

Perfect.

5. (*a*)	*Sing.*	*Dual.*	*Plu.*	*2nd pers. Sing.*
(Par.)	इयाज	ईजतुः	ईजुः	इयजिथ-इयष्ठ
(Âtm.)	ईजे	ईजाते	ईजिरे	ईजिषे
	आनर्ह	आनर्हतुः	आनर्हुः	आनर्हिथ
	ननाद	नेदतुः	नेदुः	नेदिथ
	उवाह	ऊहतुः	ऊहुः	उवहिथ-उवोढ
	तस्तार	तस्तरतुः	तस्तरुः	तस्तर्थ
	शशार	शशरतुः / शश्रतुः	शशरुः / शश्रुः	शशरिथ
	ऊवोख	ऊखतुः	ऊखुः	उवोखिथ

Aorist.

अरब्ध	अरप्साताम्	अरप्सत
अदर्शत् / अद्राक्षीत्	अदर्शताम् / अद्राष्टाम्	अदर्शन् / अद्राक्षुः
अकृक्षत् / अकार्क्षीत् / अकाक्षीत्	अकृक्षताम् / अकार्ष्टाम् / अकाष्टाम्	अकृक्षन् / अकार्क्षुः / अकाक्षुः

Digitized by Google

	अनंसीत्	अनंसिष्टाम्	अनंसिषुः
(Par).	अक्रमीत्	अक्रमिष्टाम्	अक्रमिषुः
(Âtm).	आक्रमिष्ट	आक्रमिषाताम्	आक्रमिषत
	अविक्षत्	अविक्षताम्	अविक्षन्
	अतारीत्	अतारिष्टाम्	अतारिषुः
	अनात्सीत्	अनाद्धाम्	अनात्सुः
	अभान्त्सीत्	अबान्द्धाम्	अभान्त्सुः

वर्त्स्यति / वर्तिष्यते ; वर्त्स्यति; प्रक्ष्यति; धक्ष्यति; जेष्यति; नशिष्यति-नङ्क्ष्यति; हरिष्यति.

उद्यते; स्मर्यते; क्षीयते; धीयते; तीर्यते; म्रियते; शिष्यते.

(*b*) Vide Sanskrit Second Book pp. 80, 81. Rules 12 and 13.

(*c*) Do. Do. pp. 147 and 148.

6. Translate:—

गङ्गातरङ्ग(1)कणशीकर(2)शीतलानि
विद्याधराध्युषित(3)चारुशिलातलानि ।
स्थानानि किं हिमवतः(4) प्रलयं गतानि(5)
यत्सावमानपरपिण्डरतो(6) मनुष्यः ॥

Name and dissolve the compounds in this. Give two instances of Samâhâra-dvandva and Samâhâra dvigu, and dissolve.

6. (1) Waves (2) Spray (3) Occupied by the Vidyádharas (demigods) (4) Of the mountain Himálaya (5) Destroyed, are at an end, have no more existence (6) Eager for (to receive at the hands of another) food attended with disgrace.

गङ्गायास्तरङ्गाः (Tatpurusha)
गङ्गातरङ्गाणां कणाः (Do.)
गङ्गातरङ्गकणानां शीकराः (Do.)
गङ्गातरङ्गकणशीकरैः शीतलानि (Do.)

Digitized by Google

विद्याधरैरध्युषितानि (Tatpurusha.)
शिलानां तलानि (Do.)
चारूणि शिलातलानि (Karmadhâraya)
विद्याधराध्युषितानि चारुशिलातलानि येषां तानि (Bahuvrîhi.)
अवमानेन सहितः (Bahuvr.)
परस्य पिण्डः (Tatp.)
सावमानः परपिण्डः (Karm.)
सावमानपरपिण्डे रतः (Tatp.)
मूषकाश्च विडालाश्च एषां समाहारो मूषकविडालम् } (Samahâra-
अश्वाश्च रथाश्च एषां समाहारोऽश्वरथम् } dvandra).
त्रयाणां भुवनानां समाहारस्त्रिभुवनम् } (Samahâra-dvigu).
त्रयाणां लोकानां समाहारस्त्रिलोकी }

7. Frame sentences of more than three words each, using the pres. part. of कृ, the passive or impersonal of दण्ड् or दुह् and रुद्, the causal of या and विद्, 'to know,' the past part. pass. of दिश् with उप, the pass. part. act. fem. of या with वि, and the pass. pres. part. of वच्, or हृ with अप.

N. B.—Each sentence must contain one verb at least.

7. व्यलीकानि कुर्वन्नपि प्रियः प्रिय एव भवति।
ज्ञातिभिर्मेलं कुर्वाणो नावसीदति।
पुत्रोऽप्यपराधी नीतिमता राज्ञा दण्ड्यते।
गौः पयो दुह्यते गोपेन।
भृशमरोदि पाञ्चाल्या कुरुसभायाम्।
सुयोधनो द्यूते पार्थाञ्जित्वारण्यं यापयामास।
विद्येश्वरस्य माहात्म्यं नरं वेदयति।
वसिष्ठेनोपदिष्टो दशरथोऽन्वमन्यत रामगमनं विश्वामित्रेण।
सीता वाल्मीकेराश्रमे वासं विहितवती पुत्रावसूत।
उच्यमानमीश्वरस्य नाम पुनाति पापान्।
असंयतेन्द्रियो विषयैर्नियतमपह्रियमाणो भवति।

Digitized by Google

1873.

1. Combine according to the rules of Sandhi:— (*a*) माता + ऋच्छति; (*b*) यजेते + उभौ; (*c*) तद् + लभते; (*d*) आसन् + अत्र; (*e*) तान्; + जानाति; (*f*) बहून् + चौरान् + तत्र; (*g*) पुनः + रविः + उदितः; (*h*) तव + छात्रः; (*i*) गोदुह् + सु; (loc. plur.); (*k*) पिंष् + हि (Par. imperat.); (*l*) चक्षम् + वहे perf.; (*m*) तद् + मय; (*n*) निर् + ईश्वर.

State the rules for the combination of (*i*).

1. (*a*) माताऋच्छति or मातर्च्छति (*b*) यजेते उभौ (*c*) तल्लभते (*d*) आसन्नत्र (*e*) ताञ्जानाति (*f*) बहूंश्चौरांस्तत्र (*g*) पुना रविरुदितः (*h*) तवच्छात्रः (*i*) गोधुक्षु (*k*) पिण्ड्ढि (*l*) चक्षण्वहे (*m*) तन्मय (*n*) निरीश्वर.

(*i*) Vide Sanskrit Second Book pp. 45 Rules V. and VII.

2. Give the rule for the change of न् to ण् in simple words, and illustrate it by examples.

2. Vide Sanskrit First Book page 15th Rule ||.

3. Decline in the Sing.: रुज्; दधत् *m.*; Dual.: आशिष्; श्वन्; Plur.: अहन्.

3.	*Sing.*	*Sing.*	*Dual.*	*Dual.*	*Plur.*
Nom.	रुक्-ग्	दधत्	आशिषौ	श्वानौ	अहानि
Acc	रुजम्	दधतम्	,,	,,	,,
Instr.	रुजा	दधता	आशीर्भ्याम्	श्वभ्याम्	अहोभिः
Dat.	रुजे	दधते	,,	,,	अहोभ्यः
Abl.	रुजः	दधतः	,,	,,	,,
Gen.	,,	,,	आशिषोः	शुनोः	अन्हाम्
Loc.	रुजि	दधति	,,	,,	अहस्सु-हःसु
Voc.	रुक्-ग्	दधत्	आशिषौ	श्वानौ	अहानि

4. Give the instr. sing. and plur. of जग्मिवस् *m.* and *f.*; उदच् *m.*; भूपति. Give the acc. sing. and plur. of महत् *m.* and *n.*; वृत्रहन्, क्रोष्टु.

Digitized by Google

4.	Sing.	Plu.	Sing.	Plu.
(m)	जग्मुषा	जग्मिवद्भिः	महान्तम्	महतः (m)
(f)	जग्मुष्या	जग्मुषीभिः	महत्	महान्ति (n)
	उदीचा	उदग्भिः	वृत्रहणम्	वृत्रघ्नः
	भूपतिना	भूपतिभिः	क्रोष्टारम्	क्रोष्टून्

5. Give the rule for the formation of the feminine base of the participles of the pres. participle (?) in all the ten classes of roots, and illustrate it by examples.

5. Vide Sanskrit First Book, pp. 80 (footnote.) also Sanskrit Grammar; pp. 31 § 103.

Ex :— पचन्ती; कुप्यन्ती; गणयन्ती; तुदती or तुदन्ती; अदती; दधती; चिन्वती; रुन्धती; कुर्वती; क्रीणती.

6. Give the comparative and superlative of **धनिन्**; **विद्वस्**; **उरु**; **पृथु**; **दीर्घ**.

6. Comp.	धनीयस्	विद्वत्तर	वरीयस्	प्रथीयस्	द्राघीयस्
Superl.	धनिष्ठ	विद्वत्तम	वरिष्ठ	प्रथिष्ठ	द्राघिष्ठ

7. Give all the persons of :—the pres. indic. par. of **घ्रा**; âtm. of **आस्**; the pres. imperat. par. of **ह्री**; âtm. of **युज्**; the imperf. par. of **स्तु**; âtm. of **श्री**.

7. Present.

जिघ्रामि	जिघ्रावः	जिघ्रामः	आसे	आस्वहे	आस्महे
जिघ्रसि	जिघ्रथः	जिघ्रथ	आस्से	आसाथे	आध्वे
जिघ्रति	जिघ्रतः	जिघ्रन्ति	आस्ते	आसाते	आसते

Imperative.

जिघ्राणि	जिघ्राव	जिघ्राम	युनजै	युनजावहै	युनजामहै
जिघ्रीहि	जिघ्रीतम्	जिघ्रीत	युङ्क्ष्व	युञ्जाथाम्	युङ्ध्वम्
जिघ्रेतु	जिघ्रीताम्	जिघ्रियतु	युङ्क्ताम्	युञ्जाताम्	युञ्जताम्

Digitized by Google

Imperfect.

अस्तवम्	अस्तुव / अस्तुवीव	अस्तुम / अस्तुवीम
अस्तौः / अस्तवीः	अस्तुतम् / अस्तुवीतम्	अस्तुत / अस्तुवीत
अस्तौत् / अस्तवीत्	अस्तुताम् / अस्तुवीताम्	अस्तुवन्
अशयि	अशेवहि	अशेमहि
अशेथाः	अशयाथाम्	अशेध्वम्
अशेत	अशयाताम्	अशेरत

8. Which are *strong* and which *weak* forms in the special tenses ?

8. Vide Sanskrit Second Book pp. 9 Rules 3–6.

9. Give the 2nd pers. sing. and plur. of the perf. of अश् P.; आप् P.; रु P.; कृ P. and Â; कॄ P.; जागृ P.; जि P. and Â.; यज् P.; लू Â.; व्रश्च् P.; हन् P.

9.

Sing.	*Plu.*	*Sing.*	*Plu.*
आनञ्जिथ / आनङ्क्थ	आनञ्ज	जिगयिथ / जिगेथ	जिग्य
आपिथ	आप	विजिग्यिषे	विजिग्यिढ्वे / विजिग्यिध्वे
रुरविथ	रुरुव	इयजिथ / इयष्ठ	ईज
(Par.) चकर्थ	चक्र		
(Âtm.) चक्रषे	चक्रुढ्वे	लुलुविषे	लुलुविढ्वे / लुलुविध्वे
चक्करिथ	चक्कर	व्रव्रश्चिथ / व्रव्रष्ठ	व्रव्रश्च
जजागरिथ / जागरांचकर्थ	जजागर / जागरांचक्र	जघनिथ / जघन्थ	जघ्न

Digitized by Google

10. Which roots *must* and which *may* take the seventh form of the aorist ending in **सम्**, **सः**, **सत्** ? Give examples.

10. Vide Sanskrit Second Book pp. 142 Seventh Variety Rules 3—5.

11. Dissolve the following compounds and state to which class each belongs :— **गतवयस्क**; **चतुर्मुख**; **चतुर्युग**; **जातमृत**; **धनपर**; **निस्तेजः**; **पाणिपादम्**; **मध्याह्न**; **यथाशक्ति**, **वृकभीत**; **व्याघ्रपाद्**; **सभयम्**; **समित्पाणि**; **सर्वभृत्**; **साश्वः**.

11. गतं वयो यस्य सः (Bahuvr.) अह्नो मध्यः (Tatp.)
चत्वारि मुखानि यस्य सः (Do.) also, शक्तिमनतिक्रम्य (Avyayîbh.)
चतुर्णां मुखानां समाहारः (Dvigu.) वृकाद्भीतः (Tatp.)
चतुर्णां युगानां समाहारः (Do.) व्याघ्रस्य पादा इव पादौ यस्य सः (Bahuvr.)
आदौ जातः पश्चान्मृतः (Karm.) भयेन सहितम् (Avyayîbh.)
धने परः (Tatp.) समित् or समिधौ or समिधः पाणौ यस्य सः (Bahuvr.)
निर्गतं तेजो यस्य (Bahuvr.) सर्वं बिभर्ति (Tatp.)
पाणी च पादौ च एषां समाहारः (Dv.) अश्वेन सहितः (Bahuvr.)

12. Translate into Sanskrit:—

(*a*) Of four women (**स्त्री**.)

(*b*) They have been seen (*pass. aor. of* **दृश्**) by forty-five men.

(*c*) He makes Devadatta buy (*caus. of* **क्री**) a horse.

(*d*) He has caused Devadatta to go (*aor. of caus.* of **गम्**) to the village.

12. (*a*) चतसृणां स्त्रीणाम्.
(*b*) ते पञ्चपञ्चाशता नरैरदर्शिषत or अदृक्षत.
(*c*) देवदत्तेनाश्वं क्रापयति.
(*d*) देवदत्तं ग्राममजीगमत्.

Digitized by Google

1874.

1. In what circumstances is the final **न्** changed to a sibilant, and the final **स्** or visarga, to **र्**? Give instances.

1. Vide Sanskrit First book pp. 19 Rule ‖ and pp. 17 Rule †.

2. Give the sing. nom., acc. and instr. of **युवन्**, **उदच्** *m.*, **महत्** *m.*, **प्रथीयस्** *m.*, **स्त्री**, **प्रधी** *m.* **द्यो**, **अनड्वह्** and **लघिमन्**.

2.

Nom.	Acc.	Inst.	Nom.	Acc.	Instr.
युवा	युवानम्	यूना	स्त्री	स्त्रीम्-स्त्रियम्	स्त्रिया
उदङ्	उदञ्चम्	उदीचा	प्रधीः	प्रध्यम्	प्रध्या
महान्	महान्तम्	महता	द्यौः	द्याम्	द्यवा
प्रथीयान्	प्रथीयांसम्	प्रथीयसा	अनड्वान्	अनड्वाहम्	अनड्वाहा
			लघिमा	लघिमानम्	लघिम्ना

3. Write down the nom. (all numbers) of **बिभ्रत्** *m.* and *n.* **ददिवस्** *n.*, **तिर्यच्** *n.*, **पश्यत्** *n.*, **दिशत्** *n.*, and **अदस्**.

3.

	S.	*D.*	*P.*	*S.*	*D.*	*P.*
(m.)	बिभ्रत्	बिभ्रतौ	बिभ्रतः	पश्यत्	पश्यती	पश्यन्ति
(n.)	बिभ्रत्	बिभ्रती	बिभ्रति-न्ति	दिशत्	दिशती-न्ती	दिशन्ति
	ददिवत्	ददुषी	ददिवांसि	असौ	अमू	अमी (m.) अमूः (f.)
	तिर्यक्-ग्	तिरश्ची	तिर्यञ्चि	अदः	अमू	अमूनि (n.)

4. Give the plurals nom. acc. and instr. of **अप्**, **चतुर्** *m.*, *f.*, and *n.*, **जग्मिवस्** *m.*, **रै**, **कामदुह्** and **द्विष्**.

4.

Nom.	आपः	चत्वारः	m.	चतस्रः	f.	चत्वारि	n.
Acc.	अपः	चतुरः	m.	चतस्रः	f.	चत्वारि	n.
Ins.	अद्भिः	चतुर्भिः	m.	चतसृभिः	f.	चतुर्भिः	n.
Nom.	जग्मिवांसः	रायः		कामदुहः		द्विषः	
Acc.	जग्मुषः	,,		,,		द्विषः	
Instr.	जग्मिवद्भिः	राभिः		कामधुग्भिः		द्विड्भिः	

Digitized by Google

5. Give the gen. sing. and loc. (all nos.) of सखि, अहन्, श्री and वृश्चिकभी.

5. Gen.	Loc.		
Sing.	*Sing.*	*Du.*	*Plu.*
सख्युः	सख्यौ	सख्योः	सखिषु
अह्नः	अहि–अहनि	अह्नोः	अहःसु-अहस्सु
श्रियाः–श्रियः	श्रियाम्–श्रियि	श्रियोः	श्रीषु
वृश्चिकभियः	वृश्चिकभियाम्–भियि	वृश्चिकभियोः	वृश्चिकभीषु

6. Write down the forms of the imperfect 3rd person (all nos.) of सृज्, रुद्, विद् 'to know,' ऋ, लू parasm. and âtm., शिष् and व्यध्.

6. *Sing.*	*Du.*	*Plu.*	*Sing.*	*Du.*	*Plu.*
अमार्ट्-र्ड्	अमृष्टाम्	अमृजन् / अमार्जन्	अजिःहेत् / अलुनात्	अजिःहीताम् / अलुनीताम्	अजिःहयुः / अलुनन् (P)
अरोदत् / अरोदीत्	अरुदिताम्	अरुदन्	अलुनीत	अलुनाताम्	अलुनत (A)
अवेत्-द्	अवित्ताम्	अविदुः	अशिनट्-ड् अविध्यत्	अशिष्टाम् अविध्यताम्	अशिषन् अविध्यन्

7. Give the imperative 1st person sing. and 2nd person sing. of बन्ध्, निज्, पिष्, आप्, सू 2nd conj. and सु 5th conj.

7. 1st. pers.	2nd. pers.	1st. pers.	2nd. pers.
बध्नानि	बधान	आप्नवानि	आप्नुहि
(Par.) नेनिजानि	नेनिग्धि	सुवै	सूष्व
(Âtm.) नेनिजै	नेनिक्ष्व	(Par.) सुनवानि	सुनु
पिनष्माणि	पिण्ढ्ढ	(Âtm.)सुनवै	सुनुष्व

8. Give the perfect 2nd pers. sing. and plur. of वम्, कॄ, स्तु parasm. भ्रम्, नम्, दिव्, ज्ञा, क्षि and स्मृ.

Digitized by Google

8.

2nd pers. Sing.	2nd pers. Plu.	2nd pers Sing.	2nd pers. Plu.
ववमिथ	ववम	शिश्वयिथ	शिश्विय
चकरिथ	चकर	शुशविथ / शुशोथ	शुशव
तुष्टोथ	तुष्टुव	जज्ञिथ / जज्ञाथ	जज्ञ
बभ्रमिथ / भ्रेमिथ / नेमिथ / ननन्थ	बभ्रम / भ्रेम / नेम	चिक्षयिथ / चिक्षेथ	चिक्षिय
		सस्मर्थ	सस्मर

9. Write down the aorist 3rd pers. (all nos.) of वद्, दा âtm. दह्, नह्, दिह्, स्पृश्, अस् 4th conj. and सो.

9.

	Sing.	*Du.*	*Plu.*
	अवादीत्	अवादिष्टाम्	अवादिषुः
	अदित	अदिषाताम्	अदिषत
	अधाक्षीत्	अदाग्धाम्	अधाक्षुः
(Par.)	अनात्सीत्	अनाद्धाम्	अनात्सुः
(Âtm.)	अनद्ध	अनत्साताम्	अनत्सत
(Par.)	अधिक्षत्	अधिक्षताम्	अधिक्षन्
(Âtm.)	अदिग्ध-अधिक्षत	अधिक्षाताम्	अधिक्षन्त
	अस्पृक्षत् / अस्प्राक्षीत् / अस्पार्क्षीत्	अस्पृक्षताम् / अस्प्राष्टाम् / अस्पार्ष्टाम्	अस्पृक्षन् / अस्प्राक्षुः / अस्पार्क्षुः
	आस्थत्	आस्थताम्	आस्थन्
	असासीत् / असात्	असासिष्टाम् / असाताम्	असासिषुः / असुः

10. In what circumstances is the अ of the root changed to ए in the perfect? What roots undergo Guṇa before the weak terminations of this tense?

10. Vide Sanskrit 2nd Book Lesson XIV. Rule 1, & Lesson XIII. Rule 10.

Digitized by Google

11. What are the feminine forms of श्रेयस्, पवित्र, दातृ, पति, श्वन्, आचार्य, भव, लघिष्ठ ?

11. श्रेयसी, पवित्री, दात्री, पत्नी, शुनी, आचार्यानी (wife of a preceptor), आचार्या (a female preceptor), भवानी, लघिष्ठा.

12. What cases do विना, प्रति, नमः, ऋते, कुप्, and भी govern ? Frame sentences using these words. Illustrate the use of the loc. and gen. absolute by examples.

12.

विना governs	an instrumental	विना विद्यां पशुर्नरः।
	accusative	,, विद्यया ,,।
	ablative	,, विद्यायाः ,,।
प्रति ,,	accusative	वृक्षं प्रति विद्योतते विद्युत्।
नमः ,,	dative	नमो देवेभ्यः।
ऋते ,,	ablative	ऋते रामविवासनान्न तुष्येयम्।
कुप् ,,	dative	कुप्यति भृत्याय स्वामी।
भी ,,	ablative	चोराद्बिभेति।

शोचतः शोचति वा दशरथस्य दशरथे वा रामो वनमियाय।

13. Translate the following sentences into Sanskrit :—

(*a*) He studied grammar for five years.

(*b*) It is six years since I returned from Kâsî.

(*c*) I have invited thirty-three Brâhmaṇas for dinner this day.

(*d*) Devadatta read the book in seven days.

13. (*a*) पञ्चवर्षाणि व्याकरणमध्यैत।

(*b*) काश्याः प्रतिनिवृत्तस्य मम षड् वर्षाणि।

(*c*) अद्य त्रयस्त्रिंशतं ब्राह्मणान्भोजनाय न्यमन्त्रये।

(*d*) सप्तभिरहोभिः(सप्ताहेन)देवदत्तो ग्रन्थमपठत्।

14. Translate into English :—

सा रम्या नगरी महान्स नृपतिः सामन्तचक्रं (1) च त-
त्पार्श्वे तस्य च सा विदग्धपरिषत्ताश्चन्द्राविस्वाननाः (2)।
उन्मत्तः स च राजपुत्रनिवहस्ते (3) वन्दिन (4) स्ताः कथाः
सर्वं यस्य वशादगात्स्मृतिपथं (5) कालाय (6) तस्मै नमः॥

Digitized by Google

Dissolve and name the compounds underlined.

Give two instances each of Samâhâra Dvandva and Avyayíbhâva, and dissolve them.

14. (1) Collection of tributary princes (2) विदग्धपरिषत्—Assembly of learned men. चन्द्रबिम्बाननाः—Lovely maids or damsels (having faces like the full moon) (3) निवह—Collection. (4) Bards. (5) To the road or province of remembrance i.e. a thing only to be remembered, a thing of the past. (6) Time, God of death.

नृणां पतिः–नृपतिः (Tatp.)
सामन्तानां चक्रं–सामन्तचक्रम् (Do.)
विदग्धानां परिषत्–विदग्धपरिषत् (Do.)
चन्द्रस्य बिम्बं–चन्द्रबिम्बम् (Do.)
चन्द्रबिम्बमिव आननं यासां ताश्चन्द्रबिम्बाननाः (Bahuvr.)
राज्ञां पुत्राः–राजपुत्राः (Tatp.)
राजपुत्राणां निवहः–राजपुत्रनिवहः (Do.)
स्मृतेः पन्थाः–स्मृतिपथः (Do.)
(1) गोव्याघ्रम्– गवां व्याघ्राणां च समाहारः } (Samáháradv.)
(2) पाणिपादम्– पाणी च पादौ च एषां समाहारः }
(1) यथाशक्ति– शक्तिमनतिक्रम्य यथाशक्ति } (Avyayíbh.)
(2) अधिहरि– हरावित्यधिहरि }

1875.

1. What changes does the final न् of a word undergo before the initial letter of a following word? Give examples.

1. Vide Sanskrit Grammar, pp. 9th § 30

2. Decline in the dual त्विष्, तुदत् *neut.*, अहन्; and पुंस्.

2. Nom. Acc. & Voc.	त्विषौ	तुदती–न्ती	अह्नी–अहनी	पुमांसौ
Instr. Dat. & Abl.	त्विड्भ्याम्	तुदद्भ्याम्	अहोभ्याम्	पुंभ्याम्
Gen. & Loc.	त्विषोः	तुदतोः	अह्नोः	पुंसोः

Digitized by Google

3. Give the instr. sing., nom. du., and loc. plur. of गिर्, जाग्रत् *masc.*, शुश्रुवस् *masc.*, सक्थि, and दिव्.

3.	Instru. Sing.	Nom. Dual	Loc. Plu.
	गिरा	गिरौ	गीर्षु
	जाग्रता	जाग्रतौ	जाग्रत्सु
	शुश्रुवुषा	शुश्रुवांसौ	शुश्रुवत्सु
	सक्ष्ना	सक्थिनी	सक्थिषु
	दिवा	दिवौ	द्युषु

4. Give the comparatives and superlatives of ओजस्विन्, प्राच्, बहु, ऋजु, and मृदु.

4. Comp.	ओजीयस्	प्राक्तर	भूयस्	ऋजीयस्	म्रदीयस्
Superl.	ओजिष्ठ	प्राक्तम	भूयिष्ठ	ऋजिष्ठ	म्रदिष्ठ

5. Decline षष्

5. Nom. Acc. षट्-ड् In. षड्भिःD. Ab. षड्भ्यः Gen. षण्णाम् Loc. षट्सु.

6. Give all the persons of:—the pres. indic. par. of शास्; the imperf. par. of पिष्; the pres. imperat. par of हन्; the pres. indic. âtm. of लिह्.

6.	*Sing.*	*Du.*	*Plu.*	*Sing.*	*Dual.*	*Plu.*
I	शास्मि	शिष्वः	शिष्मः	हनानि	हनाव	हनाम
II	शास्सि	शिष्टः	शिष्ट	जहि	हतम्	हत
III	शास्ति	शिष्टः	शासति	हन्तु	हताम्	घ्नन्तु
I	अपिनषम्	अपिंष्व	अपिंष्म	लिहे	लिह्वहे	लिह्महे
II	अपिनट्-ड्	अपिंष्टम्	अपिंष्ट	लिक्षे	लिहाथे	लीढ्वे
III	अपिनट्-ड्	अपिंष्टाम्	अपिंषन्	लीढे	लिहाते	लिहते

7. Give the 3rd pers. plur. pres. indic. par. of ऊर्णु; the 2nd pers. plur. pres. indic. of ईश्; the 3rd pers. sing. imperf. of वश् and of ऋ; and the 1st pers. plur. imperf. of हा, *'to abandon.'*

Digitized by Google

7. ऊर्णुवन्ति, ईशिध्वे, अवट्-ड्, आर्छत् (1st Conj.), ऐयः (3rd Conj.) अजहिम-हीम.

8. Give with examples the rules for the *optional* insertion of इ in the 2nd pers. sing. of the red. perfect par.

8. Anit roots ending in a vowel (except ऋ) or having अ in them insert इ optionally before थ of the 2nd Person, sing. of the reduplicated perfect, parsmaipada; तत्यजिथ-तत्यक्थ; निनयिथ-निनेथ.

9. Give all the persons of the aor. par. of मृ and of प्रच्छ; and of the aor. âtm. of क्रम्.

9.	*Sing.*	*Du.*	*Plu.*	*Sing.*	*Du.*	*Plu.*
I	अमृषि	अमृष्वहि	अमृष्महि	आक्रंसि	आक्रंस्वहि	आक्रंस्महि
II	अमृथाः	अमृषाथाम्	अमृढ्वम्	आक्रन्थाः	आक्रंसाथाम्	आक्रन्ध्वम्
III	अमृत	अमृषाताम्	अमृषत	आक्रंस्त	आक्रंसाताम्	आक्रंसत
I	अप्राक्षम्	अप्राक्ष्व	अप्राक्ष्म			
II	अप्राक्षीः	अप्राष्टम्	अप्राष्ट			
III	अप्राक्षीत्	अप्राष्टाम्	अप्राक्षुः			

10. In what compounds is महत् changed to महा? Give examples.

10. महत् is changed to महा in appositional compounds viz. कर्मधारय and बहुव्रीहि. Ex:-महान् वीरः-महावीरः; महान्तौ बाहू यस्य सः- महाबाहुः

11 Translate into sanskrit :—

(*a*) He is blind of one eye (अक्षि).

(*b*) Take this medicine for 26 days.

(*c*) He went to the city *with his wife (Bahuvr. Comp.)*

(*d*) A father should marry (*causal* of नी *with* परि) his daughter to a respectable man.

(*e*) We intend to reside (*Desid. of* वस् *with* नि) at Benâres.

Digitized by Google

11. (*a*) अक्ष्णा काणः सः.

(*b*) षड्विंशतिं दिनानि सेवस्वैतद्भेषजम्.

(*c*) सभार्यो नगरमयात्.

(*d*) पिता कन्यया कुलीनं वरं परिणाययेत्.

(*e*) वाराणस्यां निविवत्सामः.

1876.

1. State the rules for the combination of a visarga arising from स्, when preceded by a vowel and followed by a vowel, र्, or a soft consonant. Give examples.

1. The rules may be given by the Student.

2. Give the singulars and plurals of the nom. acc. and instr. of :—अरि, सेनानी, सुधी, नृ, रै, द्यो, रुच्, कामदुह्, दिव्, विश्ववाह्, पुंस्.

Nominative.		Accusative.		Instrumental.	
2. *Sing.*	*Plu.*	*Sing.*	*Plu.*	*Sing.*	*Plu.*
अरिः	अरयः	अरिं	अरीन्	अरिणा	अरिभिः
सेनानीः	सेनान्यः	सेनान्यम्	सेनान्यः	सेनान्या	सेनानीभिः
सुधीः	सुधियः	सुधियम्	सुधियः	सुधिया	सुधीभिः
ना	नरः	नरम्	नॄन्	न्ना	नृभिः
राः	रायः	रायम्	रायः	राया	राभिः
द्यौः	द्यावः	द्याम्	द्याः	द्यवा	द्योभिः
रुक्-ग्	रुचः	रुचम्	रुचः	रुचा	रुग्भिः
कामधुक्-ग्	कामदुहः	कामदुहम्	कामदुहः	कामदुहा	कामधुग्भिः
द्यौः	दिवः	दिवम्	दिवः	दिवा	द्युभिः
विश्ववाट्-ड्	विश्ववाहः	विश्ववाहम्	विश्वौहः	विश्वौहा	विश्ववाड्भिः
पुमान्	पुमांसः	पुमांसम्	पुंसः	पुंसा	पुंभिः

Digitized by Google

3. Are all nouns ending in अन् declined like राजन्? If not, state all the points of difference.

3. All nouns ending in अन् are not declined like राजन्. The points of difference are :—Nouns ending in अन् which is preceded by a conjunct consonant, the last member of which is व् or म्, do not drop their अ before the vowel terminations beginning from the accusative plural. (See Sanskrit First Book pp. 84 Rule 4)

4. Give the nom. and acc. neuter of प्रेयस्, तेनिवस्, चोदयत्, हरत्, रुदत्, and शासत्.

4. Sing. प्रेयः, तेनिवत्-द्, चोदयत्, हरत्, रुदत्, शासत्
Dual. प्रेयसी, तेनुषी, चोदयती, हरती, रुदती, शासती
Plu. प्रेयांसि, तेनिवांसि, चोदयन्ति, हरन्ति, रुदन्ति शासति-शासन्ति

5. Give the Sanskrit cardinal numerals from *thirty* to *fifty*; the ordinals from *one* to *six*, and the general rules about the formation of the ordinals of the rest up to *one hundred*.

5. Cardinals.

	त्रिंशत्	चतुश्	चत्वारिंशत्
एक	,,	पञ्च	,,
द्वा	,,	षट्	,,
त्रयस्	,,	सप्त	,,
चतुस्	,,	अष्ट or अष्टा	,,
पञ्च	,,	नवचत्वारिंशत्, ऊन-एकोन-पञ्चाशत्	
षट्	,,	पञ्चाशत्	
सप्त	,,	Ordinals.	
अष्टा	,,	आदिम, आग्रिम,	प्रथम
नवत्रिंशत् or ऊन or एकोनचत्वारिंशत्		द्वितीय	
चत्वारिंशत्		तृतीय	
एक	,,	तुरीय-तुर्य-चतुर्थ	
द्वि or द्वा	,,	पञ्चम	
त्रि or त्रयश	,,	षष्ठ	

(Vide Second Book pp. 101 Lesson XIV. Rules 7 and 8.)

Digitized by Google

6. Give the present tense third person of दंश्, मृज्, अस्, हा, 'to abandon', व्यध्, छो, धू 6th class, इन्ध्, नू 6th class, स्तु *parasm.* and *âtm.*, त्रस्.

6. *Sing.*	*Du.*	*Plu.*	*Sing.*	*Du.*	*Plu.*
दशति	दशतः	दशन्ति	इन्द्धे	इन्धाते	इन्धते
मार्ष्टि	मृष्टः	मृजन्ति / मार्जन्ति	नुवति	नुवतः	नुवन्ति
श्वसिति	श्वसितः	श्वसन्ति	स्तौति / स्तवीति	स्तुतः / स्तुवीतः	स्तुवन्ति (P.)
जहाति	जहितः / जहीतः	जहति	स्तुते / स्तुवीते	स्तुवाते	स्तुवते (Â.)
विध्यति	विध्यतः	विध्यन्ति	त्रस्यति	त्रस्यतः	त्रस्यन्ति (P.)
छयति	छयतः	छयन्ति	त्रसति	त्रसतः	त्रसन्ति (Â.)
म्रियते	म्रियेते	म्रियन्ते			

7. Give the imperative singulars of the first and second persons of:—अस् 'to be,' हु, निज् *parasm.* and *âtm.* धा *parasam.* and *âtm.*, धृष्, चि *parasm.*, पू *parasm.* and *âtm.*, बन्ध्, शो, प्री 10th class, and शिष्.

7. 1st Pers.	2nd Pers.	1st Pers.	2nd Pers.
असानि	एधि	चिनवानि	चिनु
जुहवानि	जुहुधि	पुनानि (P.)	पुनीहि (P.)
नेनिजानि(P.)	नेनिग्धि (P.)	पुनै (Â)	पुनीष्व (Â.)
नेनिजै(Â.)	नेनिक्ष्व (Â.)	बध्नानि	बधान
दधानि(P.)	धेहि (P.)	श्यानि	श्य
दधै(Â.)	धत्स्व (Â.)	प्रीणयानि	प्रीणय
धृष्णवानि	धृष्णुहि	शिनषाणि	शिण्ढि

8. Give the imperfect third pers. and the singular of the second person of:—इ, विद्, दुह्, स्वप्, ऋ 3rd class, पिष्, भिद्, शास्, जागृ, वश् 'to wish,' मृज्, द्विष् and तृह्.

Digitized by Google

8.	*Sing.*	*Du.*	*Plu.*	2nd Pers
	ऐत्	ऐताम्	आयन्	ऐः
(2nd conj.)	अवेत्-द्	अवित्ताम्	अविदुः	अवेत्-द्-अवेः
(4 th)	अविद्यत	अविद्येताम्	अविद्यन्त	अविद्यथाः
(7 th)	अविन्त	अविन्दाताम्	अविन्दत	अविन्त्थाः
(6 th)	अविन्दत / अविन्दत्	अविन्देताम् / अविन्दताम्	अविन्दन्त (Â.) / अविन्दन् (P.)	अविन्दथाः (Â.) / अविन्दः (P.)
(P)	अधोक्-ग्	अदुग्धाम्	अदुहन्	अधोक्-ग्
(Â.)	अदुग्ध	अदुहाताम्	अदुहत	अदुग्धाः
	अस्वपीत् / अस्वपत्	अस्वपिता	अस्वपन्	अस्वपीः / अस्वपः
	ऐयः	ऐयृताम्	ऐयरुः	ऐयः
	अपिनट्-ड्	अपिंष्टाम्	अपिंषन्	अपिनट्-ड्
(Par.)	अभिनत्	अभिन्ताम्	अभिन्दन्	अभिनत्-द् / अभिनः
(Âtm.)	अभिन्त	अभिन्दाताम्	अभिन्दत	अभिन्त्थाः
	अशात्-द्	अशिष्टाम्	अशासुः	अशात्-द्-अशाः
	अजागः	अजागृताम्	अजागरुः	अजागः
	अवट्-ड	औष्टाम्	औशन्	अवट्-ड
	अमार्ट्-ई	अमृष्टाम्	अमृजन् / अमार्जन्	अमार्ट्-ई
(Par.)	अद्वेट्-ड	अद्विष्टाम्	अद्विषुः / अद्विषन्	अद्वेट्-ड
(Âtm.)	अद्विष्ट	अद्विषाताम्	अद्विषत	अद्विष्टाः
	अतृणेट्-ड	अतृण्ड्ढाम्	अतृंहन्	अतृणेट्-ड

9. What roots take the periphrastic form of the perfect, and under what circumstances do others change their अ to ए in that tense? Give instances.

9. Vide Sanskrit Second Book pp. 80—Lesson XIV Rules 12, 13. also pp. 77 Rule 1.

Digitized by Google

10. Give the third person aorist of:—यज् *parasm.* and *âtm.*, घा *âtm.*, सो, असु to throw, दृध्, रम् *parasm.* and *âtm.* दिह् *parasm.* and *âtm.*, स्खल्, क्रम् and वस्.

	Sing.	*Du.*	*Plu.*
(Par)	अयाक्षीत्	अयाष्टाम्	अयाक्षुः
(Âtm)	अयष्ट	अयाक्षाताम्	अयक्षत
	अधित	अधिषाताम्	अधिषत
	असासोत्-असात्	असासिष्टाम्-असाताम्	असासिषुः-असुः
	आस्थत्	आस्थताम्	आस्थन्
	अवर्धिष्ट-अवृधत्	अवर्धिषाताम्-अवृधताम्	अवर्धिषत-अवृधन्
(Par.)	व्यरंसीत्	व्यरंसिष्टाम्	व्यरंसिषुः
(Âtm.)	अरंस्त	अरंसाताम्	अरंसत
	अधिक्षत्	अधिक्षताम्	अधिक्षन्
	अधिक्षत-अदिग्ध	अधिक्षाताम्	अधिक्षन्त
	अस्खालीत्	अस्खालिष्टाम्	अस्खालिषुः
	अक्रमीत्	अक्रमिष्टाम्	अक्रमिषुः
	अवात्सीत्	अवात्ताम्	अवात्सुः(वस् to dwell.)
	अवसिष्ट	अवसिषाताम्	अवसिषत (वस् to dress.)

11. Give three instances each of Avyayîbhâva, Dvigu, Samâhâra-Dvandva, and Bahuvrîhi, and dissolve them.

Avyayîbhâva.

1 हरौ इति–अधिहरि
2 गङ्गायाःसमीपम्–उपगङ्गम्
3 शक्तिमनतिक्रम्य–यथाशक्ति

Dvigu.

1 त्रयाणां भुवनानां समाहारः–त्रिभुवनम्
2 त्रयाणां लोकानां समाहारः–त्रिलोकी
3 द्वयोः मात्रोः अपत्यम्–द्वैमातुरः

Samâhâra-Dvandva.

1 गवां व्याघ्राणां च समाहारः–गोव्याघ्रम्

Digitized by Google

2 पाणी च पादौ च एषां समाहारः—पाणिपादम्

3 रथिकाश्च अश्वारोहाश्च एषां समाहारः—रथिकाश्वारोहम्

Bahuvrîhi.

1 दत्तं धनम् यस्मै सः—दत्तधनः

2 श्वेतम् अम्बरं यस्य सः—श्वेताम्बरः

3 चक्रं पाणौ यस्य सः—चक्रपाणिः

12. Give six instances of past passive participles in which the semi-vowel of the root is changed to the corresponding vowel, and six in which the termination assumes the form of न or ण.

वच् — उक्त	ग्रह् — गृहीत		भिद् — भिन्न	त्रै — त्राण	
वह् — ऊढ	स्वप् — सुप्त		कृ — कीर्ण	पृ — पूर्ण	
यज् — इष्ट	प्रच्छ् — पृष्ट		ग्लै — ग्लान	दू — दून	

13. Mention five roots which govern two objects, and give sentences using the passive forms of these and of the causal of कृ.

दुह्	गौः पयो दुह्यते ।
याच्	धनिको द्रव्यं याच्यते ।
नी	अजा ग्रामं नीयते ।
प्रच्छ्	माणवको मार्गं पृच्छयते ।
दण्ड्	शठः शतं दण्ड्यते ।

स्वामो भृत्येन or भृत्यं कर्म कारयति ।

14. What cases do ऋते, अनु, प्रति, and विना govern? Give sentences illustrative of their use.

14. ऋते governs the abl. ऋतेऽभ्यासान्न प्राप्यते ज्ञानम् ।

विना governs the instr., ज्ञानेन वा ज्ञानम्, ज्ञानाद्वा—abl. or acc. विना न सुखम् ।

अनु & प्रति } govern the acc. भक्तो विष्णुमनु । गृहान् प्रति यास्यामि ।

Digitized by Google

15. Frame sentences using the nom., acc., and loc. of the present participle, the genitive absolute, the acc. of the past participle active, and the instr. of the passive past participle.

N.B.—In framing the sentences required, the candidate is not allowed to use a word more than once.

15. खादन्न गच्छेत् । क्रुध्यन्तं न वदेत् । पुत्रे रुदति प्राव्राजीत् ।
माकुर्वित्युक्तवतो मे किं त्वयैतत्कृतम् ।
उद्योगं कृतवन्तं संपदः स्वयमेव वृणते ।
न्यायेनार्जितेन वित्तेन धर्मः कार्यः ।

1877.

1. (*a*) Combine according to the rules of Sandhi, the following:— सा + ओषधि; कर्तृ + अस्ति; तौ + इह; अप + एति; गिरी + इह; तान् + जनान्; पुनः + सः; रविः + रूढः; पुनः + इह; सः + अब्रवीत्. Also the following compounds:— वृक्ष + छाया; मनस् + गत; बिम्ब + ओष्ठ and गो + अग्र.

(*b*) State the rule about the change of dental न् into lingual ण् and give examples.

(*c*) Write the following sentences correctly:—

(1) वने भ्रमतः अपि तस्य रविः अस्तम् गतः ।

(2) सः च मया बालः अयम् इति मत्वा न व्यापादितः ।

(3) तस्मात् मम अयम् तृतीयः पुत्रः भविष्यति ।

1. (*a*) सौषधिः; कर्त्रस्ति; ताविह or ता इह; अपैति; गिरी इह; ताञ्जनान्; पुनः सः or पुनस्सः; रवी रूढ; पुनरिह; सोऽब्रवीत्.

वृक्षच्छाया or वृक्षच्छाय; मनोगत; बिम्बौष्ठ or बिम्बोष्ठ; गोग्र or गोअग्र or गवाग्र.

Digitized by Google

(*b*) Vide Sanskrit First Book pp. 15 Rule ||

(*c*) (1) वने भ्रमतोऽपि तस्य रविरस्तंगतः

(2) स च मया बालोऽयमिति मत्वा न व्यापादितः

(3) तस्मान्ममायं तृतीयः पुत्रो भविष्यति.

2. Give the first case—sing. du. and plu.—of the following :—त्वच्, आशिष्, गिर्, धनिन्, सुमनस् m. f. n. गरीयस् m. n.; अनेहस्, बोधत्, m. n. अग्नि, लक्ष्मी, स्त्री, अनडुह्, अप्, and पथिन्.

2.	त्वक् or ग्	त्वचौ	त्वचः	अनेहा	अनेहसौ	अनेहसः
	आशीः	आशिषौ	आशिषः	m. बोधन्	बोधन्तौ	बोधन्तः
	गीः	गिरौ	गिरः	n. बोधत्	बोधती	बोधन्ति
	धनी	धनिनौ	धनिनः	अग्निः	अग्नी	अग्नयः
	m. f. सुमनाः	सुमनसौ	सुमनसः	लक्ष्मीः	लक्ष्म्यौ	लक्ष्म्यः
	n. सुमनः	सुमनसी	सुमनांसि	स्त्री	स्त्रियौ	स्त्रियः
	m. गरीयान्	गरीयांसौ	गरीयांसः	अनुड्वान्	अनुड्वाहौ	अनुड्वाहः
	n. गरीयः	गरीयसी	गरीयांसि	०	०	आपः
				पन्थाः	पन्थानौ	पन्थानः

3. Give the 3rd case singular of the following :—सुपाद्, पुंस्, हृदय, पाद, दोस्, भूपति, कर्तृ, विश्वपा, अक्षि, अग्नि, सखि, विद्वस्, श्वन्, सुदृश्.

सुपदा, पुंसा, हृदयेन or हृदा, पादेन or पदा, दोषा or दोष्णा, भूपतिना, कर्त्रा, विश्वपा, अक्ष्णा, अग्निना, सख्या, विदुषा, शुना, सुदृशा.

4. How is the fem. base of the present part. (par.) formed ? Give an example from each of the ten classes.

4. Vide Dr. Kielhorn's Grammar pp. 31 § 103 रक्षन्ती, रुदती, जुह्वती, दीव्यन्ती, चिन्वती, मुञ्चती-मुञ्चन्ती, रुन्धती, तन्वती, क्रीणती, चोरयन्ती.

5. Decline अस्मद्.

5. Vide Sanskrit First Book pp. 100.

Digitized by Google

6. Decline in the feminine :—एतद्. Give the optional forms, and say when they are used.

6. For the first part see Sanskrit F. B. pp. 96 and 97 Rules 4 and 5. The optional forms of एतद् are used when the pronoun is to be used a second time for the same person or thing once mentioned.

7. What is the Sanskrit for eight, sixteen, twenty-nine, forty-two, fifty, ninety-nine and four hundred.

7. अष्टन्; षोडशन्; नवविंशति or एकोन-ऊनत्रिंशत्; द्विचत्वारिंशत् or द्वाचत्वारिंशत्; पञ्चाशत्; नवनवति or एकोनशत; चत्वारि शतानि.

8. Decline चतुर् m. f. n.

8. Vide Sanskrit S. B. pp. 100 and 101 Rules 4, 5, and 6.

9. Give the 3rd pers. sing. (par. âtm. or both if both are used) of the pres. and perf. of क्रम्, घ्रा, विद् (to find), स्था, नी, आस् and ऊर्णु.

9. Pres.		Perf.	
Par.	Âtm.	Par.	Âtm.
क्रामति-क्राम्यति	आक्रमते	चक्राम	चक्रमे
जिघ्रति	No form	जघ्रौ	Nil.
विन्दति	विन्दते	विवेद	विविदे
तिष्ठति	प्रतिष्ठते	तस्थौ	प्रतस्थे
नयति	नयते	निनाय	निन्ये
Nil.	आस्ते	Nil.	आसांचक्रे
ऊर्णोति-ौति	ऊर्णुते	ऊर्णुनाव	ऊर्णुनुवे

10. Give the 1st, 2nd, and 3rd pers. sing. (paras. or âtm. or both if both are used) of the imperf. and simple fut. of अद्, पत्, कृ, अस् and विद् (to know).

Digitized by Google

10.

Imperf.			Simple fut.		
1st pers.	2nd pers.	3rd pers.	1st pers.	2nd pers.	3rd pers.
आदम्	आदः	आदत् (P.)	अत्स्यामि	अत्स्यसि	अत्स्यति
अपतम्	अपतः	अपतत् (P.)	पतिष्यामि	पतिष्यसि	पतिष्यति
अकरवम्	अकरोः	अकरोत् (P.)	करिष्यामि	करिष्यसि	करिष्यति
अकुर्वि	अकुरुथाः	अकुरुत (Â.)	करिष्ये	करिष्यसे	करिष्यते
आसम्	आसीः	आसीत् (P.)	भविष्यामि	भविष्यसि	भविष्यति
अवेदम्	अवेत्-द्-वेः	अवेत्-द् (P.)	वेदिष्यामि	वेदिष्यसि	वेदिष्यति

11. Dissolve the following compounds, and state to which class each belongs:—**नीलोत्पल, सपुत्र, पुरुषव्याघ्र, प्राप्तजीविक, दुःखातीत, राजान्तर, वृकभीत, धर्मपथ, अनश्व, मातृसदृश, अपुत्र.**

11. नीलं च तदुत्पलं च— नीलोत्पलम् (Karm.)
पुत्रेण सहितः— सपुत्रः (Bahuv.)
पुरुषो व्याघ्र इव— पुरुषव्याघ्रः (Karm.)
प्राप्ता जीविका यम्— प्राप्तजीविकः (Bahuv.)
" येन " (Do.)
प्राप्तो जीविकाम् " (Tatp.)
दुःखमतीतः— दुःखातीतः (Do.)
अन्यो राजा— राजान्तरम् (Do.)
वृकाद्भीतः— वृकभीतः (Do.)
धर्मस्य पन्थाः— धर्मपथः (Do.)
न अश्वः— अनश्वः (Do.)

अनश्वः will also be a Bahuvrîhi compound & may be thus dissolved:—न विद्यते विद्येते विद्यन्ते वा अश्वः अश्वौ अश्वाः वा यस्य सः.

मात्रा सदृशः— मातृसदृशः (Tatpurusha.)

अपुत्र like अनश्व may be classed as Tatp. or Bah.

12. Give four nouns which undergo change at the end of a Bahuv. compound. State the rule, and give an example for each.

Digitized by Google

12. धनुस् is changed to धन्वन् as अधिज्यधन्वन्
अश्नि ——— अश्न —— कमलाक्ष
धर्म ——— धर्मन् —— सुधर्मन्
जाया ——— जानि —— सीताजानि

1878.

1. Give the rule for the change of न् to ण् in the interior of words, and illustrate it by examples.

1. See Sanskrit F. B. pp. 15 Rule ||.

2. Decline in the dual:—**अहन्**, **उपानह्**, **देवृ**, the feminine of **निर्नीवस्**, **पाद**, **भूयस्** neut. the feminine of **वात्**, **सदृश** masc.

2. N. V. Acc.	अहनी-अह्नी	उपानहौ	देवरौ	निन्युष्यौ
Instr. Dat.	,, अहोभ्याम्	,, उपानद्भ्याम्	,, देवृभ्याम्	,, निन्युषीभ्याम्
Abl.	,,	,,	,,	,,
Gen. Loc.	,, अह्नोः	,, उपानहोः	,, देवोः	,, निन्युष्योः
N. V. Acc.	,, पादौ	,, भूयसी	,, वात्यौ-न्त्यौ	,, सदृशौ
Instr. Dat. & Abl.	,, पादाभ्याम्-पद्भ्याम्	,, भूयोभ्याम्	,, वातीभ्याम्-वान्तीभ्याम्	,, सदृभ्याम्
Gen. & Loc.	,, पादयोःपदोः	,, भूयसोः	,, वात्योः-वान्त्योः	,, सदृशोः

3. Decline **षष्** and **पूर्व** masc. in the plural.

3. Nom.	षट्-षड्	पूर्वे	Dat. Abl.	षड्भ्यः	पूर्वेभ्यः
Acc.	,,	पूर्वान्	Gen.	षण्णाम्	पूर्वेषाम्
Instr.	षड्भिः	पूर्वैः	Loc.	षट्सु.	पूर्वेषु.

4. Give the 3rd plur. present, 2nd sing. imperat, 1st plur. potential 3rd sing. imperf. in par. âtm. (or both if both are used) of **इष्**, **ईश**, **घ्रा**, **धा**, **लिह्**, **सो**, **हन्**.

Digitized by Google

4. Pres.	Imper.	Pot.	Imperf.
इच्छन्ति	इच्छ	इच्छेम	ऐच्छत्
ईशते	ईशिष्व	ईशीमहि	ऐष्ट
जिघ्रन्ति	जिघ्र	जिघ्रेम	अजिघ्रत्
दधति-दधते	धेहि-धत्स्व	दध्याम-दधीमहि	अदधात्-अधत्त
लिहन्ति-लिहते	लीढि-लिक्ष्व	लिह्याम-लिहीमहि	अलेट्-ह्-अलीढ
स्यन्ति	स्य	स्येम	अस्यत्
घ्नन्ति	जहि	हन्याम	अहन्

5. Which roots *must* and which *may* form the periphrastic perfect ? Illustrate your rules by examples.

5. Vide Sanskrit Second Book pp. 80 and 81 Rules 12 and 13.

6. Give the 2nd sing. and plur. of the aorist in par. or âtm. (or both if both are used) of इ, कृ, गम्, दृश्, पत्, प्रच्छ्, बन्ध्, स्पृश्.

6. *Sing.*	*Plu.*	*Sing.*	*Plu.*
अगाः	अगात	अपप्तः	अपप्तत
अकारीः	अकारिष्ट	अप्राक्षीः	अप्राष्ट
अगमः	अगमत	अभान्त्सीः	अबान्द्ध
अद्राक्षीः-अदर्शः	अद्राष्ट-अदर्शत	अस्पार्क्षीः-स्प्राक्षीः	अस्प्राष्ट-स्पार्ष्ट

7. Give the 3rd sing. present of the passive and of the desider. of कृ, ग्रह्, चुर्, तन्, दा, दिव्, भिद्,

7. Pass.	Desid.
कीर्यते	चिकरिषति
गृह्यते	जिघृक्षति
चोर्यते	चुचोरयिषति
तन्यते	तितनिषति-तितंसति-तितांसति
दीयते	दित्सति
दीव्यते	दुद्यूषति-दिदेविषति
भिद्यते	बिभित्सति

8. Distinguish between *primary* and *secondary* nouns.

8. Nouns directly derived from roots or names of objects visible, or invisible but having an existence in the mind are *primary*.

Digitized by Google

Nouns derived from *primary* nouns by Taddhita affixes or by way of compounds are *secondary*.

9. Give the part. of redupl. perf. par. and the gerunds in त्वा and य of अस्, तन्, यज्, स्तु, हन्.

9.

बभूवस् (to be)	भूत्वा (to be)	संभूय (to be)
आसिवस् (to throw)	असित्वा (to throw)	प्रास्य (to throw)
तेनिवस्	तनित्वा	वितन्य-तत्य
ईजिवस्	इष्ट्वा	अनुयज्य
तुष्टुवस्	स्तुत्वा	संस्तुत्य
जघ्निवस्-जघन्वस्	हत्वा	निहन्य-हत्य

10. Give rules for the changes of गो at the end of Tatpurusha and of धर्म at the end of Bahuvr. compound. Give examples.

10. गो at the end of a Tatpurusha is changed to गव्. Ex:— परमगव; धर्म is changed to धर्मन् as मनुष्यधर्मन्.

11. Translate into Sanskrit :—

(*a*) Râma was dearer[1] to Sîtâ than any[2] other man.

(*b*) This is the king of Avantî, who is long-armed, broad-breasted, and slender waisted (use compounds)

(*c*) Do not cut (aor. of छिद्) the branches of this tree.

(*d*) He arrived[4] on the 26th[5].

(*e*) He makes me dwell (causal) here 39 days.[6]

(*f*) He made the pupil[7] study (causal of अधि-इ) his lesson.[7]

(*g*) They intended to gather (desider. of अवचि) flowers.

(*h*) He dines without having bathed.

11. (1) प्रेयस् (2) Use the ablative. (3) अवन्तिनाथोऽयमुदग्रबाहुर्विशालवक्षास्तनु···मध्यः (4) आप् with प्र, गम् with आ. (5) षड्विंशतितमी-षड्विंशी तिथि;० तम- ० श दिवस. (6) Use the accusative. (7) Put both in the accusative (*h*) अस्नात्वा भुङ्क्ते.

Digitized by Google

TRANSLATION.

1862.

I. Translate into Sanskrit :—

Glory be to Thee, [1] O God, without beginning, [2] self-existent, [3] invisible, [4] infinite, [5] most pure [6] and of spiritual nature. [7] Thou art omnipresent, [8] omniscient, [9] and almighty: [10] the non-apparent cause [11] of the apparent, [12] and the source of life. [13] Thou alone [14] art eternal: [15] besides Thee [16] there existed not [17] in the beginning [18] anything sentient [19] or non-sentient. [20] Who even of the inhabitants of heaven [21] can tell the infinite [22] power [23] of Thee, who, being without beginning and self-existent, didst create the non-existent [24] worlds? [25] Striving [26] to ascend to the inaccessible [27] abode [28] of Thy pure [29] glory, [30] my mind [31] returning [32] downward sinks, [33] like an arrow [34] aimed [35] at the sky. In the beginning, Thou of infinite power, willing to create [36] the universe moveable and immoveable [37] didst say *Let it be*, and straightway [38] the universe was. [39] By Thee was this earth formed [40] surrounded [41] by the clear firmament, [42] beautiful, watered by rivers [43] and adorned with trees. [44] But this earth, though regarded [45] by men as vast, [46] is but as an atom [47] in the universe which Thou hast created. The sky filled with stars, [48] which are in appearance small, [49] but are in reality [50] worlds, shows forth [51] thy illimitable [52] power. [53]

I. (1) जय, विजयस्व, विजयोऽस्तु (2) अनादि (3) स्वयंभू, आत्मभू (4) अचक्षुर्विषय (5) अपरिमेय, अप्रमेय, इयत्तारहित (6) पवित्राणां पवित्र (7) चिद्रूप, ज्ञानस्वरूप, चैतन्यविग्रह (8) सर्वव्यापिन्, व्यापक, सर्वात्मक,

Digitized by Google

चराचरव्यापिन्, विश्वात्मन् (9) सर्वज्ञ, सर्वज्ञाश्रिन् (10) अनन्तवीर्य, अमितौजस्, सर्वशक्तिमत्, सर्वप्रभु (11) अव्यक्तं कारणम्, अदृश्यं कारणम् (12) व्यक्त, दृश्य (13) जीवहेतु (14) त्वमेव (15) शाश्वत, सनातन (16) त्वदृते (17) नासीत्, नावर्तत (18) आदौ (19) सजीव, चैतन्ययुक् (20) निर्जीव, अचेतन (21) दिवौकस्, दिविषद् (22) अमित (23) प्रभाव (24) असत् (25) विश्व (26) प्रयतमान (27) दुरवगाह, दुरासद (28) धामन् (29) शुक्र (30) तेजस् (31) 'चित्तं तु चेतो हृदयं स्वान्तं हृन्मानसं मनः' (32) परावर्तमान (33) पत्, मस्ज् (34) 'पृषत्कबाणविशिखा अजिह्मगखगाशुगाः। कलम्बमार्गणशराः पत्री रोप इषुर्द्वयोः' ॥ (35) कृतसंधान, क्षिप्र (36) सिसृक्षु (37) चराचरं जगत् (38) सद्यः, सपदि (39) विश्वमजायत (40) सृष्ट (41) परिवृत (42) आकाश, द्यो, नभोमण्डल (43) नैकनदीप्रवाहयुत, आप्लावित (44) वृक्षोपशोभित (45) मत (46) विशाल, विस्तृत (47) अणु, परमाणु (48) तारकित (49) लघु (50) तत्त्वतः, परमार्थतः (51) caus. of दृश् (52) अद्भुत, निःसीम (53) सामर्थ्य, शक्ति, ओजस्.

II. Translate into English :—

त्वं कस्यापि मृषापवादं न गृहाण। मृषा साक्षीभवन्दुष्टस्य साहाय्यं मा कुरु च। त्वमसत्कर्म कर्तुं बहुलोकानां पश्चान्मा गच्छ। विचारेऽन्यायं कर्तुं च बहुलोकानां पक्षो भवन्मा प्रतिवद। दरिद्रस्य कृतेऽपि विचारे पक्षपातं मा कार्षीः। त्वं रिपोर्गां गर्दभं वान्यन्नभ्रमन्तं विलोक्य तत्समीपमवश्यं नेष्यसि। त्वं स्वर्तीयिनो गर्दभं भाराधःपतन्तं निरीक्ष्य तं विहाय मा गाः; अवश्यं तेन साकं तमुपकरिष्यसि। विचारे दरिद्राय मान्यायं कार्षीः। मृषा विवादादूरे तिष्ठ, निर्दोषं धार्मिकं च मा नाशय, यतोऽहं दुष्टं निर्दोषं न करिष्यामि। त्वमुत्कोचं मा ग्रहीः, यत उत्कोचेन ज्ञानिनोऽप्यन्धीभवन्ति। धार्मिकाणा-

Digitized by Google

मपि वागन्यथाभवति । विदेशिनं नोपद्रवय । यूयं स्वप्रभुपरमेश्वरं सेवध्वम् । ततः स युष्माकमन्नतोये प्रत्याशिषं वक्ष्यति । किं च युष्मत्तोऽहं व्याधीनपसारयिष्यामि.

II. [Vide The Holy Bible Exodus Chap. XXIII. Verses 1—9 and 25.]

(1.) Thou shalt not raise a false report: put not thine hand with the wicked to be an unrighteous witness.

(2.) Thou shalt not follow a multitude to do evil; neither shalt thou speak in a cause to decline after many to wrest judgment.

(3.) Neither shalt thou countenance a poor man in his cause.

(4.) If thou meet thine enemy's ox or ass going astray, thou shalt surely bring it back to him again.

(5.) If thou see the ass of him that hateth thee lying under his burden and wouldest forbear to help him, thou shalt surely help with him.

(6.) Thou shalt not wrest the judgment of thy poor in his cause.

(7.) Keep thee far from a false matter; and the innocent and righteous slay thou not, for I will not justify the wicked.

(8.) And thou shalt not take a gift; for the gift blindeth the wise and perverteth the words of the righteous.

(9.) Also thou shalt not oppress a stranger.

(25.) And ye shall serve the Lord your god and he shall bless thy bread and thy water; and I will take sickness away from the midst of thee.

1863.

I. Translate into Sanskrit :—

Star[1] of descending[2] night[3]! fair[4] is thy light[5] in the west![6] thou liftest[7] thy unshorn head[8] from thy cloud;[9] thy

Digitized by Google

steps [10] are stately [11] on thy hill. [12] What dost thou behold in the plain? [13] The stormy winds [14] are laid. [15] The murmur [16] from the torrent [17] comes [18] from afar. [19] Roaring [20] waves [21] climb the distant [22] rock. [23] The flies [24] of evening [25] are on their feeble wings; [26] the hum [27] of their course [28] is on the field. What dost thou behold, fair light? [29] But thou dost smile [30] and depart. [31] The waves come with joy around thee: they bathe thy lovely hair. [32] Farewell, [33] thou silent beam! [34]

(*Macpherson's Ossian.*)

I was busy [35] one morning [36] upon something, [37] when I called to Friday, [38] and bid him go to the seashore [39] and see if he could find a turtle [40] or tortoise, [41] a thing which we generally [42] got once [43] a week, [44] for the sake of the eggs [45] as well as the flesh. [46] Friday had not been long gone [47] when he came running [48] back, and flew over [49] my outer-wall [50] or fence, [51] like [52] one that felt not the ground [53] or the steps [54] he set his feet on, [55] and before I had time to speak to him [56] he cried out to me: "O master! O master! O sorrow! O bad!" [57] "What's the matter, Friday?" said I, "O yonder [58] there," said he, "one, two, three canoes; [59] one, two, three." I concluded [60] there were six, but on inquiry [61] I found it was but three. "Well, Friday," said I, "do not be frightened." [62]

(*Robinson Crusoe.*)

I. (1) 'नक्षत्रमृक्षं भं तारा तारकाप्युडु वा स्त्रियाम्' (2) अवतृ, आपत् (3) 'अथ शर्वरी। निशा निशीथिनी रात्रिस्त्रियामा क्षणदा क्षपा। विभावरीतमस्विन्यौ रजनी यामिनी तमी' ॥ (4) शुभ्र, द्योतमान, दीप्यमान, प्रकाशमान (5) 'प्रकाशो द्योत आतपः' (6) प्रतीची, पश्चिमा. (7) उन्नमय् (8) प्रभापूर्ण,

Digitized by Google

दीप्तितरल (9) 'अभ्रं मेघो वारिवाहः स्तनयित्नुर्बलाहकः। धाराधरो जलधरस्तडित्वान्वारिदोऽम्बुभृत् ॥ घनजीमूतमुदिरजलमुग्धूमयोनयः' । (10) पद, पादन्यास (11) धीर, धीरोद्धत (12) 'महीध्रे शिखरिक्ष्माभृद्दहार्यधरपर्वताः। अद्रिगोत्रगिरिभावाचलशैलशिलोच्चयाः' ॥ (13) समभूभाग, समविस्तीर्णभूभाग, समदेश (14) वात्या, झञ्झावात (15) शम् with प्र (16) कलध्वनि, गुञ्जितम् (17) 'प्रवाहो निर्झरो झरः' (18) आयाति, श्रूयते (19) दूरतः (20) गर्ज् (21) 'भङ्गस्तरङ्ग ऊर्मिर्वा स्त्रियां वीचिः' (22) दूरदेशवर्तिन् (23) शिलोच्चय (24) मशक (25) सायंतन (26) लुलित, क्षीणपक्षका इतस्ततो भ्रमन्ति (27) कूजितम् (28) भ्रमतां तेषाम् (29) भास्वरप्रकाश तारक (30) हस्, स्मि, ईषत् विकस् (31) निर्गम् (32) 'चिकुरः कुन्तलो वालः कचः केशः शिरोरुहः' (33) स्वस्त्यस्तु ते, शिवास्ते पन्थानः (34) अस्तंगत. (35) व्यापृत (36) एकस्मिन्-कस्मिंश्चिद्दिने प्रातः, अहर्मुखे. 'प्रत्यूषोऽहर्मुखं कल्यमुषः प्रत्युषसी अपि' (37) कस्मिन्नपि कर्मणि (38) एतन्नामा नरः (39) समुद्रतट, तीर, वेला (40) जन्तुविशेषः (41) 'कूर्मे कमठकच्छपौ.' (42) प्रायः, बहुशः (43) एकवारं, सकृत् (44) सप्ताह (45) अण्ड (46) 'पिशितं तरलं मांसं पललं क्रव्यमामिषम्' (47) गतस्य तस्य न भूयान्कालोऽतीतः (48) यावत्स धावन्नेव प्रत्यागतः—जगाम. (49) उत्सु (50) बहिःकुड्यम्, 'भित्तिः स्त्री कुड्यमेडूकम्' (51) 'प्राचीरं प्रान्ततो वृतिः' (52) इव (53) भूमिमस्पृशन् (54) सोपान, सोपानपङ्क्ति (55) निहितपद (*Bahu*). (56) मां वचनावकाशमदत्त्वा-त्वैव. (57) कष्टं कष्टम्, हा धिक् (58) अदूरे (59) 'उडुपं तु प्लवः कोलः' (60) बुध्, अवगम् (61) निरूपणम्, अन्वेषणम् (62) मा भैषीः

II. Translate into English:—

अस्ति दक्षिणापथे सुवर्णवती नाम नगरी। तत्र वर्धमानो नाम वणिङ्निवसति। तस्य प्रचुरेऽपि वित्तेऽवरान्बन्धूनतिसमृद्धान्समीक्ष्य पुनरर्थवृद्धिः करणीयेति मतिर्बभूव। इति संचिन्त्य नन्दकसंजीवकनामानौ वृषभौ धुरि नियुज्य शकटं नानाविधद्रव्-

Digitized by Google

व्यपूर्णं कृत्वा वाणिज्येन गतः काश्मीरं प्रति। अथ गच्छतस्तस्य सुदुर्गनाम्नि महारण्ये संजीवको भग्नजानुर्निपतितः। तमालोक्य वर्धमानोऽचिन्तयत्। संजीवकं तत्र परित्यज्य वर्धमानः पुनः स्वयं धर्मपुरं नाम नगरं गत्वा महाकायमन्यवृषभमेकं समानीय धुरि नियोज्य चलितः। ततः संजीवकोऽपि कथं कथमपि स्वरन्ध्रे भरं कृत्वोत्थितः। ततो दिनेषु गच्छत्सु संजीवकः स्वेच्छाहारविहारं कृत्वारण्यं भ्राम्यन्हृष्टपुष्टाङ्गो बलवान्नर्नाद। तस्मिन्वने पिङ्गलकनामा सिंहः स्वभुजोपार्जितराज्यसुखमनुभवन्निवसति। स चैकदा पिपासाकुलितः पानीयं पातुं यमुनाकच्छमागच्छत्। ते च (?) तत्र सिंहेनाननुभूतमकालघनगर्जितमिव संजीवकमर्दितमश्रौषुः। तच्छ्रुत्वा पानीयमपीत्वा सचकितः परिवृत्य स्वस्थानमागत्य किमिदमालोचयंस्तूष्णीं स्थितः। स च तथाविधः करटकदमनकाभ्यामस्य मन्त्रिपुत्राभ्यां शृगालाभ्यां दृष्टः। तं तथाविधं दृष्ट्वा दमनकः करटकमाह। सखे करटक किमित्ययं उदकार्थी स्वामी पानीयमपीत्वा सचकितो मन्दंमन्दमवतिष्ठते। करटको ब्रूते। मित्र दमनकास्मन्मतेनास्य सेवैव न क्रियते, यदि तथा भवति तर्हि किमनेन स्वामिचेष्टानिरूपणेनास्माकम्। यतश्चानेन राज्ञा विनापराधेन चिरदिवसमवधीरिताभ्यामावाभ्यां महद्दुःखमनुभूतम्।

II. (1) In the Southern districts, region (2) A great deal, much, abundant, in large quantity (3) Commodities, merchandise (4) Broken-kneed (5) Big, of great size (6) With difficulty, by hook or crook (7) On three hoofs, three legs (8) Got up supporting himself (9) In course of time (10) Bellowed (11) Marshy bank (12) Was heard, aorist pass. of श्रु (13) silent.

Digitized by Google

1864.

1. Translate the following passage into English :—

अस्ति मगधदेशे चम्पकवती नामारण्यानी[1] । तस्यां चिरान्महता स्नेहेन मृगकाकौ निवसतः । स च मृगः स्वेच्छया भ्राम्यन्हृष्टपुष्टाङ्गः केनचिच्छृगालेनावलोकितः । तं दृष्ट्वा शृगालोऽचिन्तयत् । आः कथमेतन्मांसं सुललितं भक्षयामि । भवतु[3] । विश्वासं तावदुत्पादयामि । इत्यालोच्योपसृत्याब्रवीत्[4] । मित्र कुशलं ते[5] । मृगेणोक्तम् । कस्त्वम् । स ब्रूते । क्षुद्रबुद्धिनामा जम्बुकोऽहम् । अत्रारण्ये बन्धुहीनो मृतवन्निवसामि[6] । इदानीं त्वां मित्रमासाद्य[7] पुनः सबन्धुर्जीवलोकं प्रविष्टोऽस्मि[8] । अधुना तवानुचरेण मया सर्वथा भवितव्यमिति । मृगेणोक्तम् । एवमस्तु । ततः पश्चाद्[9]स्तंगते भगवति सवितरि मरीचिमालिनि[10] तौ मृगस्य वासभूमिं[11] गतौ । तत्र चम्पकवृक्षशाखायां सुबुद्धिनामा काको मृगस्य चिरमित्रं निवसति । तौ दृष्ट्वा काकोऽवदत् । सखे कोऽयं द्वितीयः । मृगो ब्रूते । जम्बुकोऽयमस्मत्सख्यमिच्छन्नागतः । काको ब्रूते । मित्र अकस्मादागतेन सह विश्वासो न युक्तः । तन्न भद्रमाचरितम्[13] ॥

1. (1) नाम + अरण्यानी. The word अरण्यानी is fem. It means a large forest. 'महारण्यमरण्यानी.' (2) Delicate, sweet, tender, savoury, (3) Well (4) Create confidence, (I shall act in such a manner that he will place confidence in me) (5) इति + आलोच्य + उपसृत्य + अब्रवीत् Thus weighing, considering and (then) approaching (him) said (6) A question. Are you all well? How do you do? (7) Live here like one dead, being without a relation or a friend (8) Having got (9) I have entered as it were the world of living persons being now with a friend or relation in you (10) Set (11) An adj. Shining

Digitized by Google

or appearing splendid with its rays (12) Place of residing (13) You have not done well.

2. Translate the following passage into Sanskrit :—

In a country called Vidyodyâna lived a king called Vidavan : from his time till now a thousand years [1] have elapsed [2]. Many learned men who were honoured [3] by that king, who were friendly to learning, [4] constantly [5] frequented [6] his royal assembly. [7] Among these there was a Pandit named Mangala, adorned with various good qualities [8], and an eminent [9] astronomer. [10] He, having examined [11] the circle of the sky [12] by the application [13] of various [14] instruments [15], composed a new work called Siddhántárka. This book, having speedily [16] attained celebrity [17] in the whole of India, was read [18] by all the best astronomers of that time. When thirty years had elapsed [19] after the composition of his book, that renowned learned man Mangala became an inhabitant of another world. [20] In that very [21] year a certain very intelligent child, named Shukra, was born [22] in the house of another Pandit. When Shukra had attained to youth [23] being desirous to understand [24] the science of astronomy [25] he read the Siddhánta of Mangala with his teacher. [26] And having attained proficiency [27] in science, when he was of middle age [28] he wrote a Siddhánta named the Shukra Siddhánta.

(Dr. John Muir.)

2. (1) सहस्रं वत्सराः 'संवत्सरो वत्सरोऽब्दो हायनोऽस्त्री शरत्समाः' (2) अतिक्रान्ताः, व्यतीयुः (3) पूजित, सत्कृत, संमानित (4) प्रियविद्य, विद्याप्रिय, विद्यावत्, विद्याप्रणयिन् (5) अजस्रम् 'सततेऽनारताश्रान्तसंततानिरतानिशम् । नित्यानवरताजस्रम्' । (6) गम्, सद् with आ caus; समा-

Digitized by Google

सदाः भू. (7) राजसभा, परिषद्. 'समज्या परिषद्गोष्ठी सभासंमतिसंसदः । आस्थानी क्लीबमास्थानं स्त्रीनपुंसकयोः सदः'। (8) नैकगुणोपेतः, विविधगुणयुतः (9) विश्रुत, प्रथित, महायशस्. 'प्रतीते प्रथितख्यातवित्तविज्ञातविश्रुताः, (10) 'सांवत्सरो ज्योतिषिको दैवज्ञगणकावपि । स्युर्मौहूर्तिकमौहूर्तज्ञानिकार्तान्तिका अपि' ॥ (11) ईक्ष् wtih निर्, परि &c. रूप् with नि, लोच् with आ (12) नभोमण्डल, वियन्मण्डल (13) उपयोग (14) विविध, (15) यन्त्र (16) 'अथ शीघ्रं त्वरितं लघुक्षिप्रमरं द्रुतम् । सत्वरं चपलं तूर्णमविलम्बितमाशु च' ॥ (17) प्रसिद्धि गम्. Use the loc. Abs. (18) पठ् (19) Loc. Abs. (20) परलोकातिथिः भू, परलोकनिवासी भू. (21) एव (22) जन्, भू with प्रादुर् (23) यौवनपदवीमारुह्, यौवनदशां प्राप् (24) जिज्ञासमान, बुभुत्सु. (25) ज्योतिःशास्त्र (26) गुरुसंनिधि (27) प्रावीण्यमुपगत (28) मध्यमवयस्.

1866.

1. Translate into English the following passages :—

(a) **अस्ति मगधदेशे धर्मारण्यसंनिहितायां वसुधायां शुभदत्तनाम्ना कायस्थेन विहारगृहं कारयितुमारब्धम् । तत्र करपत्रविदार्यमाणकाष्ठस्तम्भस्य कियद्दूरस्फाटितस्य खण्डद्वयस्य मध्ये कीलकैः सूत्रधारेण निहितः । तत्र तद्वनवासी बलवान्वानरयूथः क्रीडनार्थमायातः । तेष्वेको वानरः कालदण्डप्रेरित इव तं कीलकं हस्ताभ्यां धृत्वोपविष्टः । ततस्तस्य मुष्कद्वयं लम्बमानं काष्ठखण्डद्वयाभ्यन्तरे प्रविष्टम् । अनन्तरं सहजचपलतया महता प्रयत्नेन कीलकमाकृष्टवान् । आकृष्टे च कीलके काष्ठाभ्यां चूर्णिताण्डद्वयः पञ्चत्वं गतः । अतोऽहं ब्रवीमि । अव्यापारेषु व्यापारमित्यादि । दमनको ब्रूते । तथापि स्वामिचेष्टानिरूपणं**

Digitized by Google

भृत्येनावश्यं कर्तव्यम्। करटको ब्रूते। सर्वस्मिन्नधिकारे य एव नियुक्तः प्रधानमन्त्री स करोतु। यतोऽनुजीविना पराधिकारचर्चा न कर्तव्या। पश्य।

पराधिकारचर्चां यः कुर्यात्स्वामिहितेच्छया।
स विषीदति चित्कारोत्ताडितो गर्दभो यथा॥

(Hitopadesha.)

(*b*) पतिव्रतासि सावित्रि तथैव च तपोन्विता।
अतस्त्वामभिभाषामि विद्धि मां त्वं शुभं यमम्॥
अयं ते सत्यवान्भर्ता क्षीणायुः पार्थिवात्मजः।
नेष्याम्येनमहं बद्ध्वा विद्ध्येतन्मे चिकीर्षितम्॥

सावित्र्युवाच।

श्रूयते भगवन्दूतास्त्वामागच्छन्ति मानवान्।
नेतुं किल भवान्कस्मादागतोऽसि स्वयं प्रभो॥

(Sávitryupákhyána)

1. (1) A saw (2) A wedge (3) A carpenter (4) As if driven or sent by the stick of Death (5) Pair of testicles (6) Watching, observing (7) Meddling or interfering with the duties of another functionary (8) Is sorry, mourns (9) Braying (10) That which is wished to be done, purpose.

2. Translate into Sanskrit the following passages :—

(a) For knowledge [1] is better [2] than wealth [3] and virtue [4] is better than knowledge; and God is better than other sentient [5] beings. Wealth therefore ought to be sought after with less love; knowledge with greater, and virtue with greater still. [6] But God, Who is the most excel-

Digitized by Google

lent [7] of all objects, should be sought after with the greatest love. The soul, though continually desiring numerous worldly objects, [8] when it completely attains the enjoyment of them does not find satisfaction. [9] Except God there is no other object in the three worlds [10] capable of satisfying the souls of the human race. The affections [11] which seek God (as their object) [12] faith, [13] love, [14] reverence, [15] and others of the same kind, exist in men by nature. [16] And God, from being distinguished [17] by mercy, [18] greatness, [19] purity, [20] &c., is the supreme object of these affections, love, and the rest. [21] There is therefore no doubt that God created in men such affections, love, and the rest, for His *own* service.[22]

(Dr. John Muir.)

(b) Then ascending [23] his chariot, glorious [24] as the resplendent [25] sun he exclaimed [26] in the intoxication of his valour, [27] 'Who is like me [28] in fortitude, [29] courage, [30] heroism, [31] energy [32] and valour?' [33]

2. (1) ज्ञान, विद्या, विद्यावत्त्वम्, विद्वत्त्वम् (2) विशिष्यते (3) 'द्रव्यं वित्तं स्वापतेयं रिक्थमृक्थं धनं वसु । हिरण्यं द्रविणं द्युम्नमर्थैरैविभवा अपि' ॥ (4) धर्म (5) ज्ञानवत् (6) ततोऽपि (7) सर्वोत्कर्षेण वृत् (8) संसारसुख (9) समाधान, संतोष (10) त्रिलोकी (11) मनसः भाव, वृत्ति. (12) अन्वेष्टव्य, मृग्य वस्तु (13) श्रद्धा, भक्ति (14) प्रीति, प्रेमन् (15) मान्यत्वम्, पूज्यधी (16) प्रकृत्या (17) पृथङ्निर्दिष्ट, विशिष्ट (18) दया, कृपा, (19) महत्त्वम्, महिमन् (20) शुचित्वम् (21) इतर, अन्य (22) शुश्रूषा, सेवा (23) आरुह्य, आस्थाय (24) दीप्तिमत् (25) भ्राजमान (26) उच्चैर्घुष् (27) वीर्यमद, दर्प (28) मत्सम (29) स्थैर्य (30) धैर्य (31) शौर्य (32) उत्साह (33) विक्रम.

Digitized by Google

1867.

I. Translate the following passage into English :—

अस्ति भागीरथीतीरे गृध्रकूटनाम्नि पर्वते महान्पर्कटीवृक्षः। तस्य कोटरे दैवदुर्विपाकाद्गलितनयनो[3] जरद्गवनामा गृध्रः प्रतिवसति। अथ कृपया तज्जीवनाय तद्वृक्षवासिनः पक्षिणः स्वाहारात्किंचित्किंचिद्ददति[4] तेनासौ जीवति। अथ कदाचिद्दीर्घकर्णनामा मार्जारः पक्षिशावकान्भक्षितुं तत्रागतः। ततस्तमायान्तं दृष्ट्वा पक्षिशावकैर्भयार्तैः कोलाहलः कृतः। तच्छ्रुत्वा जरद्गवेनोक्तम्। कोऽयमायाति। दीर्घकर्णो गृध्रमवलोक्य सभयमाह। हा हतोऽस्मि[5]। यतः। तावद्भयस्य भेतव्यं यावद्भयमनागतम्।

आगतं च भयं वीक्ष्य नरः कुर्याद्यथोचितम्॥

ततोऽधुना संनिधाने पलायितुमक्षमः। तद्यथा भवितव्यं तद्भवतु। तावद्विश्वासमुत्पाद्यास्य समीपमुपगच्छामि। इत्यालोच्योपसृत्याब्रवीत्। आर्य त्वामभिवन्दे। गृध्रोऽवदत्। कस्त्वम्। सोऽवदत्। मार्जारोऽहम्। गृध्रो ब्रूते। दूरमपसर। न चेद्भन्तव्योऽसि मया। मार्जारोऽवदत्। श्रूयतां तावदस्मद्वचनम्। ततो यद्यहं वध्यस्तदा हन्तव्यः। यतः।

जातिमात्रेण किं कश्चिद्धन्यते पूज्यते क्वचित्।
व्यवहारं परिज्ञाय वध्यः पूज्योऽथवा भवेत्॥

(*Hitopadesha.*)

I. (1) Hollow (2) Misfortune, adverseness of fortune (3) Eyes trickling, whose sight was dim, impaired (4) 3rd per. *plu.* pres par of दा (5) Young ones (6) I am undone.

Digitized by Google

II. Translate into Sanskrit the following passages, paying particular attention to the tenses employed :—

1. (*a*) Contentment [1] is the key of comfort. [2]

(*b*) To the wise [1] a hint [2] is sufficient. [3]

(*c*) By moderate eating [1] we escape much sickness. [2]

(*d*) In the world pleasure and pain [1] are mixed, [2] and in sweet [3] things poison can often be found.

2. (*a*) In the cold season [1] a cobbler's [2] house [3] began to burn. A poor neighbour [4] proceeded thither to warm [5] himself. Seeing the state of matters, a jester [6] said, "How astonishing [7] this is! When one person's house is burning another sits warming himself at the fire."

(*b*) Dogs [1] when together make much noise [2] and their barking [3] is a great annoyance. [4] But those people who disagree [5] among themselves, and make use of abusive language, [6] and excite [7] one another to quarrelling and violence [8] are worse [9] than dogs, as they know that such conduct is sinful.

3. (*a*) If thou criest after [1] knowledge, [2] and liftest up, thy voice for understanding, [3] if thou seekest her as silver and searchest for her as for hid treasure, [4] then shalt thou understand the fear of the Lord, and find the knowledge of God.

(*b*) Enter not into the path of the wicked, [1] and go not [2] into the way of evil men. [3]

(*c*) The wise [1] shall inherit [2] glory; [3] but shame [4] is the promotion [5] of fools. [6]

(*d*) Can a man [1] take [2] fire in his bosom, and his clothes [3] not be burned?

Digitized by Google

(*e*) Let us hear the conclusion of the whole matter : [1] fear God and keep His commandments, for this is the whole duty of man.

II. (*a*) (1) संतोष, धृति (2) सुखासादन, सुखप्रापक, सुखहेतु, सुखमूल.

(*b*) (1) चतुर (2) सूचन (3) अलम्, पर्याप्तम्.

(*c*) (1) मिताहारेण (2) व्याधिमुक्ता भू.

(*d*) (1) सुखदुःखे (2) संनिपातित (3) स्वादु.

2. (*a*) (1) शीत or शिशिर ऋतु (2) जीर्णोपानत्सेवकः (3) 'गृहं गेहोदवसितं वेश्म सद्म निकेतनम् । निशान्तपस्त्यसदनं भवनागारमन्दिरम् ॥ गृहाः पुंसि च भूम्न्येव निकाय्यनिलयालयाः' ॥ (4) दुर्गत, प्रातिवेश्य (5) तप् caus., वह्नि सेवय् (6) वैहासिक (7) चित्र.

(*b*) (1) 'कौलेयकः सारमेयः कुक्कुरो मृगदंशकः । शुनको भषकः श्वा स्यात्' (2) उच्चैरवं-कोलाहलं कृ, भष्, बुक्. (3) भषणम् (4) त्रासं-उद्वेगं जनय् (5) कलहं कृ (6) अधिक्षिप्, वाक्पारुष्यं कृ, शप्, अभिशप्. (7) प्रवर्तय् (8) दण्डपारुष्य, साहस (9) हीन, नीचतर.

3. (*a*) (1) अत्यादरेणान्विष् (2) ज्ञान, विद्या (3) वेदयाध्यापय वा मामिति प्रार्थयसे (4) भूमिनिखातनिधि.

(*b*) (1) खलपदं मानुविधेहि (2) मा संचर (3) कापथ, दुष्टसंचारपथिन्. 'अयनं वर्त्म मार्गोध्वपन्थानः पदवी सृतिः । सरणिः पद्धतिः पद्या वर्तन्येकपदीति च' ॥

(*c*) (1) 'विद्वान्विपश्चिद्दोषज्ञः सन्सुधीः कोविदो बुधः । धीरो मनीषी ज्ञः प्राज्ञः संख्यावान्पण्डितः कविः ॥ धीमान्सूरिः कृती कृष्टिर्लब्धवर्णो विचक्षणः । दूरदर्शी दीर्घदर्शी' (2) लभ्, आप् (3) 'यशः कीर्तिः समज्ञा च' (4) अपत्रपा (5) वर्धन (6) 'अज्ञे मूढयथाजातमूर्खवैधेयबालिशाः'.

(*d*) (1) 'मनुष्या मानुषा मर्त्या मनुजा मानवा नराः । स्युः पुमांसः पञ्चजनाः

Digitized by Google

पुरुषाः पूरुषा नरः' ॥ (2) धारयेत् (3) 'वस्त्रमाच्छादनं वासश्चैलं वसनमंशुकम्' अदग्धवाससम् expresses the idea of the whole.

(e) (1) सर्वस्य पिण्डितार्थ, सिद्धान्त.

1868.

1. Translate into Sanskrit:—

"In a certain village there lived a Bráhman, called Yajnadatta. His wife, distressed [1] by poverty [2] said to him every day: "O thou spiritless [3] hard-hearted man! Dost thou not see that thy children are expiring from hunger? [4] How canst thou remain inactive; [5] Leave this place, and seek elsewhere, with all thy strength, the means of protecting our little ones from starvation." The Bráhman, disgusted with her continual [6] scolding, [7] made himself ready [8] and started on a long journey [9] to a distant country. After having travelled [10] for some [11] days, [12] he came into a great forest. [13] Wandering there, he became exceedingly thirsty, [14] and began to look for water with which he might quench [15] his thirst. Thus engaged, [16] he saw a great pit, [17] which had been covered with leaves, and in it a tiger, [18] a monkey, [19] a snake, [20] and a man. When the captives [21] saw him approaching, the tiger raised his voice and said: "O holy Bráhman! consider that it is exceedingly meritorious to save creatures [22] that are in danger. Therefore take me out of this pit, in order that I may return to my friends, [23] my family, and my wife." [24] The Brahman answered, "All creatures tremble even if thy name only is mentioned. Must not I, therefore, be afraid of thee, lest thou shouldst injure [25] me?"

Digitized by Google

1. (1) आंदत, आकुल (2) दुर्गति, दारिद्र्य (3) निर्वीर्य, निःसत्व (4) क्षुद्बाधा, क्षुत्पीडा (5) अव्यवसायिन्, उद्यमरहित (6) अनवरत (7) धिक्क्रिया, तिरस्कार, उपालम्भ, निन्दा (8) सज्ज, उद्यत (9) दीर्घप्रवास, चिरप्रवासमङ्गीकृत्य प्रस्था (10) अट्, पर्यट्, भ्रम् (11) कति, कतिचित् (12) Use the accusative (13) 'अटव्यरण्यं विपिनं गहनं काननं वनम्' 'महारण्यमरण्यानी' (14) उदन्या–पिपासार्दितः (15) शमय्, छिद् (16) व्यापृत (17) 'गर्तावटौ भुवि श्वभ्रे' (18) 'शार्दूलद्वीपिनौ व्याघ्रे' (19) 'कपिप्लवङ्गप्लवगशाखामृगवलीमुखाः। मर्कटो वानरः कीशो वनौकाः' (20) 'सर्पः पृदाकुर्भुजगो भुजङ्गोऽहिर्भुजङ्गमः। आशीविषो विषधरश्चक्री व्यालः सरीसृपः॥ कुण्डली मूदपाचक्षुःश्रवाः काकोदरः फणी। दर्वीकरो दीर्घपृष्ठो दन्दशूको बिलेशयः॥ उरगः पन्नगो भोगी जिह्मगः पवनाशनः। लेलिहानो द्विरसनो गोकर्णः कञ्चुकी तथा॥ कुम्भीनसः फणधरो हरिर्भोगधरस्तथा'॥ (21) बन्दीकृत, बन्धनस्थित (22) 'प्राणी तु चेतनो जन्मी जन्तुजन्युशरीरिणः' (23) 'वयस्यः स्निग्धः सवया अथ मित्रं सखा सुहृत्' (24) 'पत्नी पाणिगृहीती च द्वितीया सहधर्मिणी। भार्या जायाथ पुंभूम्नि दाराः स्यात्' (25) अपकृ, पीड्, नाशय्, उपद्रु.

2. Translate the following passage into English :—

नीचः श्लाघ्यपदं प्राप्य स्वामिनं हन्तुमिच्छति।
मूषिको व्याघ्रतां प्राप्य मुनिं हन्तुं गतो यथा॥

चित्रवर्णः पृच्छति। कथमेतत्। मन्त्री कथयति। अस्ति गौतमस्य महर्षेस्तपोवने महातपा नाम मुनिः। तत्र तेन मुनिना काकेन नीयमानो मूषिकशावको दृष्टः। ततः स्वभावदयात्मना तस्मान्मोचयित्वा नीवारकणैः संवर्धितः। ततो बिडालस्तं मूषिकं खादितुमनुधावति। तमवलोक्य मूषिकस्तस्य मुनेः क्रोडे प्रविवेश। ततो मुनिनोक्तम्। मूषिक त्वं मार्जारो भव। ततः स बिडालः कुक्कुरं दृष्ट्वा पलायते। ततो मुनिनोक्तम्। कुक्कुराद्बिभेषि।

Digitized by Google

त्वमेव कुक्कुरो भव । स च कुक्कुरो व्याघ्राद्बिभेति । ततस्तेन मुनिना कुक्कुरो व्याघ्रः कृतः । अथ तं व्याघ्रं मुनिर्मूषिकोऽयमिति पश्यति । अथ तं मुनिं दृष्ट्वा व्याघ्रं च सर्वे वदन्ति । अनेन मुनिना मूषिको व्याघ्रतां नीतः । एतच्छ्रुत्वा स व्याघ्रोऽचिन्तयत् । यावदनेन मुनिना स्थातव्यं तावदिदं मे स्वरूपाख्यानमकीर्तिकरं न पलायिष्यते । मूषिक इत्यालोच्य तं मुनिं हन्तुं गतः । ततो मुनिना तज्ज्ञात्वा पुनर्मूषिको भवेत्युक्त्वा मूषिक एव कृतः । अतोऽहं ब्रवीमि नीचः श्लाघ्यपदमित्यादि । अपरं च सुकरमिदमिति न मन्तव्यम् । शृणु ।

भक्षयित्वा बहून्मत्स्यानुत्तमाधममध्यमान् ।
अतिलोभाद्बकः पश्चान्मृतः कर्कटकग्रहात् ॥

2. (1) Young of a mouse (2) Lap (3) Dog (4) Bringing disgrace.

1869.

1. Translate into Sanskrit :—

(*a*) Do not destroy (*rt.* भञ्ज्) all his hopes of prosperity.

(*b*) The minister [1] has governed (*Aor. of* शास्) the country justly : [2] he is loved by all the people. [3]

(*c*) We have protected (*Aor. of* पा) you from evil or injury, and you now act the traitor [1] towards us ; [2] what could be more mournful ? [3]

(*d*) Have you made (*Aor. of* कृ) the ornaments that I told you to make ?

(*e*) Indra causes Mâtali [1] to bring (*causal*) Arjuna to heaven in his own car.

Digitized by Google

(*f*) It is fate that makes sometimes brothers and friends [1] fight (*causal*) with each other.

1. (*b*) (1) 'मन्त्री धीसचिवोऽमात्यः' (2) धर्मेण, न्यायेन, नीत्या or all these words with तस् affixed (3) सर्वेषां प्रियः, प्रीतिभाजनम्; सर्वे मन्त्रिण्यनुरागवन्तः-अनुरक्ताः-अनुरज्यन्ते.

(*c*) (1) द्रुह् (2) Use the dative (3) शोच्य, खेदजनक, शोकावह.

(*e*) (1) Use the instrumental.

(*f*) (1) Put these words in the accusative.

2. Translate into Sanskrit :—

When Râma and his brother and his wife had travelled a great distance into the forest and crossed [1] many rivers, [2] they at length saw a hermitage which was purified with the clothing [3] and garlands of devotees. [4] There they beheld Sutîkshna covered with mud [5] and his head covered with matted hair; [6] and he was without flesh [7] in consequence of his austerities, and his body was reduced to bones and skin; [8] and he was absorbed in deep meditation. [9] And Râma paid his respects, and the sage Sutîkshna embraced him, and addressed him as follows: 'O Râma, has your journey been pleasant? [10]

2. (1) तृ (2) 'अथ नदी सरित्। तरङ्गिणी शैवलिनी तटिनी ह्रादिनी धुनी। स्रोतस्विनी द्वीपवती स्रवन्ती निम्नगापगा॥ कूलंकषा निर्झरिणी रोधोवक्रा सरस्वती'। (3) 'वल्कं वल्कलमस्त्रियाम्' (4) ऋषीणाम्. The whole may be rendered by तापसचीरमालापरिष्कृतम् (5) पङ्कधारिन् (6) जटा (7) अमांस (8) अस्थिचर्मावशेष (9) ध्यानपर, निमग्न (10) सुख, शिव, निर्विघ्न (Vide Válmiki Rámâyaṇa Araṇyakâṇḍa Ch. VII.)

3. Translate into English :—

कस्मिंश्चिदधिष्ठाने कौलिकरथकारौ प्रतिवसतः स्म। तत्र

Digitized by Google

तौ जन्मप्रभृति सहचारिणावास्ताम्। परस्परमतीव स्नेहपरौ सकलस्थानविहारिणौ सदैव कालं नयतः। अथ कदाचित्तत्राधिष्ठाने कस्मिंश्चिद्देवायतने यात्रामहोत्सवः संवृत्तः। तत्र च नटनर्तकचारणसंकुले नानादेशागतजनावृते तौ सहचरौ भ्राम्यन्तौ कांचिद्राजकन्यां करेणुकारूढां सर्वलक्षणसनाथां कञ्चुकिवर्षधरपरिवारितां देवतादर्शनाय समायातां दृष्टवन्तौ। अथासौ कौलिकस्तां दृष्ट्वा विषार्दित इव दुष्टग्रहगृहीत इव कामशरैर्हन्यमानः सहसा भूतले निपपात। अथ तं तदवस्थमवलोक्य रथकारस्तद्दुःखदुखित आप्तपुरुषैस्तं समुत्क्षिप्य स्वगृहमानाययत्। तत्र च विविधैः शीतोपचारैश्चिकित्सकोपदिष्टैर्मन्त्रवादिभिरुपचार्यमाणश्चिरात्कथंचित्सचेतनो बभूव।

3. (1) a weaver and a carpenter (2) Great rejoicing in connection with a fair (3) In the crowd of dancers, tumblers, players &c. (4) Mounted on an elephant (female) (5) Possessed of all qualities (6) Surrounded, attended, or waited upon by chamberlains and eunuchs (7) Under the influence of poison (8) As if possessed or seized by a wicked *grahu* (9) Caused him to be brought (10) Recovered senses.

4. Translate into English:—

अग्निस्तेजो महल्लोके गूढस्तिष्ठति दारुषु।
न चोपयुङ्क्ते तद्दारु यावन्नोद्दीप्यते परैः॥
स एव खलु दारुभ्यो यदा निर्मथ्य दीप्यते।
तद्दारु च वनं चान्यन्निर्दहत्याशु तेजसा॥
एवमेव कुले जाताः पावकोपमतेजसः।
क्षमावन्तो निराकारास्तिष्ठन्ति काष्ठेऽग्निरिव शेरते॥

Digitized by Google

4. (1) Does not use, consume, burn. (2) Kindled. (3) By rubbing. (4) Without an outward expression of the inward feeling.

1870.

1. Translate into Sanskrit :—

(*a*) While his two brothers sleep (*rt.* स्वप्), Hari is awake (*rt.* जागृ) and studies (*rt.* इ *with* आधि) his books.

(*b*) Whom shall I appoint (*rt.* युज् *with* नि) to the office of counsellor ?

(*c*) Observing Jamadagni alone, they discharged (*perf. of* सृज्) arrows and killed (*perf. of* हन्) him.

(*d*) At that time ninety-nine men were examined of whom fifty-four passed.

(*e*) He first makes men confide (*causal*) in him and then destroys (*caus. of* नश्) them.

(*f*) The monkeys have broken (*aor. of* भञ्ज्) the roof of the house.

1. The sentences are from the Sanskrit 2nd book and may be easily translated.

2. Translate into Sanskrit :—

So Râma departed out of Chitrakûṭa together with Sîtâ and Lakshmaṇa; and they journeyed towards the south until they came to the hermitage of the sage Atri. And Atri received [1] them with great joy; and he called to his aged wife, the virtuous [2] and devout [3] Anasûyâ, and said to her: 'Receive [4] Sîtâ, and conciliate [5] her by giving her everything that she desires.' Atri then said to Râma: 'O Sinless one, [6] this my wife is a Brâhmaṇî renowned for her vows, [7] devoted to severe mortifications, [8] and ever performing pious deeds.[9]

Digitized by Google

Regard the gentle [10] and aged Anasûyâ as your own mother, and let Sîtâ come into her presence.' [11]

2. (1) आतिथ्यमादिश् (2) पुण्यशीला, सती, साध्वी, महाभागा, साधुवृत्ता (3) तापसी (4) प्रतिगृह्णीष्व (5) सान्त्व् (6) अनघ (7) नियम, व्रत (8) उग्रेण तपसा युक्ता, उग्रतपोनिरता (9) धर्मचारिणी (10) अक्रोधना (11) अभिगच्छतु (Vide Vâlmîki Rámáyaṇa Ayodhyâkânḍa Ch. CXVII.)

3. Translate into English :—

अस्ति कस्मिंश्चिद्वनोद्देशे बहुबकसनाथो वटपादपः । तस्य कोटरे कृष्णसर्पः प्रतिवसति स्म । स च बकबालकानजातपक्षानपि सदैव भक्षयन्कालं नयति । अथैको बको भक्षितशिशुवैराग्यात्सरस्तीरमासाद्य बाष्पपूरप्लुतलोचनोऽधोमुखस्तिष्ठति । तं च तादृक्चेष्टितमवलोक्य कुलीरकः प्रोवाच । मामक किमेवं रुद्यते भवताद्य । स आह । भद्र किं करोमि । मम मन्दभाग्यस्य बालकाः कोटरनिवासिना सर्पेण भक्षिताः । दुःखितोऽहं तद्दुःखेन । तत्कथय मे यद्यस्ति कश्चिदुपायस्तद्विनाशाय । तदाकर्ण्य कुलीरकश्चिन्तयामास । अयं तावदस्मत्सहजवैरी । तथोपदेशं प्रयच्छामि सत्यानृतं यथान्येऽपि बकाः सर्वे संक्षयमायान्ति । उक्तं च ।

नवनीतसमां वाणीं कृत्वा चित्तं सुनिर्दयम् ।
तथा प्रबोध्यते शत्रुः सान्वयो म्रियते यथा ॥

आह च । मामक यद्येवं तन्मत्स्यमांसशकलानि नकुलस्थं बिलद्वारात्सर्पकोटरं यावत्प्रक्षिप यथा नकुलस्तन्मार्गेण गत्वा तं दुष्टसर्पं विनाशयति । अथ तथानुष्ठिते मत्स्यमांसानुसारिणा नकु-

Digitized by Google

लेन तं कृष्णसर्पं निहत्य तेऽपि तद्वृक्षाश्रयाः सर्वे बकाश्च शनैःशनैर्भक्षिताः ॥

3. (1) Even unfledged (2) True and false (partly true &c.) (3) The word सु is used in the sense of अत्यन्त (4) Is (to be) advised (5) With (all) family (6) Mungoose.

4. Translate into English :—

यथा बीजं विना क्षेत्रमुप्तं भवति निष्फलम् ।
तथा पुरुषकारेण विना दैवं न सिध्यति ॥
क्षेत्रं पुरुषकारस्तु दैवं बीजमुदाहृतम् ।
क्षेत्रबीजसमायोगात्ततः सस्यं समृध्यते ॥
कर्मणः फलनिर्वृत्तिं स्वयमश्नाति कारकः ।
प्रत्यक्षं दृश्यते लोके कृतस्यापकृतस्य च ॥
शुभेन कर्मणा सौख्यं दुःखं पापेन कर्मणा ।
कृतं फलति सर्वत्र नाकृतं भुज्यते क्वचित् ॥

4. (1) Sown (2) Effort, action on the part of man (3) Fruit corn (4) Arriving at the fruit (5) Doer.

1871.

1. Translate into Sanskrit :—

(*a*) Fair damsel, do not fear your father, who, though he comes to know all about the affair, will not be sorry.

(*b*) You appear to be slow to recognise me.

(*c*) Alas! what should I do? where shall I go? how shall I appear before my lord without the child?

(*d*) They threw themselves into an ocean of sorrow.

(*e*) I was received with hospitality.

Digitized by Google

N.B.—Use verbs, and not perfect passive participles, in translating into Sanskrit throughout this paper.

1. (*a*) भीरु-सुभु! अलं गुरुजनभयेन। दृष्ट्वा ते विदितधर्मा तत्रभवान्नात्र दोषं ग्रहीष्यति।

(*b*) प्रत्यभिज्ञानमन्थरो दृश्यसे।

(*c*) हा धिक्। किं करोमि। क्व गच्छामि। कथं भर्तुरमे बालं विना तिष्ठामि।

(*d*) ते दुःखसागर आत्मानं चिक्षिपुः।

(*e*) अहमातिथेयेन सत्कारेणोपाचर्यें।

2. Translate into Sanskrit:—

My heart! be calm, be calm. What is the use of this desire that is not to be fulfilled? Besides, he, at whose sight thou art so much perturbed, does not exist. Alas! Oh shame! how foolish thou art that thou still wishest to see that man alone! Oh heart! dost not thou feel ashamed to have given up this man with whom thou hast been brought up since thy birth, and to follow him whom thou sawest only for a moment? Or why should I blame thee! Thou art afraid of the arrows of the bodiless Cupid, and art thereby engaged in this folly. So let it be. Let me then censure the bodiless one. Flower-weaponed Lord, having conquered all the Gods and the Asuras, art thou not ashamed to strike a poor woman? But what is this here? Alas! I am unfortunate on all sides, and this prodigy portends that nothing but death is at hand.

2. हृदय प्रसीद प्रसीद। किमनेन दुर्लभजनप्रार्थनानुबन्धेन। अन्यच्च येनैव दृष्टेनेदृशस्ते संतापो वर्धते (सविस्मयम्) [स नास्त्येव] । [हा धिक्] । पुनरपि तमेव प्रेक्षितुमभिलषसीत्यहो ते मूढता। हृदय जन्मतः प्रभृति सहसंवर्धितमेनं जनं

Digitized by Google

परित्यज्य क्षणमात्रदर्शनपरिचितं जनमनुगच्छन्न लज्जसे । अथवा कस्ते दोषः । अनङ्गशरपतनभीतेन त्वयैवं व्यवसितम् । भवतु तावत् । अनङ्गं तावदुपालप्स्ये । भगवन् कुसुमायुध निर्जितसकलसुरासुरो भूत्वा स्त्रीजनं प्रहरन्कथं न लज्जसे । (विचिन्त्य) (किमेतत्) सर्वथा मम मन्दभागिन्या अनेन दुर्निमित्तेनावश्यं मरणमुपस्थितम् । [Vide Ratnâvali Act II.]

3. Translate into English :—

(a) देव कस्मिंश्चिद्वनोद्देशे चण्डकर्मा नाम राक्षसः प्रतिवसति स्म । एकदा तेन भ्रमताटव्यां कश्चिद्ब्राह्मणः समासादितः । ततस्तस्य स्कन्धमारुह्य प्रोवाच । भो अग्रेसरो गम्यताम् । ब्राह्मणोऽपि भयत्रस्तमनास्तमादाय प्रस्थितः । अथ तस्य कमलोदरकोमलौ पादौ दृष्ट्वा ब्राह्मणो राक्षसमपृच्छत् । भोः किमेवंविधौ ते पादावतिकोमलौ । राक्षस आह । भो व्रतमस्ति । नाहमार्द्रपादो भूमिं स्पृशामि । ततस्तच्छ्रुत्वात्मनो मोक्षोपायं चिन्तयंस्तत्सरः प्राप्तः । ततो राक्षसेनाभिहितम् । भो यावदहं स्नानं कृत्वा देवतार्चनविधिं विधायागच्छामि तावत्त्वयातः स्थानान्नान्यत्र गन्तव्यम् । तथानुष्ठिते द्विजश्चिन्तयामास । नूनं देवतार्चनविधेरूर्ध्वं[1] मामेष भक्षयिष्यति । तद्ददूततरं गच्छामि येनैष आर्द्रपादो न मम पृष्ठमेष्यति[2] । तथानुष्ठिते राक्षसो व्रतभङ्गभयात्तस्य पृष्ठं न गतः । अतोऽहं ब्रवीमि ।

प्रच्छन्नेन सदा भाव्यं पुरुषेण विजानता[3] ।
राक्षसेन्द्रगृहीतोऽपि प्रज्ञान्मुक्तो द्विजः पुरा ॥

(b) प्रजानां धर्मषड्भागो राज्ञो भवति रक्षितुः ।
अधर्मादपि षड्भागो जायते यो न रक्षति ॥

Digitized by Google

प्रजापीडनसंतापात्समुद्भूतो हुताशनः ।
राज्ञः श्रियं कुलं प्राणान्नादग्ध्वा विनिवर्तते ॥
राजा बन्धुरबन्धूनां राजा चक्षुरचक्षुषाम् ।
राजा पिता च माता च सर्वेषां न्यायवर्तिनाम् ॥
फलार्थी पार्थिवो लोकान्पालयेद्यत्नमास्थितः ।
दानमानादितोयेन मालाकारोऽङ्कुरानिव ॥
यथा बीजाङ्कुरः सूक्ष्मः प्रयत्नेनाभिरक्षितः ।
फलप्रदो भवेत्काले तद्वल्लोकः सुरक्षितः ॥

(c) विरम विरम वह्ने मुञ्च धूमानुबन्धं
प्रकटयसि किमुच्चैरर्चिषां चक्रवालम् ।
विरहहुतभुजाहं यो न दग्धः प्रियायाः
प्रलयदहनभासा तस्य किं त्वं करोषि ॥

3. (a) (1) After (2) Follow, go after me (3) A knowing man, an intelligent man should be an asker, i. e. an intelligent man should always be inquiring, should make enquiries.

(b) (1) As a gardener preserves, takes care of young sprouts, germs.

(c) (1) Continual (volumes) of smoke (2) Circle of flames (3) Having as much heat as the fire at the time of the destruction of the universe has.

1872.

1. Translate into English :—

अस्ति कस्मिंश्चिदधिष्ठाने तपोवने शालङ्कायनो नाम तपोधनो जाह्नव्यां स्नानार्थं गतः । तस्य च सूर्योपस्थानं कुर्वत-

Digitized by Google

स्तत्र प्रदेशे मूषिका काचित्खरतरनखाग्रपुटेन श्येनेने[3] गृहीता। तां दृष्ट्वा स मुनिः करुणार्द्रहृदयो मुञ्चमुञ्चेति कुर्वाणस्तस्य पाषाणखण्डं प्राक्षिपत्। सोऽपि पाषाणखण्डप्रहारव्याकुलेन्द्रियो भ्रष्टमूषिके[4]को भूमौ निपपात। मूषिकापि भयत्रस्ता कर्तव्यमजानती रक्षरक्षेति जल्पन्ती मुनिचरणान्तिकमुपाविशत्। श्येनेनापि चेतनां लब्ध्वा मुनिरुक्तः। यद्भो मुने न युक्तमनुष्ठितं भवता यदहं पाषाणेन ताडितः। किं त्वमधर्मान्न बिभेषि। तत्समर्पय ममैतां मूषिकाम्। नो चेत्प्रभूतं पातकमवाप्स्यसि। इति ब्रुवाणं श्येनं प्रोवाच सः। भो विहङ्गाधम रक्षणीयाः प्राणिनां प्राणा, दण्डनीया दुष्टाः, संमाननीयाः साधवः, पूजनीया गुरवः, स्तुत्या देवाः। तत्किमसंबद्धं प्रजल्पसि। श्येन आह। मुने न त्वं सूक्ष्मधर्मं वेत्सि। इह हि सर्वेषां प्राणिनां विधिना सृष्टिं कुर्वताहारोऽपि विनिर्मितः। ततो यथा भवतामन्नं तथास्माकं मूषिकादयो विहिताः। तत्स्वाहारकाङ्क्षिणं मां किं दूषयसि।

1. (1) Serving, waiting upon, worshipping the sun. (2) A hawk (3) A Bahuvrihi compound : one who has let the mouse go, escape. (4) Delicate points of &c. (5) Destined, appointed.

2. Translate into English :—

(*a*) अप्रियस्यापि वचसः परिणामेऽविरोधिनः[5]।
वक्ता श्रोता च यत्रास्ति रमन्ते तत्र संपदः॥

(*b*) गुणेन स्पृहणीयः स्यान्न रूपेण युतो नरः।
सौगन्ध्यहीनं नादेयं पुष्पं कान्तमपि क्वचित्॥

Digitized by Google

(*c*) तृष्णां छिन्द्धि, भज क्षमां, जहि मदं, पापे रतिं मा कृथाः,
सत्यं ब्रूह्यनुयाहि साधुपदवीं, सेवस्व विद्वज्जनान् ।
मान्यान्मानय, विद्विषोऽप्यनुनय, प्रच्छादय स्वान्गुणान्
कीर्तिं पालय, दुःखिते कुरु दयामेतत्सतां चेष्टितम् ॥

2. (1) Without inconsistency, ill or bad consequence in the end. (2) Imper. 2nd pers. sing par. of हन्.

3. Translate into Sanskrit :—

(*a*) While at midnight [1] all men sleep, Hari is awake and studies his books.

(*b*) They asked (*perf.* of प्रच्छ्) [2] him the purpose of his visit.

(*c*) At that time ninety-nine men were examined of whom fifty-four passed.

(*d*) He has not been able (*aor.* of शक्) to convince me that my belief in the existence of ghosts is unfounded.

(*e*) The enemies have burned (*aor.* of दह्) twenty villages, and are now marching against the capital.

(*f*) Vasishtha caused Das'aratha to perform a sacrifice.

3. (1) 'अर्धरात्रनिशीथौ द्वौ' (2) Does not take *samprasâraṇa* in the perfect.

4. Translate into Sanskrit :—

A dervise [1] was journeying alone in a desert, when two merchants [2] suddenly met him. [3] 'You have lost a camel,' [4] said he to the merchants. 'Indeed we have,' they replied 'Was he not blind in his right eye, [5] and lame in his left leg'? [6] said the dervise. 'He was,' replied the merchants. 'Had he not lost a front [7] tooth'? [8] said the dervise. 'He had,' rejoined the merchants. 'And was he not loaded with honey on one side, [9] and grain on the other'? 'Most cer-

Digitized by Google

tainly he was,' they replied; 'and as you have seen him so lately, [10] and marked him [11] so particularly, [12] you can in all probability [13] conduct us unto him.'

4. (1) तुरुष्कदेशीयो यतिः, भिक्षुः (2) 'वैदेहकः सार्थवाहो नैगमो वाणिजो वणिक् । पण्याजीवो ह्यापणिकः' श्रेष्ठिन्, व्यवहारिन् (3) स संगतो बभूव ताभ्याम् (4) 'उष्ट्रे क्रमेलकमयमहाङ्गाः' (5) (6) Use the instrumental. 'लोचनं नयनं नेत्रमीक्षणं चक्षुरक्षिणी । दृग्दृष्टी'. 'पादः पदङ्घ्रिश्चरणोऽस्त्रियाम्' (7) अग्र, पुरोवर्तिन् (8) 'रदना दशना दन्ता रदाः' (9) एकपार्श्वे मधुभारं वह् (10) प्रत्यग्रम् (11) निरूप्, निर्ध्ये (12) विशेषेण, विशेषतः (13) प्रायस्, प्रायशः.

1873.

1. Translate into English :—

(*a*) अस्ति धरातले महोदयं नाम नगरम् । तत्र राजा देवशक्तिर्नाम । तस्य पुत्रो गुणशक्तिर्नाम । स महतोदरस्थेन रोगेण प्रतिदिनं क्षयमुपनीयते । अथानेकप्रकारैः सद्वैद्यैः सच्छास्त्रोपदिष्टौषधयुक्त्यापि चिकित्स्यमानो न स्वास्थ्यमाप्नोति । तदातिनिर्वेदात्स राजपुत्रो देशान्तरं प्रयातः । काश्मीरनगरे देवसेनो नाम राजा प्रतिवसति । तस्य द्वे पुत्र्यौ यौवनसंपन्ने तिष्ठतः । ते च प्रतिदिनमादित्योदये पितुः सकाशमागत्य नमस्कारं चक्रतुः । तत्र चैकाब्रवीत् । विजयी महाराजो यस्य प्रसादात्सर्वं सुखं लभ्यते । द्वितीयाब्रवीत् । महाराज विहितं भुज्यते । अथ तस्यास्तद्वचनं श्रुत्वा राजा सामर्षमाह । भो मन्त्रिण एषा दुष्टकुमारिका कस्यचिद्वैदेशिकस्य रोगिणो दरिद्रहतकस्य सकाशादुद्वाह्यतां येन विहितं भुङ्क्ते । अथ मन्त्रिणो

Digitized by Google

राज्ञस्तद्वचनमाकर्ण्य तस्य राजपुत्रस्य रोगिणो भिक्षावृत्तेस्तां कन्यां विवाह्यार्पयामासुः । सा च तमादाय महाभक्त्या देववत्पतिचरन्त्यन्यविषयं गता । अथ कस्मिंश्चिन्नगरप्रवेशे तडागसमीपे वृक्षाधस्तात्तं मुक्त्वा घृतलवणतैलतण्डुलेन्धनसाधनार्थं नगरमध्ये गता । तद्भोजनोपकरणं गृहीत्वा यावदागच्छति तावत्स राजपुत्रः प्रसुप्तः । तस्य मुखान्निर्गत्य सर्पः फणां निष्क्रार्म्य वायुमश्नाति । अथ तत्प्रत्यासन्नवल्मीकेऽन्यः सर्पस्तथैवास्ते ।

(b) ज्वलति चलितेन्धनोऽग्निर्विप्रकृतः पन्नगः फणां कुरुते ।
प्रायः स्वं महिमानं क्षोभात्प्रतिपद्यते जन्तुः ॥

(c) अनुसरति करिकपोलं भ्रमरः श्रवणेन ताड्यमानोऽपि ।
गणयति न तिरस्कारं दानान्धविलोचनो नीचः ॥

(d) अस्यां सखे बधिरलोकनिवासभूम्यां
किं कूजितेन किल कोकिल कोमलेन ।
एते हि दैवहतकास्तदभिन्नवर्णं
त्वां काकमेव कलयन्ति कलानभिज्ञाः ॥

(e) मुखं तस्याः स्मितस्मेरं किंचिदञ्चलसंवृतम् ।
मदालोकनलोलाक्षं स्मृत्वा मन्ये सुधां मुधा ॥

1. (a) (1) Treated (2) That which is allotted as one's portion (by fate), is got or enjoyed by him (3) Said angrily (4) A foreigner (5) Wretched, poor (6) Let some.....one marry her or let her be married to such a one. (7) Who maintained himself by begging (8) Extending and stretching out its hood (9) An ant-hill.

(b) (1) Trimmed, the fuel in which is moved (2) Hurt (3) When provoked, from provocation.

(c) (1) By the ear.

Digitized by Google

(*d*) (1) Place of residence of deaf men (2) Warbling, sweet notes (3) Having a colour not different from that of him (the crow). This is an *Anyokti*.

(*e*) (1) Pleasing on account of a smile (2) A little or somewhat covered by the skirt of a garment. (3) Whose eyes are eager to see me (4) In vain, useless.

2. Translate into Sanskrit :—

(*a*) On one occasion the sage was going from their cottage in a great hurry. The nymph asked him where he was going. [1] "The day," he replied, "is drawing fast to a close, [2] I must perform the Sandhyâ-worship or a duty will be neglected. [3] The nymph smiled mirthfully [4] as she rejoined, "Why do you talk, grave Sir, [5] of this day drawing to a close; your day is a day of many years, [6] a day that must be a marvel to all; explain what this means." The Muni said, "Fair damsel, [7] you came to the river-side at dawn; I beheld you then, and you then entered my hermitage. It is now the revolution of evening, [8] and the day is gone. What is the meaning of this laughter? Tell me the truth." Pramlochâ answered, "You say rightly, Venerable Brâhman, that I came hither at morning dawn, but several hundred years [9] have passed [10] since the time of my arrival. This is the truth.

(*b*) I do not like your giving Dakshiṇâ [1] to men who are not Brâhmans.

God is not inaccessible [2] to the human intellect.

What avails your crying aloud. [3]

My heart was grieved [4] to see [5] so good a man in such adversity.

Better to roam in forests with wild beasts than live in places in the company of fools. [6]

Digitized by Google

2. (*a*) (1) त्वं कुत्र गच्छसि, भगवन् कुत्र गच्छति भवान् इति. The student must remember that there is no indirect construction in Sanskrit. The words should be translated as in the direct form and should be used with इति (2) दिनान्तः-सायाह्नः प्राप्तः-आसन्नः, संध्योपस्थिता, दिवसात्ययो जातः (3) अन्यथा धर्मलोपो भवेत्-भविष्यति (4) सविलासम्, सविभ्रमम्. (5) भगवन् (6) बहुभिर्वत्सरैस्तव दिवसो भवति (7) सुन्दरि (8) संध्याप्रवृत्ति, संध्यापर्याय, आगमन. (9) वर्षाणां शतानि (10) व्यतीयुः

(*b*) (1) अब्राह्मणेभ्यो दक्षिणादानं न मे रोचते (2) नाविषयः (3) किं ते उच्चैराक्रोशेन-रोदनेन-आक्रन्दितेन (4) उद्विज्, निर्विद् (5) दृष्ट्वा (6) वरं गहनेषु भ्रान्तं वनचरैः, न मूर्खजनसंपर्कस्थानेषु वसतिः

1874.

1. Translate into English :—

(*a*) कश्चिद्धनदत्तो धनहीन इतस्ततः परिभ्रमंश्चन्दनपुरनिवासिनो दयायुक्तस्य हिरण्यगुप्तस्य गृहमागतः । तं तथाविधमवलोक्य स तं पप्रच्छ । को भवान् । किमर्थमत्रागतोऽसि । पृष्टो वृत्तान्तमखिलमेवायमकथयत् । तच्छ्रुत्वा तेनापुत्रेण हिरण्यगुप्तेन रत्नावती नाम कन्या तस्मै विवाहेन दत्ता । तत्र तया समयसौ धनदत्तो विविधसुखमनुभवंस्तिष्ठति । अथ कियत्यपि काले गते श्वशुरमब्रवीत् । तातानुज्ञापय । स्वदेशं गच्छामि । तदादिष्टो नानारत्नसमेतदासीद्वयं प्राप्य रत्नावत्या सालंकारया स्वदेशं गच्छन्गहनाटवीं प्रविवेश । तत्र कूपमासाद्य तां पतिव्रतां सखीद्वयसहितां निहत्य सर्वालंकारमादाय स पापिष्ठोऽभिलषितस्वदेशं जगाम । ततो रत्नावती परमायुर्वशात्कथमपि जीवितवती, सख्यौ मृतवत्यौ । अनन्तरं विधिवशाद्बहवोऽध्वनीनास्तृष्णा-

Digitized by Google

र्ताः कूपसमीपमागत्य तामालोक्य विस्मिताः पप्रच्छुः। भद्रे किमेतत्। पृष्टा सा ब्रूते धर्मशीला। अस्मिन्नरण्ये चौरेण ममाभरणं गृहीत्वा मामपि निहत्य गतम्। तद्भयान्मे पतिः कुत्र गत इति न जाने।

(*b*) जवो हि संज्ञेः परमं विभूषणं,
त्रपाङ्गनायाः, कृशता तपस्विनः।
द्विजस्य विद्या, नृपतेरपि क्षमा,
पराक्रमः शस्त्रबलोपजीविनाम्॥
रविर्मणिरपि निश्चेष्टैः पादैस्तिग्मद्युतेर्मनाक्स्पृष्टैः।
ज्वलतितरामिति को वा मन्युं सोढुं क्षमो मानी॥
आयातो भवतः पितेति सहसा मातुर्निशम्योदितं
धूलीधूसरितो विहाय शिशुभिः क्रीडारसान्प्रस्तुतान्।
दूरात्स्मेरमुखः प्रसार्य ललितं बाहुद्वयं बालको
नाधन्यस्य पुरः समेति परया प्रीत्या रटद्वर्धरम्॥

1. (*a*) (1) Travellers.

(*b*) (1) Of a horse (2) The सूर्यकान्त, a prism, lens (3) Without action, inanimate. (4) The word पाद in the verse is used in a double sense–in the sense of rays and feet. (5) Of the Sun. (6) A little touched. (7) तराम् shows excess. (8) Words uttered (9) Smutted with dust. (10) Commenced (11) Having a smiling face (12) Lisping. [A boy does not run towards an unfortunate man. i. e. He before whom a boy runs &c. &c. is fortunate.]

2. Translate into Sanskrit :—

A wolf [1] at the point of death [2] reviewed [3] his past life. [4] "I must," said he, "acknowledge [5] that I have been wicked, [6] but not the very worst. [7] I have committed many bad ac-

Digitized by Google

tions; that I cannot deny; [8] but I have likewise done much good. Once when a bleating [9] lamb, who had strayed [10] from his flock, approached so near to me that I could have easily devoured it, I spared [11] it. About the same time I bore with patience [12] the invectives [13] of a sheep, [14] although I had nothing to fear from the dogs." "Yes," replied a fox, "I was witness to all this; I remember well [15] the circumstance [16] it took place at the time when you had a bone [17] sticking in your throat [18] which the crane [19] pulled out for you.

2. (1) 'कोकस्त्वीहामृगो वृकः' (2) मुमूर्षु, आसन्नमृत्यु, मृत्युवशवर्तिन् &c. (3) स्मृ, आध्यै (4) अतीत, अतिक्रान्तचरितानि (5) अङ्गीकृ (6) दुष्टाशय (7) पापिष्ठ (8) प्रत्याख्या (9) रु (10) भ्रष्ट, परिभ्रष्ट (11) रक्ष् (12) तितिक्ष्, सह् (13) परिभाषण, निन्दा (14) 'मेद्रोरभ्रोरणोर्णायुमेषवृष्णय एडके' (15) बाढं स्मरामि (16) वृत्त (17) 'कीकसं कुल्यमस्थि च' (18) कण्ठ, गल (19) बक, कङ्क.

1875.

1. Translate into English :—

(a) अन्येद्युः कंचन बालकमुरसि दधती वसुमती वल्लभमभिगता तेन कुत्रत्योऽसाविति पृष्टा समभाषत। राजन्नतीतायां रात्रौ काचन दिव्यवनिता मत्पुरतः कुमारमेकं संस्थाप्य निद्रामुद्रितां मां विबोध्य विनीताब्रवीत्। देवि त्वन्मन्त्रिणो धर्मपालनन्दनस्य कामपालस्य वल्लभा यक्षकान्ताहं तारावली नाम, नन्दिनी मणिभद्रस्य, यक्षेश्वरानुमत्या मदात्मजमेनं भवत्तनुजस्य विशुद्धयशोनिधे राजवाहनस्य परिचर्याकरणायानीतवत्यस्मि। त्वमेनं मनोजसंनिभमभिवर्धयेति। विस्मयविकसितनयनया मया सविनयं सत्कृता स्वर्क्षी यक्षी साथादृश्यतामया-

Digitized by Google

सीदिति । कामपालस्य यक्षकन्यासंगमे विस्मयमानमानसो राजहंसः सुमित्रमाहूय तदीयभ्रातृपुत्रमर्थपालनामानं विधाय तस्मै सर्ववार्तादिकं व्याख्यायादात् ।

(*b*) दृष्ट्वा स्फीतोऽभवदलिरसौ लेख्यपद्मं विशालं
चित्रं चित्रं किमिति किमिति व्याहरन्निष्पपात ।
नास्मिन्गन्धो न च मधुकणा नास्ति तत्सौकुमार्यं
घूर्णन्मूर्ध्ना बत नतशिरा व्रीडया निर्जगाम ॥
(*c*) छाया संश्रयते तलं विटपिनां श्रान्तेव पान्थैः समं
मूलं याति सरोजलस्य जडता ग्लानेव मीनैः सह ।
आचामत्यहिमांशुदीधितिरपस्तप्तेव लोकैः समं
निद्रा गर्भगृहं सह प्रविशति क्लान्तेव कान्ताजनैः ॥

1. (*a*) A proper name (2) Whence, from what place (3) Past, gone, gone by, last (4) Closed, overpowered by sleep (5) Awakening (6) With the consent of Kubera (7) Like Cupid (8) Having good eyes (9) Disappeared.

(*b*) (1) Swollen, overjoyed, delighted (2) A lotus drawn in a picture (3) Hanging his head.

2. Translate into Sanskrit :—

Two travellers, [1] seeing before them a great forest, promised [2] to help each other if they should meet with any danger. [3] They had not gone far when a tiger came rushing towards them [4] out of a thicket; [5] upon which one, being a light nimble fellow, [6] got up into a tree; the other falling flat upon his face, [7] and holding his breath, [8] lay still while the tiger came up and smelled at him: but that creature, supposing him to be a dead carcass, [9] went back again into

Digitized by Google

the wood, without doing him the least harm. Then he who had climbed the tree came down to his companion, and with a pleasant smile [10] asked him what the tiger said to him. "For," says he, "I saw that he put his mouth [11] very close to your ear. [12] "He told me," said the other, "to take care for the future not to put any confidence in such cowards as you."

2. (1) 'अध्वनीनोऽध्वगोऽध्वन्यः पान्थः पथिक इत्यपि' (2) प्रतिश्र (3) भयहेतु (4) रभसात्, वेगेन गम्, निष्पत् (5) गुल्म (6) लघूत्थान, उत्थानयोग्य, चपल (7) अवाङ्मुख (8) प्राणानायम्य (9) 'कुणपः शवमस्त्रि-याम्' (10) सरुचिरस्मितम् (11) 'वक्त्रास्ये वदनं तुण्डमाननं लपनं मुखम्' (12) 'कर्णशब्दमहौ श्रोत्रं श्रुतिः स्त्री श्रवणं श्रवः'

1876.

1. Translate into Sanskrit:—

(*a*) May the queen and her descendants rule (*pot. of* शास्) us long.

(*b*) Râma questioned (*imper. of* युज् *with* अनु) him how much wealth he wanted. [1]

(*c*) Then a battle took place (*perf. of* पद् *with* समा) and the gods killed (*perf. of* हन्,) them.

(*d*) They began to excavate the hill, and effected it after many days (अहन्).

(*e*) The doctor has directed me to take this medicine for forty-two days.

(*f*) He embraced (*aor. of* श्लिष्) his child and wept (*aor. of* रुद्) bitterly.

1. (*b*) (1) Do not use the indirect construction.

Digitized by Google

2. Translate into Sanskrit :—

The frogs [1] saw their marsh [2] had become, one hot summer [3] completely dry. 'Where shall we betake ourselves?' they exclaimed. 'Into the well,' [4] said one of the youngest of them, 'which we perceive is quite near to us. The water is only two inches [5] from the brink. It will, therefore, be easy for us to leap in, and we shall find it very comfortable.' 'True,' replied one of the elder ones, 'but when the water sinks down, and we find ourselves at the bottom, which is at least twenty feet from the mouth [6] shall we come out as easily as we went in? I am of opinion that we cannot expose ourselves to such danger without the utmost imprudence.' [7]

2. (1) 'भेके मण्डूकवर्षाभूशाद्वरम्रवददुर्दुराः' (2) कच्छ, अनूपभूः (3) निदाघकाल, ग्रीष्म (4) 'पुंस्येवान्धुः प्रहिः कूप उदपानं तु पुंसि वा' (5) अङ्गुलि (6) वीनाह (7) अविमृश्यकारित्वम्.

3. Translate into English :—

कस्मिंश्चिद्वनोद्देशे सिंहदंपती प्रतिवसतः स्म। अथ सिंही पुत्रद्वयमजीजनत्। सिंहोऽपि नित्यमेव मृगान्व्यापाद्य सिंह्यै ददाति। अथ कदाचित्तेन किमपि नासादितम्। वने भ्रमतोऽपि तस्य रविरस्तंगतः। अथ तेन स्वगृहमागच्छता शृगालशिशुः प्राप्तः। स च बालकोऽयमिति मत्वा यत्नेन दंष्ट्रामध्यगतं कृत्वा सिंह्यै जीवन्तमपि समर्पितवान्। ततः सिंह्याभिहितम्। भोः कान्ताप्यानीतं किंचिदस्माकं भोजनम्। सिंह आह। प्रिये मयाद्यैनं शृगालशिशुं परित्यज्य न किंचित्सत्त्वमासादितम् स च मया बालोऽयमिति मत्वा न व्यापादितः। इदानीमेनं भक्षयित्वा पथ्यं कुरु। प्रभातेऽन्यदुपार्जयिष्यामि। साह। भोः कान्त त्वया

Digitized by Google

बालकोऽयमिति मत्वा न व्यापादितस्तदहं कथं स्वोदरार्थे व्यापादयामि । उक्तं च ।

अकृत्यं नैव कृत्यं स्यात्प्राणत्यागेऽपि संस्थिते ।
न च कृत्यं विमुञ्चेत एष धर्मः सनातनः ॥

तस्मान्ममायं तृतीयः पुत्रो भविष्यतीत्युक्त्वा तमपि स्वस्तनक्षीरेण पुष्टिमनयत् । एवं ते त्रयोऽपि शिशवः परस्परमज्ञातजातिविशेषा एकत्र विहारिणो बाल्यमतिवाहयन्ति ।

3. Does not require any notes.

4. Translate into English :—

(*a*) उदेति[1] सविता ताम्रस्ताम्र एवास्तमेति[2] च ।
संपत्तौ च विपत्तौ च महतामेकरूपता ॥

(*b*) तिरश्चामपि विश्वासो दृष्टः पुण्यैककर्मणाम् ।
सतां हि साधुशीलत्वात्स्वभावो न निवर्तते ॥

(*c*) येऽमी ते मुकुलोद्गमादनुदिनं त्वामाश्रिताः षट्पदा-
स्ते भ्राम्यन्ति फलाद्बहिर्विहरतो दृष्ट्वा न संभाषसे ।
ये कीटास्तव दृक्पथं च न गतास्ते त्वत्फलाभ्यन्तरे
धिक्कां चूत यतः परापरपरिज्ञानानभिज्ञो भवान् ॥

4. (*a*) (1) Rises (2) Sets. The verse points to the well known phenomenon of everyday occurrence of the sun's red colour at rising and setting.

(*c*) (1) Ever since the time of budding (2) Bees (3) You did not see.

Digitized by Google

1877.

1. Translate :—

मकर आह। कथमेतत्। सोऽब्रवीत्। अस्ति कस्मिंश्चिद्वनोद्देशे महाचतुरको नाम शृगालः। तेन कदाचिदरण्ये स्वयंमृतो गजः समासादितः। तस्य समन्तात्परिभ्रमति। परं कठिनां त्वचं भेत्तुं न शक्नोति। अथात्रावसर इतश्चेतश्च विचरन्कश्चित्सिंहस्तत्रैव प्रदेशे समाययौ। अथ समागतं दृष्ट्वा स क्षितितलविन्यस्तमौलिमण्डलः संयोजितकरयुगलः सविनयमुवाच। स्वामिन्, त्वदीयोऽहं लागुडिकः स्थितस्त्वदर्थे गजमिमं रक्षामि। तदेनं भक्षयतु स्वामी। तं प्रणतं दृष्ट्वा सिंहः प्राह। भो नाहमन्येन हतं सत्वं कदाचिदपि भक्षयामि। उक्तं च।

वनेऽपि सिंहा मृगमांसभुक्ता
बुभुक्षिता नैव तृणं चरन्ति।
एवं कुलीना व्यसनाभिभूता
न नीतिमार्गं परिलङ्घयन्ति॥

तत्तत्रैव गजोऽयं मया प्रसादीकृतः। तच्छ्रुत्वा शृगालः सानन्दमाह। युक्तमिदं स्वामिनो निजभृत्येषु। उक्तं च यतः

अन्त्यावस्थागतोऽपि महान् स्वगुणान्नजहाति न शुद्धतया।
न श्वेतभावमुज्झति शङ्खः शिखिभुक्तमुक्तोऽपि॥

(1) Got, met with, found (2) तस्मिन्नेव प्रदेशे, In that very place (3) He who had placed his head on the surface of the ground, he who had touched the ground with his head by way of obeisance. (4) Joined or folded his hands (pair) (5) Mace or club bearer (6) Who have eaten the flesh of deer (7) A peacock.

Digitized by Google

2. Translate :—

(*a*) उत्तमो नातिवक्ता स्यादधमो बहुभाषकः ।
नहि स्वर्णे ध्वनिस्तादृग्यादृक्कांस्ये प्रजायते ॥

(*b*) उत्तुङ्गशैलशिखरास्थितपादपस्य
काकः कृशोऽपि फलमालभते सपक्षः ।
सिंहः प्रचण्डगजकुम्भविदारकोऽपि
उच्छिष्टमेव लभते खलु पक्षहीनः ॥

(*c*) एकस्मिन्यत्र निधनं प्रापिते दुष्टकारिणि ।
बहूनां भवति क्षेमं तत्र पुण्यप्रदो वधः ॥

2. (*a*) (1) Gold (2) Bell-metal.

(*b*) (1) The word is used in a double sense (1) With wings (2) with a partisan, assisted, aided by another. (2) Used similarly in the sense of (1) Without wings (2) without any one to assist &c.

3. Translate into Sanskrit :—

A certain goblin [1] used to keep watch over [2] a rich treasure buried underground. Suddenly, he was ordered by the ruler of the demons to fly away and remain for many years [3] in another country. Wondering how his treasure might be safe in his absence, [4] he at last hit upon a plan. [5] In that city there lived a miser. To him the goblin, having dug up the treasure, gave it saying, "I give you this from my great love for you. With its help you must eat, drink and be merry." Then the goblin flew away. Ten-twenty years went by. Having completed [6] his service, the goblin flies home to his native land. What does he see? Oh rapturous sight! The miser, dead from starvation, [7] lies stretched

Digitized by Google

on the treasure chest [8] and the treasure is all there untouched. So the goblin gets his treasure back again, and rejoices greatly to think that it has had a guardian who did not cost him anything.

3. (1) भूत, पिशाच, यक्ष (2) रक्ष् (3) Use the accusative (4) मयि गते कथं मम निधिरजातापायो, निर्भयः, सुरक्षितः, सुस्थो वा भवेत् &c. (5) तस्मै मा, प्रतिभा (6) समाप्य (7) प्रायोपवेशन, अनशन (8) पेटिका, मञ्जूषा, वञ्चरिका.

1878.

1. Translate into English :—

अस्ति कस्मिंश्चिद्वृक्षे पुराहं वसामि। तत्राधस्तात्कोटरे कपिञ्जलो नाम चटकः प्रतिवसति स्म। अथ सदैवास्तमनवेलायामागतयोर्द्वयोरनेकसुभाषितगोष्ठ्या देवर्षिब्रह्मर्षिराजर्षिपुराणचरितकीर्तनेन च पर्यटनैर्दृष्टानेककौतूहलप्रकथनेन च परमसुखमनुभवतोः कालो व्रजति। अथ कदाचित्कपिञ्जलः प्राणयात्रार्थमन्यैश्चटकैः सहान्यं पक्वशालिप्रायं देशं गतः। ततो यावन्निशासमयेऽपि नायाति तावदहं सोद्वेगमनास्तद्वियोगदुःखितश्चिन्तयामि। अहो किमद्य कपिञ्जलो नायातः। किं केनापि पाशेन बद्धः उताहोस्वित्केनापि व्यापादितः। सर्वथा यदि कुशली भवति तन्मां विना न तिष्ठति। एवं मे चिन्तयतो बहून्यहानि व्यतिक्रान्तानि। ततश्च तत्र कोटरे कदाचिच्छीघ्रगो नाम शशकोऽस्तमनवेलायामागत्य प्रविष्टो मयापि कपिञ्जलनिराशत्वेन न निवारितः। अथान्यस्मिन्नहनि कपिञ्जलः शालिभक्ष-

Digitized by Google

णादतीव पीवरतनुः स्वमाश्रयं स्मृत्वा भूयोऽपि तत्रैव समायातः ।
अथवा साध्विदमुच्यते ।

न तादृग्जायते सौख्यमपि स्वर्गे शरीरिणाम् ।
दरिद्रेऽपि हि यादृक्स्यात् स्वदेशे स्वपुरे गृहे ॥

(1) Hollow of a tree (2) Cock-sparrow (3) Time of sunset (4) Telling each other or giving an account to each other of strange things seen in their wanderings (5) To gain a livelihood (6) Rice (7) I, whose mind was troubled. (8) Fat.

2. Translate into English :—

(*a*) जीवन्नेव मृतोऽसौ यस्य जनो वीक्ष्य वदनमन्योन्यम् ।
कृतमुखभङ्गो दूरात्करोति निर्देशमङ्गुल्या ॥

(*b*) वसन्त्यरण्येषु चरन्ति दूर्वां
पिबन्ति तोयान्यपरिग्रहाणि ।
तथापि वध्या हरिणा नराणां
को लोकमाराधयितुं समर्थः ॥

(*c*) परार्थे यः पीडामनुभवति, भङ्गेऽपि मधुरो
यदीयः सर्वेषामिह खलु विकारोऽप्यभिमतः ।
न संप्राप्तो वृद्धिं यदि स भृशमक्षेत्रपतितः
किमिक्षोर्दोषोऽसौ न पुनरगुणाया मरुभुवः ॥

2. (*a*) (1) Turning away, aside, their faces (2) Points to him with their fingers from a distance.

(*b*) (1) Not the property of any one individual.

(*c*) (1) A desert devoid of properties (rendering it fertile.)

3. Translate into Sanskrit :—

In the kingdom over which S'antanu ruled there was

Digitized by Google

no rain for twelve years. Apprehensive that the country would become a desert the king assembled the Bráhmans, and asked them why no rain fell and what fault he had committed. They told him that he was as it were a younger brother married before an elder, [1] for he was in the enjoyment of the earth which by right[2] belonged to his elder brother Devâpi. "What then am I to do?" said the Râjâ; to which they replied, "Until the gods shall be displeased with Devâpi, by his declining [3] from the path of righteousness, [4] the kingdom is his, and to him therefore you should resign [5] it.

3. (1) परिवेत्तृ (2) न्यायेन (3) चलन, च्यवन (4) धर्मपथ (5) अर्, समर्.

GRAMMAR, IDIOM, ETYMOLOGY AND TRANSLATION.

1879.

1. Translate into English :—

(*a*) आनन्दमृगदावाग्निः शीलशाखिमदद्विपः ।
ज्ञानदीपमहावायुरयं खलसमागमः ॥

(*b*) गीर्भिगुरूणां परुषाक्षराभि-
स्तिरस्कृता यान्ति नरा महत्त्वम् ।
अलब्धशाणोत्कषणा नृपाणां
न जातु मौलौ मणयो वसन्ति ॥

(*c*) कदाचिद्राजा बहिरुद्यानं मध्येमार्गं प्रत्यागच्छन्तं क-

Digitized by Google

मपि विप्रं ददर्श। तस्य करे चर्ममयं कमण्डलुं वीक्ष्य तं चातिदरिद्रं ज्ञात्वा मुखश्रिया विराजमानं चावलोक्य तुरङ्गं तदग्रे निधायाह। विप्र चर्मपात्रं किमर्थं पाणौ वहसीति। स च विप्रो नूनं मुखशोभया मृदूक्त्या च भोज इति विचार्याह। देव वदान्यैशिरोमणौ भोजे पृथ्वीं शासति लोहताम्राभावः समजनि। तेन चर्ममयं पात्रं वहामीति। राजाह। भोजे शासति लोहताम्राभावे को हेतुः। तदा विप्रः पठति—

अस्य श्रीभोजराजस्य द्वयमेव सुदुर्लभम्।
शत्रूणां शृङ्खलैर्लोहं ताम्रं शासनपत्रकैः॥

1. (1) An adj. of खलसमागमः. It means— which is a wild conflagration to the deer of joy : what wild fire is to a deer खलसमागम is to आनन्द. i.e. that which mars all joy or pleasure. (2) Which is an elephant in rut to the tree of शील. (3) Which is strong wind to the lamp of knowledge. (4) Containing harsh language. (5) Touch-stone. (6) Rubbing. (7) कदाचित्, ever (8) मार्गस्य मध्ये इति मध्येमार्गम्. (9) Generous, liberal. (10) Lit. head-jewel; the whole means foremost of donors. (11) Aorist of जन् with सम्. 3rd pers. sing. (12) Copper plate grants.

2. Name & dissolve the compounds underlined in the above passages.

2. ज्ञानमेव दीपः—ज्ञानदीपः (Karm.)
महांश्चासौ वायुश्च—महावायुः (Do.)
ज्ञानदीपस्य महावायुः (Tatp.)
शाणे उत्कषणम्—शाणोत्कषणम् (Do.)
न लब्धम्—अलब्धम् (Do.)
अलब्धं शाणोत्कषणं यैः (Bahuvr.)
उद्यानाद्बहिः—बहिरुद्यानम् (Avyayî.)

Digitized by Google

कस्मै इति-किमर्थम् (Tatp.)
लोहं च ताम्रं च-लोहताम्रे (Dvandva)
लोहताम्रयोरभावः (Tatp.)

3. Write down the forms of the acc. and instr. of **महत्** m., **उपेयिवस्** m. and n., **पुंस्**, **पथिन्**, **सखि** and **दोष्**.

3.	Accusative.			Instrumental.		
	महान्तम्	महान्तौ	महतः	महता	महद्भ्याम्	महद्भिः
m.	उपेयिवांसम्	उपेयिवांसौ	उपेयुषः	उपेयुषा	उपेयिवद्भ्याम्	उपेयिवद्भिः
n.	उपेयिवत्	उपेयुषी	उपेयिवांसि	,,	,,	,,
	पुमांसम्	पुमांसौ	पुंसः	पुंसा	पुंभ्याम्	पुंभिः
	पन्थानम्	पन्थानौ	पथः	पथा	पथिभ्याम्	पथिभिः
	सखायम्	सखायौ	सखीन्	सख्या	सखिभ्याम्	सखिभिः
	दोषम्	दोषौ	दोषः / दोष्णः	दोषा / दोष्णा	दोर्भ्याम् / दोषभ्याम्	दोर्भिः / दोषभिः

4. Give the dat. sing. and plu. of **विश्वसृज्**, **मर्मस्पृश्**, **उदच्** m. **दिव्** and **खलपू**.

4.				
	विश्वसृजे	विश्वसृड्भ्यः	दिवे	द्युभ्यः
	मर्मस्पृशे	मर्मस्पृग्भ्यः	खलप्वे	खलपूभ्यः
	उदीचे	उदग्भ्यः		

5. Give the feminine forms of **नुदत्**, **शाम्यत्**, **आत्मीय**, **लघुतम**, **गाङ्गेय**, **त्रिंशत्तम**, **यशस्कर**, **वार्षिक**, **भयंकर**, **स्थापक**.

5. नुदती or नुदन्ती; शाम्यन्ती; आत्मीया; लघुतमा; गाङ्गेयी; त्रिंशत्तमी; यशस्करी; वार्षिकी; भयंकरा; स्थापिका.

6. Give (*a*) the 3rd pers. of the present of **गुह्**, **छो**, **कृ**, **नृ**; (*b*) of the imperfect of **शास्**, **निज्** parasm., **पिष्** and **रुद्**; and (c) of the aorist of **स्था** âtm., **मन्**, **तन्** par. and âtm., **दुह्** parasm. and âtm. and **भरज्**; and (*d*) the 2nd pers. of the perf. of **भी**, **वद्**, **अर्द्** and **वे** parasm. & âtm.

Digitized by Google

6.	Present.		Imperfect.		
गूहति	गूहतः	गूहन्ति	अशात्-द्	अशिष्टाम्	अशासुः
छ्यति	छ्यतः	छ्यन्ति	अनेनेक्-ग्	अनेनिक्ताम्	अनेनिजुः
किरति	किरतः	किरन्ति	अपिनट्-ड्	अपिंष्टाम्	अपिंषन्
नुवति	नुवतः	नुवन्ति	अरोदीत्-दत्	अरुदिताम्	अरुदन्

Aorist.

	अस्थित	अस्थिषाताम्	अस्थिषत
	अमंस्त	अमंसाताम्	अमंसत
(*par.*)	अतानीत् / अतनीत्	अतानिष्टाम् / अतनिष्टाम्	अतानिषुः / अतनिषुः
(*âtm.*)	अतनिष्ट / अतत	अतनिषाताम्	अतनिषत
(*par.*)	अधुक्षत्	अधुक्षताम्	अधुक्षन्
(*âtm.*)	अधुक्षत / अदुग्ध	अधुक्षाताम्	अधुक्षन्त
(*par.*)	अभ्राक्षीत् / अभार्क्षीत्	अभ्राष्टाम् / अभार्ष्टाम्	अभ्राक्षुः / अभार्क्षुः
(*âtm.*)	अभ्रष्ट / अभर्ष्ट	अभ्रक्षाताम् / अभर्क्षाताम्	अभ्रक्षत / अभर्क्षत

Perfect.

	विभेथ-विभयिथ / विभयांचकर्थ	बिभ्यथुः / विभयांचक्रथुः	बिभ्य / विभयांचक्र
	उवदिथ	ऊदथुः	ऊद
	आनर्दिथ	आनर्दथुः	आनर्द
(*par.*)	उवयिथ-ववविथ / ववाथ	ऊयथुः-ववथुः / ऊवथुः	ऊय-वव / ऊव
(*âtm.*)	ऊये / ऊवे	ऊयिवहे / ऊविवहे	ऊयिमहे / ऊविमहे

Digitized by Google

7. Give the rule about the change of the radical अ to ए and the dropping of the reduplicative syllable in the perfect, together with the exception with instances.

7. Vide Sanskrit Second Book pp. 77 and 78 Rules 1,2 and 3.

8. Write down the 3rd pers. sing. present of the causal of ह्वे, क्री and रुह्, and of the desiderative of रभ्, सिव् and बन्ध्.

8.

Causal.	Desiderative.
ह्वाययति	रिप्सति
क्रापयति	सुस्यूषति-सिसेविषति
रोहयति-रोपयति	विभन्त्सति

9. Translate into Sanskrit :—

Two or three days after that,[1] the jackal[2] was drinking[3] at the pond,[4] and the crocodile[5] saw him directly[6] and seized[7] his foot tightly ;[8] but the jackal said cunningly,[9] "you have seized a stick which is put here for measuring[10] the height[11] of the water." The crocodile looked at it, and thinking it to be really[12] a stick let it go ;[13] and the jackal leaped out[14] of the water and exclaimed,[15] "I have escaped,[1] or else he would have killed[17] and eaten me.

9. (1) Use the instrumental with ततः (2) 'स्त्रियां शिवा भूरिमायगोमायुमृगधूर्तकाः । शृगालवञ्चकक्रोष्टुफेरुफेरवजम्बुकाः ॥' (3) पानीयं पिबन् (4) 'वेशन्तः पल्वलं चाल्पसरः' (5) नक्र, कुम्भीर (6) अचिरेण, तत्क्षणम्, क्षणान्तरे, क्षिप्रम् (7) धृ, ग्रह् with नि (8) दृढम् (9) धौर्त्येन, छलेन (10) मा (11) उच्चत्वम्, उच्छ्रयः, उत्सेधः, उन्नतिः (12) तत्वतः, परमार्थेन (13) मुच्, त्यज् (14) उत्प्लुत्य बहिर्गम् (15) वद्, भाष् or उच्चैः with वद्, वच्, भाष्, गद्, &c. (16) दिष्ट्याहं पलायितः, भयात्त्रातः (17) Use the conditional.

Digitized by Google

1880.

1. Give the acc. sing., loc. du., and instr. plu. of:—**अहन्**, **उपानह्**, **जुह्वत्** masc. **जरा**, **तादृश्** neut. **दधि**, **नृ**, **सम्राज्**, and of the feminine of **तेनिवस्**.

1.	*Sing.*	*Du.*		*Plu.*	
अहः	दधि	अह्नोः	दध्नोः	अहोभिः	दधिभिः
उपानहम्	नरम्	उपानहोः	न्योः	उपानद्भिः	नृभिः
जुह्वतम्	सम्राजम्	जुह्वतोः	सम्राजोः	जुह्वद्भिः	सम्राड्भिः
जराम्-जरसम्	तेनुषीम्	जरयोः-सोः	तेनुष्योः	जराभिः	तेनुषीभिः
तादृक्-ग्		तादृशोः		तादृग्भिः	

2. Give the 2nd. sing. Imperat. par. and the 3rd sing. Imperf. par. of **छिद्**, **पिष्**, **भी**, **व्यध्**, **श्रु** and **हन्**.

2.	*Imperative.*	*Imperfect.*	
छिन्द्धि	विध्य	अच्छिनत्-द्	अविध्यत्
पिण्ड्ढि	शृणु	अपिनट्-ड्	अशृणोत्
बिभीहि-भिहि	जहि	अबिभेत्	अहन्

3. Give the 3rd plur. of the perfect of **लभ्**, **वद्** âtm., **ऋ**, **सु**, **डु** âtm. and **ह्वे** par.

3. लेभिरे, ऊदिरे, आरुः, पुप्लुवुः, जह्निरे, जुहुवुः.

4. Give the 2nd dual of the aorist of **सुष्** par., **पद्**, **दृध्**, **यम्** âtm., **क्रुश्** and **तॄ** par.

4. असोषिष्टम्, अपत्साथाम्, अवर्धिषाथाम्-अवृधतम्, उपायंसाथाम्-उपायसाथाम्, अक्रुक्षतम्, अतारिष्टम्.

5. Give the rule for the optional insertion of **इ** in the 2nd sing. perf. par.

5. Vide Sanskrit Second Book pp. 70 Rule 3.

Digitized by Google

6. Translate into English :—

(*a*) जनमेजयः पारिक्षितः सह भ्रातृभिः कुरुक्षेत्रे दीर्घसत्रमुपास्ते स्म । तस्य भ्रातरस्त्रयः श्रुतसेन उग्रसेनो भीमसेन इति । तेषु तत्सत्रमुपासीनेष्वागच्छत्सारमेयः । स जनमेजयस्य भ्रातृभिरभिहतो रोरूयमाणो मातुः समीपमुपागच्छन् । तं माता रोरूयमाणमुवाच । किं रोदिषि । केनास्यभिहत इति । स एवमुक्तो मातरं प्रत्युवाच । जनमेजयस्य भ्रातृभिरभिहतोऽस्मीति । तं माता प्रत्युवाच । व्यक्तं त्वया तत्रापराद्धं येनास्यभिहत इति । स तां पुनरुवाच । नापराध्यामि किंचित् । नावेक्षे हवींषि नावलिंह इति । तच्छ्रुत्वा तस्य माता सरमा पुत्रदुःखार्ता तत्सत्रमुपागच्छद्यत्र स जनमेजयः सह भ्रातृभिर्दीर्घसत्रमुपास्ते ॥

(*b*) पङ्गो वन्द्यस्त्वमसि न गृहं यासि योऽर्थी परेषां
धन्योऽन्ध त्वं धनमदवतां नेक्षसे यन्मुखानि ।
श्लाघ्यो मूक त्वमसि कृपणं स्तौषि नार्थाशया यः
स्तोतव्यस्त्वं बधिर न वचो यः खलानां शृणोषि ॥

6. (1) तेषु तत्सत्रं &c. is a locative absolute. When they were engaged in the performance of the sacrifice &c. आसीनेषु is pres. part. of आस्. (2) Pres. part. of the frequentative of ह् to cry. Crying bitterly. (3) Evidently, surely (4) Offended, committed some fault. (5) हविषामवेक्षणमपि न कृतं तत्रावलेहनं दूरतोऽपास्तम्. Did not even look at the offerings. (6) Did not lick. (7) Oh lame man, cripple (8) A miser.

7. Dissolve the underlined compounds in the above, and state to which class each belongs.

Digitized by Google

7. भीमा सेना यस्य सः (Bahuvrihi.)
पुत्रस्य दुःखम्-पुत्रदुःखम् (Tatpurusha.)
पुत्रदुःखेणार्ता-पुत्रदुःखार्ता (Do.)
अर्थस्य or अर्थं प्रति आशा—अर्थाशा तया (Do.)

8. Translate into Sanskrit:—

(*a*) Two Anuṣṭubh verses contain 64 syllables.

(*b*) He ruled (perf. of ईश्) over the whole earth.

(*c*) Sîtâ was dearer[1] to him than any other woman[2].

(*d*) He has taught (aor. of caus. इ with अधि) Râma the Veda.

(*e*) As the bee[1] collects[2] nectar[3] and departs without injuring[4] the flower[5] or its colour[6] and scent,[7] so let the sage dwell[8] on earth.

(*f*) A man is not a Muni because he observes silence[1] if he is foolish and ignorant, but the wise who, taking the balance[2] chooses[3] the good[4] and avoids[5] evil[6]—he is a Muni.

8 (*a*) अनुष्टुप्श्लोकयोः चतुःषष्टिरक्षराणि सन्ति or भवन्ति.

(*b*) ईश् governs a genitive.

(*c*) (1) प्रेयसी. (2) Use the ablative.

(*d*) Use both Râma and Veda in the accusative.

(*e*) (1) ' मधुव्रतो मधुकरो मधुलिण्मधुपालिनः । द्विरेफपुष्पलिड्भृङ्गषट्पद-भ्रमरालयः ॥ ' (2) चि, अवचि (3) ' मधु क्षौद्रं माक्षिकादि, ' पुष्परस (4) अङ्गे-शयन्, अङ्गेशयित्वा. (5) 'स्त्रियः सुमनसः पुष्पं प्रसूनं कुसुमं सुमम्' (6) वर्ण (7) गन्ध (8) वस्तेत्.

(*f*) (1) मौनमास्था, मौनं समाचर्-आचर् (2) तुला (3) ग्रह् (4) सत् (5) वृज्, वृज् with परि (6) असत्.

Digitized by Google

1881.

1. Combine according to the rules of Sandhi, mentioning the particular rules applicable to the expressions underlined :—(*a*) अग्राविष्णू अमू इज्येते अस्यां इष्टौ (*b*) आगच्छ भोः ऋषिदारक (*c*) ते एव एते असुराः उपायनहराः (*d*) पितः रक्ष (*e*) कर्तृ उत (*f*) प्र एजते (*g*) मधुलिह् संततिः अस्मिन् चन्दनपादपे अस्ति.

1. (*a*) अग्राविष्णू अमू इज्येते अस्यामिष्टौ (*b*) आगच्छ भो ऋषिदारक (*c*) त एवैतेऽसुरा उपायनहराः (*d*) पिता रक्ष (*e*) कर्त्रुत (*f*) प्रेजते (*g*) मधुलिट् (ट्त्सं) संततिरस्मिंश्चन्दनपादपेऽस्ति.

The rules may be given by the student.

2. Give the nom. (fem.) and (neu.) of उपेयिवस्, जग्मिवस् and जगन्वस्; also the acc. and instr. of अन्वच् (m. and n.) अनड्वह्, मूर्धन् and गो.

2.

Nom.

	Sing.	*Dual.*	*Plu.*
Fem.	उपेयुषी	उपेयुष्यौ	उपेयुष्यः
Neut.	उपेयिवत्	उपेयुषी	उपेयिवांसि
Fem.	जग्मुषी	जग्मुष्यौ	जग्मुष्यः
Neut.	जग्मिवत्	जग्मुषी	जग्मिवांसि
Fem.	जग्मुषी	जग्मुष्यौ	जग्मुष्यः
Neut.	जगन्वत्	जग्मुषी	जगन्वांसि

	Acc.			Instr.		
	Sing.	*Dual.*	*Plu.*	*Sing.*	*Dual.*	*Plu.*
m.	अन्वञ्चम्	अन्वञ्चौ	अनूचः	अनूचा	अन्वग्भ्याम्	अन्वग्भिः
n.	अन्वक्-ग्	अनूची	अन्वञ्चि	,,	,,	,,
	अनड्वहम्	अनड्वाहौ	अनड्वहः	अनड्वाहा	अनड्वद्भ्याम्	अनड्वद्भिः
	मूर्धानम्	मूर्धानौ	मूर्ध्नः	मूर्ध्ना	मूर्धभ्याम्	मूर्धभिः
	गाम्	गावौ	गाः	गवा	गोभ्याम्	गोभिः

3. Decline पति, सेनापति and चतुर् f., and give the acc. (m. and n.) and the fem. forms of दिशत्, भवत्, ददत्, यात् and युञ्जत्.

Digitized by Google

3. पति-

	Sing.	*Du.*	*Plu.*
Nom.	पतिः	पती	पतयः
Acc.	पतिम्	,,	पतीन्
Instr.	पत्या	पतिभ्याम्	पतिभिः
Dat.	पत्ये	,,	पतिभ्यः
Abl.	पत्युः	,,	,,
Gen.	,,	पत्योः	पतीनाम्
Loc.	पत्यौ	,,	पतिषु
Voc.	पते	पती	पतयः

सेनापति-

	Sing.	*Du.*	*Plu.*	*Plu.*
Nom.	सेनापतिः	सेनापती	सेनापतयः	चतस्रः
Acc.	सेनापतिम्	,,	सेनापतीन्	चतस्रः
Instr.	सेनापतिना	सेनापतिभ्याम्	सेनापतिभिः	चतसृभिः
Dat.	सेनापतये	,,	सेनापतिभ्यः	चतसृभ्यः
Abl.	सेनापतेः	,,	,,	,,
Gen.	,,	सेनापत्योः	सेनापतीनाम्	चतसृणाम्
Loc.	सेनापतौ	,,	सेनापतिषु	चतसृषु
Voc.	सेनापते	सेनापती	सेनापतयः	चतस्रः

Accusative.

m.	दिशन्तम्	दिशन्तौ	दिशतः
n.	दिशत्	दिशती-दिशन्ती	दिशन्ति
m.	भवन्तम्	भवन्तौ	भवतः
n.	भवत्	भवती	भवन्ति
m.	ददतम्	ददतौ	ददतः
n.	ददत्	ददती	ददति-ददन्ति
m.	यान्तम्	यान्तौ	यातः
n.	यात्	याती	यान्ति
m.	युञ्जन्तम्	युञ्जन्तौ	युञ्जतः
n.	युञ्जत्	युञ्जती	युञ्जन्ति

Fem. Forms—दिशती-दिशन्ती, भवन्ती, ददती, याती-यान्ती, युञ्जती.

Digitized by Google

4. Explain what you understand by the terms वृद्धि, संप्रसारण, सेट्, अनिट् and अभ्यास.

4. वृद्धि–See Paper for 1862.
संप्रसारण– Do. „
सेट्, अनिट्–Vide Sanskrit Second Book pp. 69 Rule 1.
अभ्यास. When a root is reduplicated the syllable that is added is called अभ्यास. (Reduplicative syllable.)

5. Write down the forms of the 3rd pers. of the perf. of वन्, भम्, तॄ, स्तृ and इष्; and the 3rd pers. aorist and 2nd pers. future of यम्, स्पृश्, वस् and प्रच्छ्.

Perfect.

Sing.	*Du.*	*Plu.*	*Sing.*	*Du.*	*Plu.*
ववने	ववनाते	ववनिरे	ततार	तेरतुः	तेरुः
बभ्राम	बभ्रमतुः / भ्रेमतुः	बभ्रमुः / भ्रेमुः	तस्तार	तस्तरतुः	तस्तरुः
			इयेष	ईषतुः	ईषुः

Aorist.			2nd Future.		
अयंसीत्	अयंसिष्टाम्	अयंसिषुः	यंस्यसि	यंस्यथः	यंस्यथ
अस्पार्क्षीत् / अस्प्राक्षीत्	अस्पार्ष्टाम् / अस्प्राष्टाम्	अस्पार्क्षुः / अस्प्राक्षुः	स्पर्क्ष्यसि / स्प्रक्ष्यसि	स्पर्क्ष्यथः / स्प्रक्ष्यथः	स्पर्क्ष्यथ / स्प्रक्ष्यथ
अवात्सीत्	अवात्ताम्	अवात्सुः	वत्स्यसि	वत्स्यथः	वत्स्यथ
अवसिष्ट	अवसिषाताम्	अवसिषत	वसिष्यसे	वसिष्येथे	वसिष्यध्वे
अप्राक्षीत्	अप्राष्टाम्	अप्राक्षुः	प्रक्ष्यसि	प्रक्ष्यथः	प्रक्ष्यथ

1st Future.

यन्तासि	यन्तास्थः	यन्तास्थ
स्प्रष्टासि / स्पर्ष्टासि	स्प्रष्टास्थः / स्पर्ष्टास्थः	स्प्रष्टास्थ / स्पर्ष्टास्थ
वस्तासि	वस्तास्थः	वस्तास्थ
वसितासे	वसितासाथे	वसिताध्वे
प्रष्टासि	प्रष्टास्थः	प्रष्टास्थ

Digitized by Google

6. Give the 3rd pers. sing. present of the pass. and of the desid. of दा, ग्रह्, कृ, दिव् and भिद्.

6.

Passive.	Desiderative.
दीयते	दित्सति
गृह्यते	जिघृक्षति
क्रीर्यते	चिकरिषति
दीव्यते	दुद्यूषति or दिदेविषति
भिद्यते	बिभित्सति

7. Translate into English :—

(*a*) सखे, प्रतिपालय माम्। अहमपि भवन्तमनुयास्यामि। न शक्नोमि भवता विना क्षणमप्यवस्थातुमेकाकी। कथमपरिचित इवादृष्टपूर्व इवाद्य मामेकैकपद उत्सृज्य प्रयासि। कुतस्त्वेयमतिनिष्ठुरता। कथय। त्वदृते क्व गच्छामि, कं याचे, कं शरणमुपैमि। अन्धोऽस्मि संवृत्तः, शून्या मे दिशो जाता, निरर्थकं जीवितं, केन सह परिभ्रमामि। कमालपामि। उत्तिष्ठ देहि मे प्रतिवचनम्।

(*b*) किं प्राभविष्यदरुणस्तमसां विभेत्ता
तं चेत्सहस्रकिरणो धुरि नाकरिष्यत्।

7. (1) Wait for me (2) At once (3) Blank, void (4) Third pers. sing. conditional of भू with प्र; would he have been able? &c. (5) The sun (6) Foremost, in front; loc. sing. of धुर्. Would Aruṇa have been able to destroy darkness had not the Sun made him precede him or go before him?

8. Name and dissolve the various compounds in the following:—

अनियतरुदितस्मितं विराज-
त्कतिपयकोमलदन्तकुड्मलाग्रम्।

Digitized by Google

वदनकमलकं शिशोः स्मरामि
स्खलदसमञ्जसमञ्जुजल्पितं ते ॥

8. रुदितं च स्मितं च–रुदितस्मिते (Dvandva)
न नियते–अनियते (Tatpurusha)
अनियते रुदितस्मिते यस्मिन्–तत् (Bahuvrîhi.)
कोमलाश्च ते दन्ताश्च–कोमलदन्ताः (Karmadhâraya.)
कतिपये कोमल०–कतिपयकोम० (Do.)
कति० दन्ता एव कुड्मलाः–कति० (Do.)
तेषां अग्राणि (Tatpur.)
विराजन्ति कति०——ग्राणि यस्मिन्–तत् (Bahuvrîhi.)
वदनमेव कमलकम्–वदनकमलकम् (Karm.)
स्खलच्च तदसमञ्जसं च मञ्जु च तत् (Do.)
————————जल्पितं यस्मिन्–तत् (Bahuvrîhi)

9. Translate into Sanskrit:—

(*a*) At that time, ninety-nine were examined, of whom fifty-four were found to be good grammarians.

(*b*) Did you milk the cows?

(*c*) Brâhmans repeating the Vedas are like frogs (वर्षाभू) croaking in the rains.

(*d*) He has pounded the medicine, emptied the vessel, put that powder into it, poured water, and placed it on the fire (Aor. froms to be used).

(e) Leave[1] me a while[2] to meditate[3] alone,
That here in still communion with my self[4]
And cool abstraction from all other objects,[5]
I may devote my mind[6] entire[7] to you.

9. (*e*) (1) मुच् (2) क्षणम् (3) ध्यै (4) आत्मन्यात्मानं दृष्ट्वा (5) विषयपराङ्मुखो भूत्वा, विषयेभ्यः परावृत् (6) मनो निवशय्, विनियोज्. (7) कात्स्न्येन, साकल्येन, सम्यक्.

Digitized by Google

1882.

1. Join according to Sandhi rules:—**सुधी + ऋषिः ; गच्छन् + शेते ; उत्+स्तम्भनम् ; सन्+ईश्वरः ; सुगण् + सु ; तृह्+त ; देवाः + आगताः ; प्रातः + ऋद्धौ.**

1. सुध्यृषिः-सुधी ऋषिः ; गच्छञ् शे (ञ्चृशे-ञ्छे-ञ्च्छे) ते ; उत्तम्भनम् ; सन्नीश्वरः ; सुगण्सु-सुगण्ट्सु-सुगण्ठ्सु ; तृढ ; देवा आगताः ; प्रातर्ऋद्धौ.

2. Resolve into different words :—**सुखार्तः ; पतञ्जलिः ; रामेति ; तृप्यत ईट्क्.**

2. सुख+ऋतः ; पतन्+अञ्जलिः ; राम+इति ; तृप्यते+ईट्क् or तृप्यतः+ईट्क्.

3. Give three instances of one and the same thing being denoted in Sanskrit by three words in the three different genders.

3. A wife is denoted by दाराः *m.* भार्या, जाया *f.* कलत्रम् *n.*
A road.....मार्ग, अध्वन् *m.* पदवी, सृति *f.* अयनम्, वर्त्मन् *n.*
An egg ..... कोश *m.* पेशी *f.* अण्डम् *n.*

4. Give the genders of the following :—**तिथि ; राशि ; विघ्न ; नाभि ; गृह ; अर्ध.**

4. तिथि *m. f.* ; राशि *m.* ; विघ्न *m.* नाभि *m. f.* ; गृह *m. n.* ; अर्ध *m. n.*

5. Give (*a*) nomin. sing. of **प्राञ्च्,* द्रुह्, सखि, आप्.** (*b*) the accus. plu. of **ग्रामणी, विश्ववाह्, अष्टन्, ददत्** *n.* **तिर्यच्.** (*c*) the dative sing. of **वातप्रमी, बहुश्रेयसी, मघवन्.** (*d*) ablat. sing. of **गो, क्रोष्टु, पथिन्.** (*e*) loc. plur. of **अदस्** *m.* **परिव्राज्.**

5. (*a*) प्राङ् *m.* प्राक् *n.* ; ध्रुक्-ग्-ट्-ह् ; सखा ; आप् has no sing. (*b*) ग्रामण्यः ; विश्वौहः ; अष्टौ-अष्ट ; ददति-ददान्ति ; तिरश्चः *m.* तिर्यञ्चि *n.* (*c*) वातप्रम्ये ; बहुश्रेयस्यै ; मघवते-मघोने. (*d*) गोः ; क्रोष्टोः-क्रोष्टुः ; पथः. (*e*) अमीषु ; परिव्राट्सु-परिव्राट्त्सु.

6. Give—(*a*) Present 3rd pers. sing. of **वृध्*, मृ, स्पृह्.** (*b*) Imperf. 2nd per. sing. of **शास्, ग्रह्, रुद्.** (*c*) Imper. 2nd

* प्राञ्च् is for प्राच्.

Digitized by Google

per. sing. of लू, हा to abandon, अस. (*d*) Perfect 2nd per. sing. of तृप्, राज्, जन्, भास्, विद्. (*e*) Aorist 3rd per. sing. of दा, इ, बन्ध्, स्पृश्. (*f*) Future in स्य 3rd per. sing. of तृध्, गम्, दृ. (*g*) Causal present 3rd pers. sing. of हन्, शम्, भी, रुह्. (*h*) Desider. of श्रु, तन्, बुध्.

6. (*a*) वर्धते, म्रियते, स्पृहयाति-ते. (*b*) अशात्-द्-शाः, अगृह्णाः अगृण्हीथाः, अरोदीः-दः. (*c*) लुनीहि (*par.*) लुनीष्व (*âtm.*) जहाहि-हीहि-हिहि, एधि (to be) अस्य (to throw). (*d*) ततर्पिथ-ततर्थ-तत्रप्थ, रेजिथ-रराजिथ (*par.*) रेजिषे-रराजिषे (*âtm.*); जज्ञिषे (4th.) जजनिथ (3rd); आसांचक्रुषे; विवेदिथ-विदांचकर्थ (to know) 2nd conj.; विविदिषे (to be) 4th conj.; विवेदिथ (*par.*) विविदिषे (*âtm.*) (to get) 6th conj., विविंदिषे (to think) 7th conj.; वेदयांचक्रुषे (to feel, know &c.) 10th conj.; (*e*) अदात्-अदित (to give) अदासीत् (to cut); अगात्; अभान्त्सीत्; अस्प्राक्षीत्-अस्पार्क्षीत्-अस्पृक्षत्. (*f*) वर्धिष्यते-वत्स्र्यति; गमिष्यति (*par.*) हरिष्यति. (*g*) घातयति, शमयति-शामयति; भीषयते-भाययति-भापयते; रोहयति-रोपयति. (*h*) शुश्रूषते; तितंसति-तनिषति-तांसाति; बुबोधिषति-बुभुत्सति.

7. (*a*) Name the principal divisions of compounds with their subdivisions.

(*b*) Name and dissolve the following compounds:—**आपन्नविद्यः, परस्मैपदम्, नक्षत्रम्, कूपमण्डूकः, स्नातानुलिप्तः, मुखकमलम्, निष्कौशाम्बिः, द्वित्राः, घृतगन्धि, अहिनकुलम्.**

(*c*) Join the following in a compound:—**ग्रामं + प्राप्तः; ब्राह्मणस्य + कर्तव्यम्; नृणां + श्रेष्ठः; शार्ङ्ग + धनुष्; जाया + पतिः.**

7. (*a*) Vide Sanskrit Grammar (2nd Edition) pp. 251–266.

(*b*) आपन्नो विद्याम्—आपन्नविद्यः (Tatpurusha).
परस्मै पदम्—परस्मैपदम्. (Aluksamâsa Do.)
न क्षरति, क्षयति—नक्षत्रम्. (Nañtatpurusha).

---

* Probably वृध् is meant and not वध्. If बुध् is meant the forms will be बोधति-ते (1st) बुध्यते (4th).

Digitized by Google

कूपे मण्डूक इव—कूपमण्डूकः. (Tatpurusha).
आदौ स्नातः पश्चादनुलिप्तः—स्नातानुलिप्तः. (Karmadhâraya).
मुखं कमलमिव—मुखकमलम्. (Karmadh.)
निष्क्रान्तः कौशाम्ब्याः—निष्क्रौशाम्बिः. (Tatpurusha).
द्वौ वा त्रयो वा—द्वित्राः (Bahuvr.).
घृतगन्धोऽस्ति यस्य तत्—घृतगन्धि. (Do.)
अहयश्च नकुलाश्चैषां समाहारः—अहिनकुलम्.

(c) प्राग्ग्रामः, ब्राह्मणस्य कर्तव्यम्, नृणां श्रेष्ठः, शार्ङ्गधन्वा, जायापती-दंपती-जंपती.

8. What cases do विना, स्वस्ति, ऋते and अलं govern ?

8. विना governs the acc., instr. or ablative.
स्वस्ति ..... the dative.
ऋते ..... the ablative.
अलं ..... the instrumental or dative. The sense however is different. तव श्रमेणालम् Enough with your endeavour i. e, do not trouble yourself any more. विष्णुर्दैत्येभ्योऽलम् Vishnu is a match for the demons.

9. Translate into English :—

(a) अस्ति कस्मिंश्चित्समुद्रोपकण्ठे महाजम्बूपादपः सदाफलः। तत्र च रक्तमुखो नाम वानरः प्रतिवसति। तस्य तरोरधस्तात्कदाचित्करालमुखो नाम मकरो न्यविशत्। तस्मै वानरो जम्बूफलानि ददौ। स तानि भक्षयित्वा गोष्ठीसुखमनुभूय स्वभवनमगात्। एवं नित्यमेव कालं नयन्तौ वानरमकरौ सुखेन तिष्ठतः। सोऽपि मकरो भक्षितशेषाणि जम्बूफलानि गृहं गत्वा स्वभार्यायै प्रयच्छति। अथान्यतमे दिवसे सा प्रोवाच। यदि मया भार्यया ते प्रयोजनं तर्हि देहि मे तस्य हृदयमिति। स आह। भद्रे मैवं वद। यतः स प्रतिपन्नोऽस्माकं भ्राता। अपरं फलदाता। ततो व्यापादयितुं न शक्यते। तत्त्यजैनं मिथ्या-

Digitized by Google

ग्रहमिति । अथ मत्कर्याह । नूनं सा वानरी भविष्यति । तत्त्वं ज्ञातो मया सम्यक् ।

सार्धं मनोरथशतैस्तव धूर्त कान्ता
सैव स्थिता मनसि कृत्रिमभावरम्या ।
अस्माकमस्ति न कथंचिदिहावकाश-
स्तस्मात्कृतं चरणपातविडम्बनाभिः ॥

अपरं सा तव वल्लभा यदि न भवति तत्किं मया भणितेऽपि तां न व्यापादयसि । अथ यदि स वानरस्तत्कस्तेन सह तव स्नेहः । किं बहुना यदि तस्य हृदयं न भक्षयामि तन्मया प्रायोपवेशनं कृतमिति विद्धि ।

(b) आसीच्च मे मनसि तेदंतिकष्टासु दशास्वपि जीवितानि-रपेक्षा न भवन्ति खलु प्राणिनां वृत्तयः । नास्ति जीवितादन्य-दभिमततरमिह जगति जन्तूनाम् । धिङ् मामतिनिष्ठुरं येन मयो-पेरते ताते जीव्यते । उपकृतमपि नापेक्षते खलं हि खलु मे हृदयम् । अतिकृपणः खल्वमी प्राणा यदुपकारिणमपि तातं नानु-गच्छन्ति । सर्वथा न कंचिन्न खलीकरोति जीविततृष्णा यदी-दृशावस्थमपि मामायासयति जलाभिलाष इति ।

9. (1) Near the sea. (2) Always bearing or yielding fruit. (3) Below. (4) A proper name; it means however 'one who has terrible mouth, jaws.' (5) Had stationed himself, resided. (6) Experiencing the pleasure derived from each other's conversation. (7) Those that remained after he ate. (8) One day. (9) If you have (really) to do any thing with your wife, if you have any regard for your wife &c. (10) Has become. (11) False notion; wrong, useless importunity. (12) She must be a monkey (female). (13) With (hundreds of desires).

Digitized by Google

(14) O cunning fellow. (15) Pleasing on account of her artificial charms (assumed for the time). (16) Room. (17) Enough. (18) Mock prostrations. The whole means, do not trouble yourself (with trying to please me) by prostrating before me (when you really hate it, do not like to do so). (19) Determination to starve oneself. (20) तदा + अतिकष्टासु. (21) Regardless, despairing of life. (22) Inclinations i.e. tendency. (23) Dead (24) It is not that any one is not made a खल i. e. every one is made so. (25) Desire of (prolonging) life. (26) Though in such a state.

10. Translate into English (? Sanskrit):—

(*a*) There lived in a certain forest a lion named Pingalaka. He had a jackal by him[1] who was his constant attendant.[2] Once on a time that lion had a fight with an elephant,[3] and had so many wounds[4] inflicted on his body that he was not able to move even one step.[5] Owing to the lion's not stirring from his den,[6] the jackal became very weak for want of food.[7] One day he said to the lion, 'O Lord! I am overpowered[8] by hunger;[9] how can I serve you in this condition?' The lion replied, 'if it be so, then you can find out an animal, and I will kill it for you even in this languid state of health.

(*b*) It is as his teacher that he respects me and not as his father.

(*c*) That one undeserving of a salutation is often saluted is due to the power of wealth.

10. (*a*) (1) निकटे (2) नित्यसेवकः (3) 'दन्ती दन्तावलो हस्ती दिरदोऽनेकपो द्विपः। मतङ्गजो गजो नागः कुञ्जरो वारणः करी॥ इभः स्तम्बेरमः पद्मी' (4) प्रहार (5) पदमपि चलितुं न शक्तः (6) गुहाया अनिष्क्रमणात्. (7) अन्नाभावेन (8) परीत, अर्दित, पीडित (9) 'अशनाया बुभुक्षा क्षुध्.

(*b*) स मां गुरूरहमिति पूजयति-संमानयति न पितेति.

(*c*) 'स हि प्रभावो वित्तस्य यदवन्द्योऽपि वन्द्यते.'

Digitized by Google

Digitized by Google

NOTICE.

Copies can be had at Messrs. V. Kámat and Co. near Thakurdwar, Breach Candy Road or at the Nirṇayasâgara Press, Kâlbâdevi Road, Bombay.

41 - 36 4

Digitized by Google